

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Plzeň 2014

Bc. Klára Stehlíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**BETTY FRIEDAN A JEJÍ PŘÍNOS V RÁMCI
DRUHÉ VLNY AMERICKÉHO FEMINISMU**

Bc. Klára Stehlíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**BETTY FRIEDAN A JEJÍ PŘÍNOS V RÁMCI
DRUHÉ VLNY AMERICKÉHO FEMINISMU**

Bc. Klára Stehlíková

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, PhD.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi při vypracování mé práce poskytli cenné informace a materiály, především panu doktoru Miloši Kratochvílovi za konzultace a vedení práce a paní doktorce Nině Bosničové z Gender Studies za užitečné rady a tipy.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	FEMINISMUS	3
	2.1 CO TO FEMINISMUS VLASTNĚ JE	4
	2.2 TÝKÁ SE DISKRIMINACE VŠECH ŽEN?	5
3	PATRIARCHÁT	6
	3.1 BIBLICKÉ ZNÁZORNĚNÍ PATRIARCHÁTU	8
	3.2 PODŘÍZENOST ŽENY V KŘESŤANSTVÍ.....	11
	3.3 ZNAKY PATRIARCHÁTU U SIGMUNDA FREUDA.....	12
4	HISTORIE FEMINISMU V USA.....	13
	4.1 ZROD PROTESTŮ.....	14
	4.2 PRVNÍ VLNA AMERICKÉHO FEMINISMU	16
	4.2.1 VOLEBNÍ PRÁVO	17
	4.2.2 PŘÍNOS PRVNÍ VLNY.....	19
5	DRUHÁ VLNA AMERICKÉHO FEMINISMU	19
	5.1 PERSONAL IS POLITICAL.....	22
	5.2 PŘÍNOS DRUHÉ VLNY	23
	5.3 PŘÍNOS DRUHÉ VLNY V NEGATIVNÍM SVĚTLE.....	24
	5.4 ODNOŽE FEMINISMU DRUHÉ VLNY.....	25
	5.4.1 REFORMNÍ FEMINISTICKÉ TEORIE	25
	5.4.2 FEMINISTICKÉ TEORIE MOTIVOVANÉHO ODPORU.....	28
	5.5 PŘÍNOS AMERICKÉHO FEMINISMU.....	35
	5.6 POSTFEMINISMUS	36
6	BETTY FRIEDAN	37
	6.1 LEGALIZACE POTRATŮ	40

6.2	NOW.....	43
6.3	LESBISMUS.....	44
6.4	LEVANDULOVÁ HROZBA.....	47
7	ŽENSKÁ MYSTIKA.....	48
7.1	JAK SE „ODMÍTANÉ“ STALO REVOLUČNÍM	50
8	BEZEJMENNÝ PROBLÉM.....	51
8.1	IDEÁL AMERICKÉ ŽENY 20. STOLETÍ.....	52
8.2	VZDĚLÁNÍ JAKO PROBLÉM?	55
8.3	MATKA JAKO VZOR?.....	57
8.4	KRIZE IDENTITY	59
9	BEZEJMENNÝ PROBLÉM A JEHO NÁSLEDKY.....	60
9.1	SYNDROM HOSPODYŇKY	60
9.2	PROVINILÝ SYNDROM ŽENY KARIÉRISTKY	61
9.3	ÚNAVOVÝ SYNDROM ŽENY V DOMÁCNOSTI	62
10	BEZEJMENNÝ PROBLÉM A JEHO DOPAD NA DĚTI.....	64
11	NÁVRHY NA ŘEŠENÍ BEZEJMENNÉHO PROBLÉMU.....	65
11.1	ZAMĚSTNÁNÍ.....	66
11.2	SEX JAKO PRAVÉ ŽENSKÉ NAPLNĚNÍ.....	69
12	BEZEJMENNÝ PROBLÉM Z POHLEDU SIGMUNDA FREUDA.....	71
12.1	NOVÝ ŽENSKÝ MÝTUS DLE SIGMUNDA FREUDA	71
12.2	ŽIVOT FREUDA A JEHO VLIV NA TEORII O ŽENÁCH.....	72
12.3	PŘEDOIDIPOVSKÉ OBDOBÍ.....	73
12.4	OIDIPŮV KOMPLEX	74
12.5	KAŠTRACNÍ KOMPLEX	77

12.6	SEXUALITA JAKO PŮVOD NEURÓZ	78
	12.6.1 PODNĚTY VYVOLÁVAJÍCÍ NEURÓZY	80
13	DRUHÁ FÁZE	81
14	PŘÍNOS BETTY FRIEDAN	82
15	ZÁVĚR	84
16	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	86
17	RESUMÉ	93
18	PŘÍLOHY.....	94

1 ÚVOD

Americká spisovatelka a feministka Betty Friedan je považována za jednu z nejvlivnějších osobností druhé vlny amerického feminizmu. Její zainteresovanost v rámci feminizmu a boji za rovná práva způsobila převrat v celé historii amerického feminizmu, kterému přispěla nejen svými myšlenkami, prací, ale především svým stěžejním dílem „*Ženská mystika*“, které se pro druhou vlnu amerického feminizmu stalo revolučním a díky kterému se Betty Friedan pro mnohé ženy angažující se v boji za rovná práva stala legendou a vzorem.

V předkládané práci se budu věnovat ústředním myšlenkám americké feministky a spisovatelky Betty Friedan, jejímu přínosu v rámci druhé vlny amerického feminizmu a rozboru jejího hlavního díla, ve kterém shrnula všechny své revoluční myšlenky a názory. Pro uvedení do myšlenkového kontextu doby je v práci reflektován také nejvlivnější dobový mocenský systém, kterým byl patriarchát a proti jehož myšlenkám se postavil feminizmus. Feministické ideologii, její náplni a požadavkům je v práci věnována první kapitola, aby čtenáři hned v úvodu objasnila původ a problematiku feminizmu jako ideologie. Dále se práce věnuje interpretaci ústředních myšlenek a přínosu druhé vlny amerického feminizmu, které předchází krátká interpretace rovněž vlny první, která čtenáři pomáhá lépe pochopit souvislosti a dosažené úspěchy jednotlivých vln. Určitý prostor je věnován také několika odnožím, na které se druhá vlna v průběhu svého vývoje rozštěpila a v neposlední řadě také odnoži, ke které se hlásila Betty Friedan a kterou je liberální feminizmus. Zvláštní pozornost je v práci věnována reflexi Freudismu. Především pak reflexi myšlenek Sigmunda Freuda ve srovnání s myšlenkami feminizmu a Betty Friedan.

Cílem této práce je zpracování daného tématu tak, aby poskytlo ucelené a systematické informace o zdroji myšlenek americké feministky Betty Friedan, jejího vlivu a přínosu v rámci druhé vlny amerického feminizmu.

V úvodu práce předkládá základní fakta o feminizmu, jeho historii, cílech a nejpálčivějších problémech. Prostor je zde věnován také reflexi patriarchátu jakožto nejvlivnějšího mocenského systému druhé vlny amerického feminizmu a nechybí také jeho interpretace psychoanalytikem Sigmundem Freudem, jehož myšlenkám a reflexi je věnován především závěr práce. Práce předkládá také několik zásadních informací o zrodu feminizmu ve Spojených státech amerických a jeho vývoji, který se uskutečnil ve dvou vlnách, jejichž interpretací se práce taktéž zabývá. Pozornost je věnována

zejména vlně druhé, odnožím, na které se v průběhu svého vývoje rozštěpila a jejímu přínosu americkému feminizmu. Výchozím bodem celé práce je americká feministka Betty Freidan, její ústřední myšlenky na pozadí sociálního a myšlenkového kontextu doby, několik stěžejních informací o její osobnosti spojených s ústředními problémy, kterými se zabývala a zejména rozbor jejího prvotního a přelomového díla, ve kterém se zabývá nejen těmito problémy, ale také návrhy na jejich možné řešení. Závěr práce je věnován její reflexi Freudismu a myšlenkám Sigmunda Freuda ve vztahu k problematice, kterou nastínila Betty Friedan.

2 FEMINISMUS

„Zahájit feministické hnutí bylo bezesporu třeba, jelikož ženy z donucení ustrnuly ve vývoji na úrovni, která absolutně neodpovídala jejich přirozeně vyšším schopnostem.“¹

Otázka feminismu není novou záležitostí. Kořeny této ideologie sahají až do přelomu 17. a 18. století. Přesto se však mnoho laiků domnívá, že žena feministka je ženou, která nenávidí muže. Tuto tezi navíc podporují mnohé populárně vědecké a publicistické články, které feminismus záměrně znevažují. Zásadním problémem je především to, že společnost bývá často informována jen o některých směrech z celkového a velice širokého spektra feministicky orientovaného proudu.² V současné moderní době je však tento mýtus už naštěstí téměř vymýcen. V některých zemích a zejména u některých lidí ale stále ještě přežívá a je proto na místě ho v úvodu práce objasnit a nastínit několik základních informací týkajících se feminismu jako ideologie.

Betty Friedan, která je jednou z klíčových osobností druhé vlny feminismu, sama přiznává, že ještě když byla univerzitní studentkou, sama toho o feminismu moc nevěděla. Dokonce si myslela, že feministky jsou jen skupinou neurotických „starých panen“, které mužům závidějí penis. Dokládá to i následující citát: *„Myslela jsem si o feministkách – pokud jsem o nich přemýšlela obecně – že se jedná o skupinu neurotických starých pan, které trpí závistí penisu.“³* V té době však ještě sama netušila, jako roli feminismus sehraje v jejím životě.

V souvislosti s předchozím odstavcem, je třeba hned na začátku zdůraznit, že tehdejší doba byla výrazně nasáklá myšlenkami a teoriemi světoznámého psychoanalytika Sigmunda Freuda, což dokládá i zmíněný citát, který ženy osočuje ze závisti penisu. Podle Sigmunda Freuda byla právě tato závist to, z čeho pramenila ženská nespokojenost a také z nespokojenosti plynoucí neurózy. Freudovy názory ovlivnily nejen celou tehdejší společnost, ale také samotnou Betty Friedan a obecně celý feminismus.

¹ FRIEDAN, Betty. *The feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 143.

² MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 12.

³ SHERMAN, Janann. *Interview with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 160.

2.1 CO TO FEMINISMUS VLASTNĚ JE

Feminismus je ideologický proud, jehož cílem je zrovnoprávnění žen ve společnosti a odstranění jejich diskriminace. Jeho snahou je zajistit ženám stejná práva jako mají muži a to ve všech aspektech společenského života. Ať se již jedná o rovné volební právo či stejné platové ohodnocení v zaměstnání. Snaží se upozornit na nerovné postavení žen a mužů ve společnosti a hledat příčiny a řešení tohoto stále aktuálního problému.

Velmi zajímavou definici feminismu přináší také sborník studií – „*Společnost žen a mužů z aspektu gender*“:

„*Je to filosofický směr zdůrazňující právo, nárok na přijetí jinakosti pohledu a přístupu druhého člověka, nárok a právo interpretovat skutečnost i jinak, než jak to odpovídá současnému kánonu.*“⁴

V současné době je však důležité zmínit také to, že není příliš na místě hovořit o feminismu v jednotném čísle, ale o feminismech, neboť existuje hned několik sociálních teorií, politických hnutí a ideologických proudů.⁵

Za kolébku feministického hnutí jsou považovány Spojené státy americké. Betty Friedan ve svém díle „*Ženská mystika*“ zdůrazňuje, že již první generace Američanů a Američanek si byla rovna. Při obydlování dosud neznámých končin byla potřeba, jak mužské, tak ženské práce. Ženy si tak sebe samých mohly vážít, protože přispívaly svou prací a pílí. A také muži si jich za to náležitě vážili.⁶ A to je přesně to, o co feminismus usiluje – o rovné postavení žen a mužů a o to, aby si ženy sebe samých mohly vážít.

Feminismus se ve Spojených státech amerických rozvíjel společně s hnutím abolicionistickým. Feminismus tedy není pouze okrajovou záležitostí, naopak v sedmdesátých letech dvacátého století šlo v Americe o nejsilnější a nejpřevratnější hnutí v historii.⁷

⁴ MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 14.

⁵ Tamtéž, s. 11.

⁶ FRIEDAN, Betty. *The feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 459.

⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10.

Je třeba také dodat, že feminismus se netýká pouze žen. Není hnutím výhradně ženským, ale stejně tak se týká také mužů a především právě v Americe představují muži - feministé nezanedbatelný počet. Velice známé je v USA např. hnutí *Národní společenství mužů proti sexismu (National Organization for Men Against Sexism)*, jehož cílem je snaha co nejúčinněji zamezovat násilí páchanému na ženách.⁸ Muži tedy nejsou jen původci diskriminace žen, ale mohou být také těmi, kteří jejich práva brání.

Slova jako „feminismus“ či „feministický“ se začala všeobecně používat teprve v 90. letech 19. století a pocházejí od francouzské feministky Hubertine Auclertové, která tyto výrazy používala k pojmenování těch, kteří se zabývali ženskou otázkou. Tyto pojmy se záhy staly hojně užívanými a to hlavně proto, že byly natolik flexibilní, že dokázaly pojmenovat všechny aspekty, které se zabývaly otázkou emancipace žen.⁹

2.2 TÝKÁ SE DISKRIMINACE VŠECH ŽEN?

Diskriminací se rozumí porušení rovnosti. To znamená méně výhodné zacházení s určitou osobou nebo skupinou osob ve srovnání s ostatními a to z důvodu její příslušnosti k určité právní normou vymezené kategorii osob.¹⁰

Otázkou ale je, zda má feminismus jakožto ideologický a politický proud, který kritizuje společnost z diskriminace žen, co dočinění se všemi ženami, s konkrétními skupinami nebo pouze s konkrétními ženami.

V souvislosti s touto otázkou je potřeba vysvětlit, že diskriminace na základě příslušnosti k ženskému pohlaví se dotýkala všech žen. Některých žen více, některých méně. Diskriminace na základě pohlaví však nebyla jedinou diskriminací postihující ženy. Dále se jednalo o diskriminace, které se dotýkali jen určitých žen nebo skupin žen např. diskriminace rasová, diskriminace kvůli věku, sexuální orientaci, náboženství a mnoho dalších. Některé ženy tedy byly diskriminovány hned z několika důvodů.¹¹ Např. afro-americké ženy, které se často setkávaly také s diskriminací rasovou. Anebo

⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 31-32.

⁹ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 260-261.

¹⁰ FIALOVÁ, Eva et. al. *Neviditelný problém: Rovnost a diskriminace v praxi*. Praha: Gender studies, 2010, s. 17.

¹¹ NAGL-DOCEKAL, Herta. *Feminist philosophy*. Oxford: Westview Press, 2004, s. 141-142.

lesbické ženy, které byly v druhé polovině 20. století velmi důrazně odsouvány z feministického hnutí. Dalo by se tedy říci, že i ony byly diskriminovány a to nejen proto, že byly ženami, ale také z důvodu jejich sexuální orientace.

Protože kulturní praktiky a zvyky jsou nesené celou společností, znamená to, že jak muži, tak i ženy, mají určitý podíl na vytváření znevýhodňujících podmínek ve společnosti, což se ukázalo jako pravdivé právě v otázce lesbických žen. Problematice lesbických žen ve spojitosti s feminismem bude dále v práci rovněž věnováno několik odstavců.

Obecně pojem diskriminace v běžném jazykovém vyjádření pokrývá mnoho různých forem útlaku. Aby mohl být vytvořen konkrétně zaměřený program proti diskriminaci, je třeba přesně určit, o jakou diskriminaci se jedná. Feminismus je tedy programem, který reaguje na diskriminaci žen, tedy jedná se o diskriminaci na základě pohlaví.¹²

3 PATRIARCHÁT

Feminismus je, jak bylo již výše zmíněno, ideologie. Je však zvláštní v tom, že se postavil proti jiné dominantní ideologii, která do té doby za ideologii vůbec považována nebyla. Tou ideologií byl patriarchát.¹³

„Muž je pevná a ušlechtilá borovice

Která zachmuřeně stojí na pobřeží bičovaném mnohými vlnami,

Žena zase vděčná útlá vinná réva

Jejíž ohebné úponky bor ovíjejí.

A něžně zakrývají jeho drsnou kůru...“¹⁴

¹² NAGL-DOCEKAL, Herta. *Feminist philosophy*. Oxford: Westview Press, 2004, s. 143.

¹³ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 9.

¹⁴ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 77.

Tento citát trefně popisuje obsah mocenského systému, kterým je patriarchát. Pevná borovice symbolizuje muže, který je silný a autoritativní. Vinná réva zase charakterizuje ženu, která žije prostřednictvím svého muže.

Definicí můžeme patriarchát interpretovat jako mocenský systém vyznačující se nadvládou mužů a zřetelným útlakem žen. Je formou společnosti, kde vládne muž nebo muži a ti také nesou plnou odpovědnost za prosperitu státu.¹⁵ Žena je v tomto systému považována za majetek svého muže. V Evropě byla žena považována pouze za součást manželova majetku a dokonce ani před zákonem samotným nebyla nezávislou osobou. Z tohoto uspořádání vyplývalo, že muž svoji ženu chránil, jako chránil obecně svůj majetek. Současně ji ale mohl i zneužívat, protože se nemusel obávat konfrontace ze strany zákona.¹⁶

Historicky byly ženy od pradávna spojeny s přírodou, protože stejně jako příroda i ony dávaly život. Tato spojitost s přírodou byla ještě podpořena ženským menstruačním cyklem, ve kterém byla spatřována podobnost s cyklem měsíčním a s cyklem čtyř ročních období. Kvůli těmto poutům k přírodě byly ženy předmětem strachu, a proto musely být ovládnuty. Tyto iracionální pohledy na ženy přetrvaly od středověku a přežily dokonce i osvícenské období, kdy se nadřazeným stal rozum.¹⁷

Dokonce i podle tradičních náboženských představ bylo na ženu již od pradávna pohlíženo jako na vlastnictví muže. Žena nebyla rovnocennou bytostí. Byla pouhým statkem, majetkem svého muže, který ji vlastnil. Podle křesťanského vyznání, ke kterému se kloní většina amerických obyvatel, je tomu tak bohužel doposud. O patriarchátu svědčí mimo jiné i to, že i Bůh samotný je ve všech nejrozšířenějších světových náboženstvích úplně samozřejmě považován za muže, ačkoli to nikdo s jistotou nemůže doložit.¹⁸

Co se týče patriarchátu je však třeba zmínit také to, že patriarchát se netýká pouze žen, ale rovněž i mužů. Kořenem slova je totiž patriarcha, což v překladu z latiny znamená otec, hlava rodiny. Patriarchát tak nezahrnuje doslova nadvládu pouze nad ženami, ale také nad mladšími muži, což může být trochu matoucí. Z tohoto důvodu

¹⁵ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 9.

¹⁶ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 78.

¹⁷ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 31.

¹⁸ ZVĚŘINA, Jaroslav, 2004. *Feminismus a jeho současné podoby*. Revue politika. Politicko-společenská revue Centra pro studium demokracie a kultury [online]. [Cit. 20. 3. 2014]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby>.

dává feministická literatura v současné době přednost výrazu mužská hegemonie (nadvláda) před samotným pojmem patriarchát.¹⁹

Faktem, že naše společnost by měla vycházet právě z patriarchátu, se zabývá především radikální feminismus, který vznikl jako jedna z mnoha odnoží druhé vlny amerického feminismu.²⁰

3.1 BIBLICKÉ ZNÁZORNĚNÍ PATRIARCHÁTU

Několik narážek na podřízenost ženy muži můžeme najít také v Bibli. Podle Bible byla žena stvořena až jako druhá lidská bytost. Zda je to náhoda či záměr nikdo netuší ani to nemůže doložit. Ovšem mnoho lidí se na tento fakt odvolává, především pak odpůrci feminismu, kteří často argumentují tím, že první byl muž a proto mu má žena být podřízena. „*Bůh stvořil muže k obrazu svému.*“²¹ A Bůh je přece ten jedinečný a dokonalý.

Bible vznikla v pozdním starověku a je založena na patriarchálním systému, který byl typický pro danou dobu. Žena by se dle něj měla podřizovat muži, protože je již svou podstatou slabší než on a to jak po stránce fyzické, tak po stránce intelektuální.²² Neznamená to, že jsou ženy méně inteligentní než muži. Ale že v ženském způsobu myšlení převládá emocionální a citová stránka, což vyplývá právě z ženské podstaty. Žena je matkou a je obdařena mateřským citem, což je přirozené. Muž nemůže ženu nahradit, stejně jako žena nemůže nahradit muže.

Při zobrazování muže a ženy v Bibli, zastávají muži i ženy genderově stereotypní role. U mužů jsou vyzdvihovány především síla, odvaha, čest a intelekt. U žen jsou vyzdvihovány cit, krása a dobrota. Ženinou rolí je v roli pasivní a pokorné služebnice, která je podřízena muži.²³

Několik narážek na patriarchální systém, které lze nalézt v Bibli:

¹⁹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 178.

²⁰ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 11.

²¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 144.

²² ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti.[online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.

²³ ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti.[online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.

První list Timoteovi:

„Žena ať přijímá poučení mlčky s veškerou podřízeností. Učit ženě nedovoluji. Žena nemá mít moc nad mužem nýbrž má se nechat vést. Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva. A nebyl to také Adam, kdo byl oklamán, ale žena byla oklamána a dopustila se přestoupení. Spasena bude jako matka, jestliže setrvá ve víře, lásce, svatosti a střízlivosti.“ (1Tm 2, 11-15)

List Efezským:

„V poddanosti Kristu se podřizujte jedni druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům.“ (Ef 5, 21-23)

První list Petřův:

„Stejně i vy ženy, podřizujte se svým mužům; i když se někteří z nich vzpírají Božímu slovu, můžete je beze slov získat svým jednáním, když uvidí váš čistý život v bázni Boží.“ (1P(t) 3, 1-2)

List Titovi:

„Starší muži ať jsou střídmi, vážní, rozumní, ať jsou zdraví ve víře, lásce a trpělivosti. Podobně starší ženy ať se chovají důstojně, ať nepomlouvají a nepropadají přílišnému pití vína. Ať vyučují mladší ženy v dobrém a vedou je k tomu, aby měly rády své muže a své děti, byly rozumné, cudné, staraly se o domácnost, byly laskavé a poslouchaly své muže, aby Boží slovo nebylo zneváženo.“ (Tt 2, 2-5)

První kniha Mojžíšova:

„Ženě řekl: velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“ (Gn 3, 16)

První list Korintským:

„Muž si nemá zahalovat hlavu, protože je odrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy. Vždyť muž není z ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže.“ (1K 11, 7-8)

List Koloským:

„Ženy, podřizujte se svým mužům, jak se sluší na ty, kdo patří Pánu.“ (Ko 3, 18)

Několik výše zmíněných biblických veršů dokazuje, že již z Bible plyne, že žena je podřízena muži. V mnoha biblických textech však můžeme rovněž nalézt také narážky na ženu, která je považována za majetek muže. Ženy byly majetkem mužů obecně a to jak manžela, tak i svého otce. Chápání ženy jako mužova majetku je viditelné především ve Starém zákoně. Například:

Kniha Soudců:

„Tady je má dcerka, panna, a jeho ženina. Hned je vyvedu. Můžete je zneužít a nakládat s nimi, jak se vám zlíbí, ale vůči tomuto muži nesmíte spáchat takovou hanebnost.“ (Sd 19, 24)

První kniha Mojžíšova:

„Hleďte, mám dvě dcery, které muže nepoznaly. Jsem ochoten vám je vyvést a dělejte si s nimi, co se vám zlíbí.“ (Gn 19, 8)

Je však třeba také připomenout, že v Bibli je možné nalézt mnoho rozporů a nesrovnalostí. Jedním z těchto rozporů je i známý mýtus o stvoření ženy, které na jedné straně říká, že žena byla stvořena až jako druhá lidská bytost z Adamova žebra a na základě této interpretace je druhořadá a méněcenná. Na straně druhé je však možné nalézt vyprávění, kde je žena stvořena společně s Adamem ve stejný okamžik jako pár, který si má být roven ve všech ohledech.

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“ (Gn 1, 27)

„I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2, 18)

Zajímavé je také vyprávění První knihy Mojžíšovi, která tvrdí, že muž byl stvořen jako Boží záměr, kdežto stvoření ženy je pouhou náhodou. Náhodou proto, že žena byla stvořena na Adamův popud a přání. Dle vyprávění První knihy Mojžíšovi Adam prosil Boha, aby mu k sobě stvořil družku, neboť se v Ráji sám velmi nudil. Bůh

tak stvořil ženu a dal ji Adamovi, aby se necítil toliko osamocen. Žena má tedy dle První knihy Mojžíšovi svůj počátek v muži.²⁴

Tuto myšlenku o nevyhnutelnosti zrození Adama a o pouhé náhodnosti zrození Evy podporují i pojmenování muže a ženy v několika světových jazycích. Např. v angličtině slovo man označuje muže, ale současně je to také označení pro člověka obecně. A právě ze slova man je odvozeno slovo woman, což je anglické označení pro ženu.²⁵

3.2 PODŘÍZENOST ŽENY V KŘESŤANSTVÍ

Spojené státy americké se většinou kloní ke křesťanskému vyznání, které je založené na Bibli. A v té je žena jasně podřízenou, slabší a méněcennou bytostí.

V modelu křesťanského božství, tedy svaté rodiny, je hlavou Otec, všemocný Bůh. Druhým mužem je potom Ježíš Kristus, který je další formou božství v rámci křesťanství. Ve Svaté Trojici je zobrazen Bůh ve třech osobách a to Bůh Otec, Syn Ježíš Kristus a Duch Svatý. Zatímco Otec se Synem jsou božského původu, Marie jako jediná žena je pouhou smrtelnicí, tedy bytostí nižšího řádu. V rámci křesťanství jsou tedy muži a ženy charakterizovány jako odlišné bytosti. Muži mají být autoritativní, mají si udržovat moc a to jak v rodině, tak ve společnosti. Ženy jsou naopak často zobrazovány (především ve Starém zákoně) jako pomocnice Ďáblu, které jsou příčinami mužových hříchů. Však nebýt Evy, která ho přivedla do hříchu, Adam by nikdy nemusel odejít z Ráje a lidstvo by nemuselo žít v hříchu a nemělo by žádné pozemské starosti.²⁶

Žena podle církve může být pokornou služebnicí a světicí, ale pouze v případě, že bude zastávat pasivní postavení. To znamená, že bude přinášet oběti druhým, bude trpící a cudnou ženou. Tím vzniká obraz ženy Panny Marie – bohorodičky, k níž se modlí masy lidí, protože věří, že Panna Marie je milosrdná k lidským hříchům

²⁴ MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 25-26.

²⁵ ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti.[online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>

²⁶ ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti.[online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.

a soucitná k jejich neštěstí. Věří, že když se k ní budou modlit a uctívat ji, pomůže jim. Věří dokonce i v to, že se u nich přimluví u Boha a vyprosí pro ně milost.²⁷

Žena je tedy podle patriarchy ve vztahu k mužům zcela jasně chápána jako podřízená bytost.

I přes všechna výše zmíněná fakta, která ženu interpretují jako méněcennou bytost podřízenou muži a často také jako mužův majetek, je zajímavé, že se ke křesťanství hlásí více žen než mužů.

3.3 ZNAKY PATRIARCHÁTU U SIGMUNDA FREUDA

I u Sigmunda Freuda nacházíme mnoho znaků patriarchálního systému, který byl jedním z klíčových problémů druhé vlny amerického feminismu i jednou z nejpálčivějších problémů Betty Friedan. Jeho patriarchální zaměření je prostoupené celou jeho životní prací. Jistě na to měla vliv příslušnost k mužskému pohlaví a později také zcela určitě jeho postavení „velkého otce psychoanalýzy.“²⁸

Pokud bychom měli začít u vysvětlení, které je pro Freuda jakožto psychoanalytika nejvlastnější, začali bychom s vysvětlením psychologickým. Z tohoto hlediska se psychologie podřizuje lidské anatomii. Freud připisoval významný podíl rozdílnosti pohlaví.²⁹ Řekneme-li mužský, míní se tím vlastnost aktivní, řekneme-li ženský, míní se tím naopak pasivita. Mužská pohlavní buňka se při pohlavním styku aktivně pohybuje a aktivně vyhledává buňku ženskou, která je ale nepohyblivá. Jen pasivně vyčkává. Ženská plodivá funkce tak stála až na druhém místě po funkci mužské. Pokud se vše podaří tak, jak má a muž dokáže svou aktivitou oplodnit ženské vajíčko, vznikne z tohoto spojení nový jedinec, o kterého je následně třeba pečovat. V tomto momentě nastává aktivní role pro ženu. Právě žena – matka je v každém případě aktivní vůči dítěti. Čím více se tedy vzdalujeme od sexuality, tím více se projevuje nesprávnost ztotožňování oněch pojmů aktivní a pasivní. Jak se tedy ukazuje

²⁷ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti.[online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.

²⁸SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999, s. 13.

²⁹NAGL-DOCEKAL, Herta. *Feminist Philosophy*. Oxford: Westview Press, 2004, s. 46.

ani psychologie není schopna vysvětlit záhadu mužské nadřazenosti.³⁰ Kde se tedy vzaly jeho patriarchální tendence?

Jeho patriarchální tendence nebyly jen důsledkem jeho příslušnosti k mužskému pohlaví ani důsledkem jeho významného postavení ve společnosti. Byly také zčásti dány postavením otce ve společnosti, jíž dominují muži. Otec byl i co se týče dětské mysli ten, kdo představoval moc, vědění i tresty. To právě otec je dětmi vnímán jako arbitr pravdy a spravedlnosti, nikoli matka.³¹ A tento aspekt přetrval až do současnosti. Freudismus se i přes některé kontroverzní teorie stal pro Ameriku jakýmsi novým náboženstvím. Pronikl do všech možných oborů. Byla zakládána specializovaná pracoviště zaměřující se na manželské problémy, na vysokých školách probíhaly přednášky o manželském a rodinném životě.³² Jeho koncepce byly pro americkou společnost nové a neotřelé. A hlavně nabízel poměrně jednoduchá řešení na konkrétní palčivé otázky tehdejší doby. Není snad paradoxní, že Freudismus vyřešil problém ženské méněcennosti pouhou závistí mužského penisu? Problém, který před ním byl závažným a palčivým problémem mnoha žen. Zároveň umožňoval orientovat se na problém ženské otázky, přes který přehlížel daleko důležitější globální problémy, které s sebou přinášela doba.

Řada Freudových názorů je již v dnešní době překonána. Jeho klíč k výkladu formování ženské a mužské identity je však stále užíván. Z jeho interpretace tohoto problému čerpá např. známá americká feministka Nancy Chodorow, která ženský psychický vývoj vykládá samostatně. Neodvozuje jej od vývoje mužského. Podle jejího konceptu přispívají k vytvoření sexuální identity dětí nejvíc právě matky.³³

4 HISTORIE FEMINISMU V USA

Mluvíme-li o feminismu, mluvíme o zřejmě největším a nejsilnějším společenském hnutí a nejpřevratnějším způsobu uvažování americké společnosti.³⁴

³⁰ FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 94-95.

³¹ SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999, s. 14.

³² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 191-192.

³³ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 180.

³⁴ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10.

Některé zdroje uvádí, že se feminismus vyvíjel celkem ve třech vlnách. Tradiční výklady o feminismu se však většinou shodují pouze na dvou vývojových vlnách. V rámci této práce proto budeme brát v potaz taktéž dvě vývojové vlny amerického feminismu.

4.1 ZROD PROTESTŮ

Počátky feminismu sahají až do 17. století a objevují se již v době kolonizace amerického kontinentu. Úzce souvisí s abolicionismem a bojem za práva černochů a minorit na tomto kontinentu. A právě v době, kdy američtí muži bojovali za práva minorit, řada žen si mezitím uvědomila, že i ony – ženy jsou velmi podceňovanou skupinou. Uvědomily si, že nemají rovnoprávné zastoupení v politice, ani na jiných důležitých postech, jejich práce v domácnosti není finančně ohodnocena a jejich práce v zaměstnání je ohodnocena velmi špatně. Uvědomily si, že jejich schopnosti jsou podceňovány a že si zaslouží mnohem více uznání a příležitostí. A tak se v rámci boje za lidská práva v Americe vytvořila také skupina žen i mužů, která začala prosazovat a hájit práva žen.³⁵

William O'Neill se ve své knize „*Feminism in American: A history*“ zabývá otázkou, proč ženy začaly protestovat proti nerovnosti až v roce 1830, když byly po celá staletí utlačovány a neměly potřebu s tím něco dělat. Proč začaly až takhle pozdě? Jaký k tomu měly důvod? Není jednoduché vysvětlit, proč se ženy najednou začaly bránit rodinnému životu na plný úvazek, když do té doby byl právě rodinný život a 100% pozornost věnována dětem tím, co tvořilo manželský život ženy.³⁶

Odpovědí na tyto otázky jsou dva problémy – tehdejší ekonomická situace a rodící se ideologie. Problém ekonomické situace spočíval v tom, že mnoho žen pracovalo z domova, ale poté, co bylo mnoho těchto pracovních odvětví staženo, ženy zůstaly doma v nečinnosti, což je pochopitelně vedlo k frustraci. Do té doby byly zvyklé pracovat. Jejich den měl určitý řád a náplň. Dokud nepřišla průmyslová revoluce, která toto všechno v okamžiku změnila. Ženy se musely přizpůsobit novému průmyslovému prostředí, které bylo pro všechny nové. V rodinách nastaly skutečné změny, hlavně co

³⁵ MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 11.

³⁶ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Bruswick: Transaction Publishers, 1989, s. 3.

se týče funkcí v rodině. Ženy byly díky průmyslové revoluci nuceny změnit svůj dosavadní způsob života a to nevyhnutelně vedlo ke konfliktům. V domácnosti se cítily nevyužité a frustrované, a proto začaly na vzniklou situaci reagovat.³⁷ Byla jim však velmi často vyčítána příliš pozdní reakce na rodící se liberální ideologii. Jejich požadavky se neslučovaly se sociálními a politickými idejemi té doby. Muži zkrátka chtěli mít své ženy doma. Jejich úkolem byla péče o děti, manžela a chod domácnosti. Došlo tak k tomu, že ženy se začaly angažovat literárně a v neposlední řadě začaly také vykonávat mnohé církevní práce. Koncem 19. století tak došlo ke vzniku několika ženských organizací. Jednou z nich byla i *National Woman Suffrage Association (NAWSA)*, dále *the Woman's Christian Temperance Union (WCTU)* a *the General Federation of Women's Club (GFWC)*. Vznik těchto organizací podnítil zájem mnoha žen, které byly frustrované tím, že zůstaly v domácnosti v nečinnosti a probudil v nich zájem o feministickou ideologii.³⁸

Zájem však nevzbudila rebelie zrozená ve starém světě otroků, nýbrž kolektivní reakce žen na nespokojenost inspirovanou Viktoriánskou společností, která je známá svou kritikou patriarchální společnosti. Byla to právě Viktoriánská společnost, která zrodila Ženu a která naučila ženy, aby si vážily samy sebe a aby si uvědomily svojí unikátní sexuální identitu. Viktoriáni věřili, že byl ženám přisouzen vyšší sociální status, než měli předchozí generace. A díky tomu byl zpochybněn celý systém hodnot, který se točil kolem domácnosti a ženy v ní. Ženy chtěly víc. Chtěly se více realizovat a k tomu zvolily cestu feminismu.³⁹

Jedním z hlavních důvodů, který způsobil hromadné zahánání žen do domácností, tedy byla průmyslová revoluce. William O'Neill však dodává, že průmyslová revoluce byla mimo jiné vysvětlením všeho, na co v té době nebylo lepší odpovědi.⁴⁰

Po válce mimo to paradoxně vzrostla míra rozvodovosti, došlo ke změně v sexuální morálce a také poklesu porodnosti. Tyto změny však neznamenaly kolaps rodiny jakožto instituce. Pokles porodnosti se ukázal pouze jako dočasný jev. Rozvedení se navíc mohli znovu oženit či vdát, takže instituce rodiny zůstala zachována.⁴¹

³⁷ WALBY, Sylvia. *Theorizing patriarchy*. Oxford: Blackwell Publishers, 1990, s. 63.

³⁸ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 4-7.

³⁹ Tamtéž, s. 4-7.

⁴⁰ Tamtéž, s. 4-7.

⁴¹ WALBY, Sylvia. *Theorizing patriarchy*. Oxford: Blackwell Publishers, 1990, s. 63.

4.2 PRVNÍ VLNA AMERICKÉHO FEMINISMU

Vůbec první diskuzi na téma postavení žen vyvolala Francouzská revoluce, po níž se začaly objevovat první kritiky podmínek, ve kterých byly ženy nuceny žít. O postavení žen se tak začalo mluvit. Ať se již jednalo o ženy samotné nebo o liberály, bojovníky proti otroctví, radikály nebo revolucionáře – všichni svým vlastním způsobem kritizovali postavení žen ve společnosti a navrhovali reformy, jak jejich postavení ať už v rodině, na pracovišti nebo ve státě zlepšit. Mnoho žen bylo aktivních jak v boji za ženská práva, tak právě v boji proti otroctví.⁴² A právě díky těmto diskuzím o právech jednotlivců se na světlo dostaly i diskuze o feminismu a feministické myšlenky obecně. Osvícenství tak vlastně dalo vzniknout ideologii oddělených sfér a ženské otázky, která vygradovala v otázku celosvětovou – otázku feminismu jakožto ideologie.⁴³

První vlna amerického feminismu je dlouhé a velmi různorodé období, které probíhalo od konce 18. století do poloviny století dvacátého.⁴⁴

Tato vlna vychází především z problémů týkající se představ a předsudků o ženském těle. Ženské tělo bylo z fyzického, ale i intelektuálního hlediska považováno za méněcenné ve srovnání s tělem mužským.⁴⁵ Tento jev byl podpořen také faktem, že lebka i mozek žen byly menší než u mužů. A to bylo považováno za důkaz toho, že ženy jsou méně inteligentní nežli muži. Evoluční teorie tak byla používána k ospravedlnění kulturních předsudků vůči ženám.⁴⁶

Ženy byly díky svému méněcennému postavení vyloučeny z příležitostí, které byly otevřeny mužům. Neměly přístup ke vzdělání ani možnost kariéry. Pověštinou byly zavřené doma ve svých domácnostech, kde se staraly o děti, svého manžela a o chod domácnosti. Žily v oddělených sférách. Byly dlouhodobě frustrované, že nemají žádnou jinou náplň života, která by je uspokojovala, a proto začaly o svá práva

⁴² O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 10.

⁴³ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 259.

⁴⁴ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10.

⁴⁵ Tamtéž, s. 10.

⁴⁶ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika. Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triron, 2007, s. 59.

bojovat.⁴⁷ Dalším problémem pak bylo zejména to, že s nimi bylo nakládáno jako s majetkem, což byl důsledek zjevné diskriminace žen, která vyburcovala první vlnu feminismu.⁴⁸ Ústřední snahou žen bylo právě toto své podřízené postavení odstranit. Budoucnost tak byla do značné míry předurčená rodem – buď se člověk narodil jako muž a mohl se tak těšit ze všech výhod, které mu společnost nabízela, nebo se narodil jako žena, která byla diskriminována a i o svá základní práva musela bojovat.

Ústředním požadavkem první vlny amerického feminismu bylo především zakotvení základních lidských občanských práv v zákoně. Jednalo se o nejzákladnější občanská a politická práva jako např. právo volit, právo na majetek či právo na vzdělání. V základu těchto požadavků se však skrýval především požadavek svobody, což znamenalo zejména právo rozhodovat o své osobě – být skutečným vlastníkem své osobnosti a nositelem své identity.⁴⁹

Mezníkem první vlny feminismu byl rok 1848, kdy vzniklo první organizované hnutí za práva žen. Ženy se poprvé v historii začaly účastnit politických aktivit. Jejich nejdůležitějším cílem bylo získání volebního práva, neboť si uvědomily, že jako ženy jsou poslední skupinou občanů, která tímto právem dosud nedisponuje. Dalším cílem pak bylo získání práva vlastnit majetek. Dosáhnout těchto cílů bylo otázkou dlouhodobou a nelehkou. Nakonec však došlo k jejich naplnění a ženy všechna tato práva opravdu získaly.⁵⁰

4.2.1 VOLEBNÍ PRÁVO

První vlna amerického feminismu přinesla mnoho pozitivních změn zejména pro ženy. Tím nejzásadnějším však bylo získání volebního práva pro ženy, které toto právo dosud neměly.

Hnutí za ženské právo (*Woman's Suffrage Movement*) bylo sociální a politickým hnutím. První požadavek pro volební právo žen se objevil na konferenci ženských práv

⁴⁷ BOSNIČOVÁ, Nina. Hovory na bělidle. In: Pořad zaměřený na problém žen, ale určený nejenom ženám. [rozhlasový pořad] ČR 6, 19. 7. 2014, 0:00.

⁴⁸ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 260.

⁴⁹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 169-170.

⁵⁰ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009, s. 75.

v americkém městě Seneca Falls.⁵¹ Tato konference byla první konferencí za ženská práva ve Spojených státech amerických. Uskutečnila se v červenci roku 1848 v Seneca Falls, v New Yorku. Jejím cílem bylo upozornit na nerovné a nespravedlivé zacházení se ženami. Zúčastnilo se jí na tři sta lidí, včetně asi čtyřiceti mužů.⁵²

Konferenci vedla americká feministka a abolicionistka Elizabeth Cady Stanton, absolventka vysoké školy a zároveň matka šesti dětí. Život v newyorském Seneca Falls, kam se přestěhovala na přání svého manžela, ji nenaplňoval. Zkrátka odmítala celý život zasvětit péči o domácnost a dětem a tak se rozhodla zorganizovat konferenci za ženská práva (*Woman's Rights Convention*).⁵³ Mimo to byla také autorkou tzv. „*Deklarace citů*“ (*Declaration of Sentiments and Resolutions*). Tato deklarace uplatňuje ženám nárok na základní práva, která jim byla dlouho odpírána.⁵⁴

Závěrečná ustanovení Deklarace vycházela přímo z Prohlášení o nezávislosti.⁵⁵

„*Kdykoliv v budoucnu lidstva bude pro některou skupinu jeho příslušníků nevyhnutelné zaujmout mezi ostatními lidmi pozici odlišnou od té, která mu přináležela doposud... Pokládáme za samozřejmé tyto pravdy: všichni muži a taktéž i všechny ženy jsou si rovni.*“⁵⁶

Výsledkem této konference byla ratifikace 19. Dodatku Ústavy USA z roku 1920, který ženám umožňoval volit.⁵⁷

Elizabeth Cady Stanton se kromě boje za volební právo věnovala také ostatním feministickým otázkám. Zpracovala působivou hypotézu matriarchátu v dokumentu, který nazvala jednoduše „*Matriarchát neboli věk matek*“, kde zdůrazňuje podstatu a důležitost ženství. Opírá se zde o tezi, která říká, že již v prehistorických časech byla žena považována za vyšší nebo alespoň rovna mužům.⁵⁸

⁵¹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 187.

⁵² RYNDER, Constance B., 1999. *Seneca Falls Convention*. American history magazine. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.historynet.com/seneca-falls-convention>.

⁵³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 152.

⁵⁴ HEAD, Tom, rok neuveden. *Feminism in the United States. A short history of feminism*. About.com. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: <http://civilliberty.about.com/od/gendersexuality/tp/History-of-Feminism.htm>.

⁵⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 143.

⁵⁶ Tamtéž, s. 143.

⁵⁷ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 187.

⁵⁸ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Bruswick: Transaction Publishers, 1989, s. 37.

Kromě volebního práva, které svou houževnatostí pomohla vybojovat výše zmíněná feministická aktivistka Elizabeth Cady Stanton, bylo dosaženo také práva vlastnit majetek. Zásadním rokem byl v tomto případě rovněž rok 1848. Tohoto roku byl v New Yorku přijat tzv. *Married Women's Property Act*, který vdaným ženám umožňoval vlastnit majetek.⁵⁹

4.2.2 PŘÍNOS PRVNÍ VLNY

Přínos první vlny amerického feminismu spočíval především v získání volebního práva, které bylo po dlouhou dobu výsadou výhradně mužskou a ženám bylo odpíráno. Ženám se také podařilo dosáhnout práva vlastnit majetek a v neposlední řadě také právo na vyšší vzdělání. Dosažení těchto práv bylo důležitým mezníkem v historii amerického feminismu.⁶⁰ První vlna amerického feminismu pak především způsobila, že ženy se konečně odvážily „vystrčit nos“ ze svých domácností. Odvážily se veřejně projevit svou nespokojenost a začaly jednat, což nezůstalo bez odezvy a přineslo to své ovoce v podobě všech práv, kterých v průběhu první i následující druhé vlny ženy dosáhly.

5 DRUHÁ VLNA AMERICKÉHO FEMINISMU

Druhá vlna amerického feminismu se datuje od 60. let do přibližně poloviny let 80. dvacátého století.⁶¹ Od první vlny se liší tím, že přinesla nová témata a přístupy. Zabývala se mnohem širším spektrem problémů a dala také vzniknout mnoha různorodým odnožím feminismu, o kterých se níže v práci ještě budeme zmiňovat.⁶²

Některé zdroje také uvádí, že druhou vlnu feminismu odstartovala francouzská spisovatelka, filosofka a v neposlední řadě také významná feministická aktivistka Simone de Beauvoir svým převratným dílem „*Druhé pohlaví*“, vydaném v roce 1949. V tomto díle Simone de Beauvoir popisuje světy žen a mužů pomocí filosofických pojmů. Ženy podle ní žijí v tzv. imanenci – v řádu obnovování základních životních

⁵⁹ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezká univerzita v Opavě, 2009, s. 75.

⁶⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 45.

⁶¹ BOSNIČOVÁ, Nina. Hovory na bělidle. In: Pořad zaměřený na problém žen, ale určený nejenom ženám. [rozhlasový pořad] ČR 6, 19. 7. 2014, 0:00.

⁶² KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezká univerzita v Opavě, 2009, s. 79.

funkcí, kdežto muži žijí naopak v transcendenci – v řádu tvoření, které má nějaký trvalý výsledek, který po nich zůstává. Ženy tak byly odsunuté do druhořadé pozice a přijaly svoji druhost.⁶³

Po válce došlo k hospodářskému a ekonomickému rozmachu, díky kterému byli muži opět schopni své rodiny uživit sami.⁶⁴ Mnoho amerických žen se po válce vrátilo k původnímu „starému“ myšlení. Průzkumy veřejného mínění ukázaly, že většina žen, které byli jejich muži schopni materiálně zabezpečit, setrvala v domácnosti a pečovala o své děti a domácnost. Kult domácního krbu vzrostl ještě silněji než kdy předtím. Muži, kteří průměrně tři roky strávili v uniformě, se vrátili zpět do svých domovů, aby znovuobjevily teplo rodinného krbu. Oni i jejich čekající nevěsty byli dychtiví dohnat ztracený čas. Není tedy náhodou, že léta od roku 1946 do roku 1950 byly léty nevidaného baby-boomu. Procento zaměstnaných žen prudce kleslo. Klesl i počet studujících dívek. Většina žen viděla tuto dobu jako ideální dobu k tomu se vdát a založit rodinu. Společnost byla tehdy mnohem konzervativnější, než je dnes.⁶⁵

Betty Friedan viděla období po válce jako období nepříliš příznivé pro ženskou emancipaci. Všechny instituce jakoby se spikly, aby získání autonomie ženám co nejvíce znesnadnily. Média uznávala rodinný život se spokojenou hospodyňkou v jeho centru. Sexističtí pedagogové očkovali své studentky ve snaze zabránit jim zbavit se tohoto ženského mýtu. Vznikaly dokonce koleje určené speciálně pro ženy. Média a reklama se prostřednictvím sexistické tematiky snažila ženám „vnutit“ názor, že rodinný život je to jediné, co je může učinit šťastnými.⁶⁶ Některé ženy však tento názor nesdílely a bylo jich každým dnem stále více a více.

To způsobilo zásadní problém především druhé vlny amerického feminismu. Mluvíme o tzv. „bezejmenném problému“, který koncipovala americká feministka Betty Friedan a o kterém se ještě později budeme podrobně zmiňovat. Zásadním problémem zmíněného „bezejmenného problému“ byl fakt, že ženy byly masově zahrnuty do domácností a díky tomu, že muži byli schopni své rodiny uživit sami, se jejich náplní stala „pouze“ péče o děti, manžela a domácnost. Práce byla výsadou výhradně mužskou. Tentokrát se to však týkalo i žen vysokoškolsky vzdělaných, kterých stále přibývalo.

⁶³ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 176.

⁶⁴ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezká univerzita v Opavě, 2009, s. 79.

⁶⁵ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Bruswick: Transaction Publishers, 1989, s. 308-310.

⁶⁶ Tamtéž, s. 308-309.

Objevily se dokonce i pokusy některých mužů opět ženám znepřístupnit vzdělání.⁶⁷ K tomu nakonec naštěstí nedošlo. Ženy měly možnost se vzdělávat, některé se rozhodly pracovat na své kariéře a zaujímaly pozice ve vědě a jiných neméně důležitých postech. Avšak takových žen bylo jen minimum. Žena, která se rozhodla pracovat, totiž pro muže přestala být dostatečně „ženská“ a většina ostatních žen se proto raději podřídila a setrvala v domácnosti a to i přesto, že se pro ně domácnost postupem času stala spíše vězením, začarovaným kruhem, zlatou klecí ze které nevěděly, jak ven. Byly nešťastné a frustrované z toho, že nejsou šťastné, přestože nemusejí pracovat a mohou se naplno věnovat dětem. Byly frustrované z toho, že nejsou šťastné, přestože jim podle jejich manželů ke štěstí nic neschází. Tento problém později čím dál tím častěji zaplavoval psychiatrické ordinace lékařů. A ženám tak postupně došlo, že problém není v nich, ale v celé společnosti a je třeba ho okamžitě začít řešit.⁶⁸

Na rozdíl od feminismu první vlny, který byl hlavně o reformách, se feministky vlny druhé snaží formou radikálnějšího odporu dosáhnout změn v patriarchálním systému. Mnoho z nich pracuje a zastává důležité pozice. Ženy se začínají objevovat nejen v různých právních a zájmových organizacích, ale také v politice, což bylo dříve absolutně nemyslitelné. Betty Friedan o ženách říká, že mohou dělat politiku, nikoli jen vařit kávu.⁶⁹

Čím dál tím více žen prahne po vzdělání a především se poté soustředí na to, jak by ho mohly později využít. Možnost budování kariéry ať už v oboru, nebo mimo něj už pro ženu není tabu, jak to bylo dříve. Velký převrat nacházíme v tom, že ženy už se neuplatňují pouze jako herečky nebo tanečnice, tedy v profesích, kde je zapotřebí fyzická krása ženy, ale objevují se i na takových pracovních pozicích, kde mají možnost zužitkovat své vzdělání a dovednosti.⁷⁰ Ženy už nechtějí být jen manželky, matky a hospodyně. Chtějí se seberealizovat. Najít náplň svého života, která by je dostatečně uspokojovala a kterou by bylo možno skloubit s péčí o děti, manželstvím i péčí o domácnost. Odmítají dál žít ve stereotypu domácnosti. Chtějí si své potřeby a cíle určovat a naplňovat samy a vehementně za to bojují.

Ženy však nejsou jediným aspektem, kterým se druhá vlna zabývá. Do popředí se v rámci druhé vlny dostávají také muži. Pozornost již není věnována pouze rovnosti

⁶⁷ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 176.

⁶⁸ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezká univerzita v Opavě, 2009, s. 79.

⁶⁹ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 24.

⁷⁰ Feministická skupina 8. března. *Historie a vývoj feministického hnutí*. [online]. 2001. [Cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: <http://fs8brezna.ecn.cz/files/feminismus.html>.

žen a mužů, ale jsou zkoumány také jejich rozdílnosti. Cílem je zdůraznit rozdíly mezi muži a ženami. Avšak je třeba to učinit tak, aby tyto rozdíly vyplynuly přirozeně – nechat každou ženu i každého muže definovat své ženství nebo mužství a nechat rozkvést především individuální rozdíly a to v rámci rovných podmínek. Tak aby tyto rozdíly nevytvářely z mužů a žen skupiny, k nimž je přistupováno rozdílně. Jinakost nesmí představovat něco, co zakládá nerovnost, aneb jiný nesmí znamenat horší nebo lepší.⁷¹

Masové podoby druhá vlna feminismu nabyla zejména po roce 1968 v souvislosti s hnutím hippies. Ženské hnutí bylo zpočátku součástí hnutí hippies. Brzy se však z něho vydělilo a zformovalo se jako samostatný a svébytný proud s vlastními specifickými problémy.⁷²

5.1 PERSONAL IS POLITICAL

Teze „*personal is political*“ tedy osobní je politické, je jednou z významných motivů druhé vlny amerického feminismu. Feminismus druhé vlny usiluje o nové sblížení sféry veřejné se sférou soukromou. Jedná se zejména o apel na sblížení sféry politické tedy sféry veřejné se sférou osobní – sférou soukromou. Především situace žen v domácnosti se stává rozsáhlým politickým problémem, který je třeba reflektovat a zabývat se jím jako by to byl problém politický, tedy veřejný.⁷³ Sama Betty Friedan se jako spisovatelka a především hospodyňka cítila často velmi osamoceně, a proto tvrdě bojovala proti oddělení osobní sféry od té politické.⁷⁴

„Až když se ženy začaly scházet v psychoterapeutických skupinách, nacházely podobnosti ve svých osudech a začínaly si uvědomovat, že jejich frustrace jsou si podobné jako vejce vejci. Že jejich soukromé problémy jsou vlastně problémy veřejné.“⁷⁵

Jednou ze základních otázek druhé vlny amerického feminismu byla také otázka, co by se muselo stát, aby ženské hnutí opět našlo někdejší sílu, která kdysi zvedla tak

⁷¹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 181.

⁷² Tamtéž, s. 177.

⁷³ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 193.

⁷⁴ HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000, s. 153.

⁷⁵ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 180.

velkou vlnu odporu a to již v první vlně amerického feminismu koncem 18. století. Betty Friedan, jedna z nejzásadnějších feministek druhé vlny amerického feminismu a autorka teze o „bezejmenném problému“, se však domnívá, že v této době je již tolik problémů týkající se ženské otázky, že je velmi těžké najít jednu, která by dokázala zvednout ženy ze židle a donutit je opět se stmelit a začít za ni usilovně bojovat. Už se nejednalo o ryze ženskou otázku, ale otázku ženskou i mužskou.⁷⁶

5.2 PŘÍNOS DRUHÉ VLNY

Feministické hnutí se v průběhu druhé vlny postupně etablovalo jako samostatný vědní obor – studium ženského a později také mužského problému.⁷⁷ Díky tomu dochází k masovému zakládání ženských skupin a organizací. Feministické myšlenky se začínají hromadně šířit a pronikat také do světa vědy.⁷⁸

Mezi nejdůležitější mezníky, kterých druhá vlna amerického feminismu dosáhla, patří především dosažení rovného přístupu ke všem profesím. Dále bezpochyby právo na potrat, které zachránilo mnoho životů, neboť velké množství žen v té době umíralo zásluhou nejen nelegálních, ale především neprofesionálních pokusů o provedení potratu.⁷⁹ Dále to byly změny ve společnosti v podobě zřízení ne mála užitečných zařízení jako např.: zřízení většího počtu mateřských škol, zřízení azylových domů pro svobodné muže a ženy a zřízení azylových domů pro pracující rodiče. Dále zkrácení pracovní doby pro starší osoby, které si ani v pokročilém věku nemohou dovolit přestat pracovat. To naopak zase přineslo možnost více pracovních míst pro ostatní. Mužské mzdy se staly srovnatelnými s těmi ženskými. A v neposlední řadě je také třeba zmínit možnost pružné pracovní doby pro ženy či muže na mateřské dovolené.⁸⁰

Co se týče legislativy, bylo hlavním vítězstvím druhé vlny zavedení právních předpisů, které ženám garantovaly více rovných příležitostí a autonomii nad vlastním tělem. 14. prosince 1961 prezident John F. Kennedy ustanovil *Komisi pro postavení žen*.⁸¹ Tato komise byla velmi zásadní a dala vzniknout několika dalším komisím

⁷⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 27.

⁷⁷ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 177.

⁷⁸ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10.

⁷⁹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 177.

⁸⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 17-21.

⁸¹ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd. rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 10.

a zákonům na státní úrovni. Např. *Zákon o občanských právech* z roku 1963, *Komisi pro rovné pracovní příležitosti* nebo první *Zákon zakazující znásilnění v manželství* z roku 1976.⁸²

Na základě několika odstavců výše tedy můžeme s přehledem říci, že druhá vlna amerického feminismu byla velice úspěšná a je v ní vidět viditelný progres v rámci feminismu jako ideologie.

„Změnily jsme historii více než ženy kdykoli před tím a víc než většina mužů vůbec: to nás ujistilo, že ženské hnutí změnilo celý náš život.“⁸³

5.3 PŘÍNOS DRUHÉ VLNY V NEGATIVNÍM SVĚTLE

Druhá vlna amerického feminismu byla obecně velmi dobře přijata. Její přínos byl pro většinu žen revolučním. Mnohým a především samozřejmě ženám kompletně změnil jejich stávající život. Našly se však i tací a to hlavně ženy, které s těmito většinou vítanými změnami spokojené nebyly. Ba co víc, které je odsuzovaly a vinily ze všeho, co shledávaly negativním.

Ženské hnutí tak bylo několik let považováno za obětního beránka nespokojených žen, které se v domácnosti začaly cítit ohrožené a nejistě, protože se již nemohly v plné míře spolehnout na manželovu celoživotní finanční podporu, neboť pracující ženy již nebyly ojedinělým jevem. Neuvědomovaly si však, že samostatná výdělečná činnost jim především přinášela obrovskou svobodu a že se díky ní mohly spolehnout samy na sebe a nejen na ty druhé – tedy zejména na své manžele, kteří sloužili jako jejich živitelé. Tyto ženy rovněž vinily ženské hnutí ze stoupenutí vážných onemocnění jako např. rakoviny plic nebo stále častějších srdečních příhod, což je obvinění velmi vážné a neprokazatelné. Za vinu byl ženskému hnutí dáván i nárůst mužské impotence a nedostupnosti mužů, což je rovněž obvinění těžko prokazatelné. Stejně tak i zvýšení rozvodovosti (míra rozvodovosti stoupla až na 71%) a s tím spojené znevýhodnění žen v případě rozdělení majetku po rozvodu (majetek připadl z větší části

⁸² *Feminist activism*, 2011. *Second-wave feminism*. Feminist activists. [online]. [Cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z: <http://feministactivism.com/tag/second-wave-feminism/>.

⁸³ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 29.

muži) se jevílo jako negativní dopad druhé vlny amerického feminismu.⁸⁴ Tento aspekt je však diskutabilní. Zkrátka svalit vinu na ženské hnutí se jevílo jako nejsnazší řešení.

V neposlední řadě se změnil také vzor tradiční rodiny. Čím dál častějším jevem byla rodina zahrnující pouze jednoho rodiče nebo dokonce single život. Některé ženy si troufaly tvrdit, že míra týraných manželek i dětí, je reakcí na feministické výdobytky.⁸⁵ V tomto názoru však vidím velký rozpor, neboť ženy se snažily být především nezávislé a samostatné. Navrhovaly, aby finanční zajištění rodiny i péče o ní, byla rozdělena spravedlivým dílem mezi muže a ženu. Jistě, mnohým mužům nebyl po chuti fakt, že přijdou z práce domů a najednou je tam čeká ještě další starost nebo úkol, ale že by to vedlo až ke zvýšení týrání žen a dětí?

Feministické hnutí bylo viněno především z destrukce rodiny jako instituce. Tradiční rodina se podle jedinců nespokojených se změnami způsobené druhou vlnou, stala „ohroženým druhem“.⁸⁶

5.4 ODNOŽE FEMINISMU DRUHÉ VLNY

Druhá vlna feminismu byla mimo jiné specifická v tom, že přinesla rozčlenění feminismu do několika odnoží. Vznikl tak např. feminismus radikální, marxistický a socialistický, rozvojový a mnoho dalších odnoží.⁸⁷

Všechny odnože feminismu druhé vlny vycházejí z poznání, že patriarchát je systém, který podřizuje a diskriminuje ženy a je proto třeba se proti němu postavit. O to se snaží především feminismy reformní.⁸⁸

5.4.1 REFORMNÍ FEMINISTICKÉ TEORIE

Reformní feminismy kladou důraz nikoli na rozdílnosti mezi muži a ženami, ale naopak na jejich společné znaky. Změny se tyto feminismy pokoušejí dosáhnout

⁸⁴ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 17-22.

⁸⁵ Tamtéž, s. 17-22.

⁸⁶ Tamtéž, s. 22.

⁸⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 11.

⁸⁸ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 202.

především v oblasti práva. Usilují o to, aby ženy měly stejné podmínky jako muži a aby našly stejné uplatnění ve společnosti jako muži. Je pro ně více než důležité, aby volba zaměstnání i životního stylu byla výsledkem svobodné volby každé ženy, nikoli důsledkem nerovnosti.⁸⁹

5.4.1.1 SOCIALISTICKÝ A MARXISTICKÝ FEMINISMUS

Feminismus socialistický a marxistický usiluje o ekonomickou rovnoprávnost mužů a žen. Nadvláda mužů prostupuje všemi sociálními třídami – od té nejvyšší až po tu nejnižší. Socialistický a marxistický feminismus tvrdí, že diskriminace žen je zakořeněná v ekonomických faktorech a také ve faktu, že veškeré vlastnictví mají v rukou výhradně muži. Hodnoty jsou stále určovány penězi. Ženy svou prací v domácnostech produkují spíše užitnou hodnotu nežli tu směnnou. Stojí tedy mimo systém produkce. Nerovná pozice žen ve společnosti je vnímána jako důsledek jejich ekonomické závislosti na mužích. Tato závislost pramení z genderových stereotypů, kde muž figuruje jako hlava a živitel rodiny, a žena jako matka a ochránkyně rodinného krbu. Nicméně vyplývá taktéž z globálního kapitalismu.⁹⁰ Skutečnou rovnoprávnost a změnu postavení žen může ženám zajistit pouze změna struktury společnosti revoluční cestou - potlačením patriarchy a nastolením socialismu. Skutečný socialismus nemůže být nastolen bez odstranění patriarchy. Ženy sociální feministky dále propagovaly zrušení monogamie a odstranění patriarchálního manželství.⁹¹

5.4.1.2 LIBERÁLNÍ FEMINISMUS

Jedním z nejznámějších a nejrozšířenějších feministických trendů je feminismus liberální. Téměř výhradně se zabývá otázkou rovnocenného zákona a práv. Ústředními cíli tohoto proudu byla nezávislost žen, jejich ekonomická soběstačnost, vyšší sebevědomí a také schopnost vlastního sebeprosazení. Ve sféře politické pak dostupnost vzdělání pro ženy, liberalizace rozvodových zákonů, antikoncepce a interrupce. Svého vrcholu liberální feminismus dosáhl v 60. letech 20. století a od té doby se stále

⁸⁹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 203.

⁹⁰ Tamtéž, s. 204.

⁹¹ ZVĚŘINA, Jaroslav, 2004. *Feminismus a jeho současné podoby*. *Revue politika*. Politicko-společenská revue Centra pro studium demokracie a kultury [online]. [Cit. 20. 3. 2014]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby>.

dynamicky vyvíjí. Ústřední hodnotou liberálního feminismu je kromě nezávislosti a rovnosti příležitostí také individualismus.⁹²

Princip individualismu kromě liberálního feminismu prosazoval také známý liberální politik a filosof John Stuart Mill. Jedná se o princip, který se snaží prosadit názor, že každý člověk bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti nebo náboženské vyznání je individuální bytostí a tudíž je z mravního hlediska stejně důležitý jako všichni ostatní. Nikdo není nikomu podřízený. Nikdo není nikomu nadřazený. Všichni jsou si rovni.⁹³

Feministky liberálního proudu však upozorňují na to, že ženská práva nejsou porušována z hlediska žen jako jednotlivců, ale diskriminují ženy jako skupinu. Zdůrazňují, že by měla být zavedena taková opatření, která by této diskriminaci zabránila a ženy tak mohly dosáhnout plné rovnosti v kontextu kapitalismu. V praxi to znamená zejména odstranit nebo změnit zákony, které ženy diskriminují.⁹⁴

Zásadní myslitelkou liberálního proudu feminismu byla americká feministka Betty Friedan. Jejím hlavním požadavkem bylo zpřístupnění vzdělání pro ženy. Ženy měly být v otázce vzdělání výrazně podporovány. Její vizí bylo především vytvořit možnosti, které by ženám dovolily se vzdělávat. Vytvořit studijní programy, které by byly časově zvládnutelné i pro ženy, které jsou současně matkami a hospodyněmi. Např. dálkové studijní programy. Dále pak zařídit programy, které by vzdělání podporovaly po stránce finanční.⁹⁵

Liberální feminismus byl právě kvůli své liberálnosti často také terčem kritiky. Snesla se na něj kritika především ze strany radikálních feministek. Radikální feminismus je v podstatě opozicí k liberálnímu feminismu. Zásadní myšlenkou

⁹² JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Feministické perspektivy v praxi sociální práce*. [online]. 19 (11) [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/cc9f6b8d415d8092557851bc12e8154b880c90c9_feministicke-perspektivy-v-praxi-socialni-prace.pdf.

⁹³ SCHUYLER BISHOP, Philip. Three theories of individualism. In: [online]. [Cit. 5. 4. 2014]. DOI: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?> Dostupné z: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1635&context=etd>

⁹⁴ JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Feministické perspektivy v praxi sociální práce*. [online]. 19 (11) [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/cc9f6b8d415d8092557851bc12e8154b880c90c9_feministicke-perspektivy-v-praxi-socialni-prace.pdf.

⁹⁵ JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Feministické perspektivy v praxi sociální práce*. [online]. 19 (11-12) [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/cc9f6b8d415d8092557851bc12e8154b880c90c9_feministicke-perspektivy-v-praxi-socialni-prace.pdf.

radikálního feminismu byla teze „*personal is political*“ tedy osobní je politické a tuto tezi liberální feminismus podkopával tím, že se soustředil víceméně na sféru veřejnou. Sféru politickou a zásahy do ní liberální feministky spíše odmítaly. Tím docházelo k častým sporům mezi těmito dvěma proudy feminismu.

„*Pokud liberální přístup ignoruje skryté mocenské mechanismy zabudované ve struktuře společnosti, logicky pak přejímá stávající stereotypy ženských rolí.*“⁹⁶

5.4.2 FEMINISTICKÉ TEORIE MOTIVOVANÉHO ODPORU

Tzv. feminismy motivovaného odporu naopak argumentují, že patriarchát nelze změnit zevnitř, ale že je třeba, aby ženy své rovnosti dosáhly jiným způsobem. Mimo patriarchální strukturu, která se prolíná všemi aspekty života žen i mužů. Takto motivované teorie poukazují na to, že samotná právní úprava zákonů k odstranění nerovnosti ve společnosti nestačí. Zároveň se však nesnaží o změnu strukturální podstaty společnosti, ale naopak tvrdí, že by diskriminace žen měla být řešena pouze v rámci vytváření si vlastního světa. Odmítají se tak začlenit do společenských struktur, což vysvětlují tím, že dle nich není možné řešit diskriminaci žen z podřízeného postavení, ve kterém se ženy nacházejí. Tím existenci patriarchátu paradoxně tolerují.⁹⁷

5.4.2.1 RADIKÁLNÍ FEMINISMUS

Radikální feminismus vidí základní mocenský vztah v lidské společnosti v sexistické nadvládě mužů nad ženami. Požaduje změnu mocenských vztahů a odstranění této hierarchie a zjevné diskriminace. Radikální feministky zdůrazňují, že ústřední pozici v útlaku žen hraje právě sexualita, která je také nástrojem mužské nadvlády nad ženami. Žena jako sexuální objekt je přivlastňována jinými sexuálními

⁹⁶ JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Feministické perspektivy v praxi sociální práce*. [online]. 19 (11) [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/cc9f6b8d415d8092557851bc12e8154b880c90c9_feministicke-perspektivy-v-praxi-socialni-prace.pdf.

⁹⁷ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 202-205.

objekty – muži. Sexualita by tudíž podle nich měla být důležitou kategorií feministické analýzy.⁹⁸

Na rozdíl od feminizmu liberálního se však feminismus radikální nesnaží o změnu společenských vztahů, která by více vyhovovala ženám, ale naprosto otevřeně nadřazuje ženské vlastnosti nad ty mužské a je proto často kritizován pro svou jednostrannost, která nevede ke zrovnoprávnění postavení mužů a žen ve společnosti. Ale vede opět k jisté diskriminaci.⁹⁹

Radikální feminismus vidí v liberálním rovnostářském vnímání společnosti mnoho nedostatků, které je třeba napravit a zdokonalit. Radikální feministické teorie jsou proto postaveny tak, aby prokázaly institucionální povahu každého vztahu. A tento předpoklad vysvětluje způsob, jakým jsou jejich argumenty strukturované. Radikální feministky zobrazují samotný systém jako inkarnaci sexismu se vším, co se soustředí okolo vzájemných vztahů žen a mužů.¹⁰⁰

Radikální feministky přejímají heslo druhé vlny amerického feminizmu a to „*personal is political*“, tedy osobní je politické. Veřejný život neoddělují od toho soukromého. Hledají souvislost mezi postavením ženy ve společnosti a v rodině, tedy mezi rozdělením moci ve společnosti a v rodině.¹⁰¹

Radikální feminismus se také dále zabývá tématy sexuality, manželství, násilí a pornografie. Přístup radikálních feministek k těmto mnohdy kontroverzním tématům se různí podle toho, zda vyznávají liberální směr nebo kulturní směr radikálního feminizmu.¹⁰² Podle názoru feministek liberálního směru je ženská a mužská identita dána biologicky, ale pouze zčásti. Odmítají spojení ženskosti s pasivitou a mužskosti s aktivitou. Orientují se především na případy diskriminace a násilí páchaném na ženách.¹⁰³ Feministky kulturního směru naopak tvrdí, že ženská i mužská identita je biologicky daná, tedy vrozená. Muž se již rodí nadřazený a patriarchální systém

⁹⁸ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 205.

⁹⁹ MAŘÍKOVÁ, Hana, VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva et. al. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: Sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open society fund, 1999, s. 15.

¹⁰⁰ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 67.

¹⁰¹ VESELÁ, Markéta. *Feminismus jako rovnost příležitostí?* Brno, 2007, s. 17.

¹⁰² Tamtéž, s. 17.

¹⁰³ Tamtéž, s. 17-18.

společnosti to jen podporuje. Mužskou nadřazenost nad ženou berou dívky v potaz již v dětství, protože jsou již od útlého věku vychovávány jako podřadné bytosti. A především z tohoto důvodu je snahou radikálních feministek kulturního směru zničení rodiny jako sociální instituce. Tím by se dle nich zamezilo tomu, aby byla ženám jejich podřadnost vtoukána do hlavy již v dětství. Dle feministek kulturního směru by se tomu zamezilo, pokud by děti byly vychovávány veřejnými institucemi.¹⁰⁴

Radikální feminismus inspiroval celou řadu militantních skupin, které se odlišují od organizace *National Organization for Women (NOW)*, založenou Betty Friedan, absencí silné struktury a vyloučením mužů. Ačkoli jsou velmi různorodé, představují důležitou infrastrukturu a efektivní komunikační síť.¹⁰⁵ Nejznámější z těchto skupin byla skupina *New York Radical Women*, která byla první ženskou nezávislou skupinou, která se nebála veřejně vyjádřit svůj odpor proti patriarchálnímu systému. Systému, kde otcové mají veškerou pravomoc nad rodinou i právní moc nad ženou. Naléhavě se snažily změnit společnost tak, aby již nebyla zcela řízena muži a ženy přestaly být utlačovány.¹⁰⁶

Další skupinou byla radikální skupina *New York Radical Feminists*, což byla další radikální feministická skupina, která přišla s myšlenkou, že muži vědomě udržují sílu a klima nadřazenosti nad ženami s cílem posílit své vlastní ego.¹⁰⁷

5.4.2.2 LESBICKÝ SEPARATISTICKÝ FEMINISMUS

Lesbický feminismus je feminismu radikálnímu velmi blízký, nicméně vychází z toho, že patriarchát a heterosexualismus jsou dva odlišné systémy. Navíc je třeba dodat, že radikální feminismus je ukotven v heterosexuální sféře a kritiku a diskriminaci

¹⁰⁴ VESELÁ, Markéta. *Feminismus jako rovnost příležitostí?* Brno, 2007, s. 18.

¹⁰⁵ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 66.

¹⁰⁶ NAPIKOSKI, Linda. New York radical women. 1960s radical feminist group. In: *About.com*. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z:

http://womenshistory.about.com/od/feminism/a/new_york_radical_women.htm.

¹⁰⁷ RUBESTEIN, David M. *Guide to the New York Radical Feminists Records, 1970-2011*. Duke university libraries. [online] [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://library.duke.edu/rubenstein/findingaids/newyorkradfem/>.

lesbických žen zcela ignoruje. Lesbické ženy jsou velmi často diskriminovány, avšak odlišným způsobem než ženy, které jsou heterosexuální. Tato diskriminace se týká především toho, že ženy, které jsou lesbické orientace, jsou považovány za neženské. Lesbické ženy jsou tedy v rámci patriarchy utlačovány dvojnásobně, neboť za základ sociální struktury státu jsou považovány pouze heterosexuální páry.¹⁰⁸

Jako jednoznačná sexuální možnost, homosexualita definitivně polarizuje pohlaví. Proto, když je lesbismus nabízen jako politické řešení, může pro feminismus představovat určité dilema. V USA se v letech 1970-1973 lesbické ženy začaly obracet na víru, ve jménu feminismu samotného. Nejzajímavější analýzou tohoto jevu jsou spisy lesbické skupiny, která si říkala „*Daughters of Bilitis*“ a jim podobných skupin.¹⁰⁹

„*Daughters of Bilitis*“ byla první národní lesbická a politická organizace. „*Daughters of Bilitis*“ ve zkratce DOB začínala jako malý tajný společenský klub v San Francisku. Prostřednictvím debat, konferencí, korespondencí a výzkumů vybudovali významné hnutí pro sociální změnu. Počátky této organizace se nesly ve znamení nepřátelství a strachu. Všechny významné instituce a tvůrci veřejného mínění od politických vůdců až k lékařům, soudcům, policejním strážníkům odsuzovali homosexualitu a všichni, kdo byli této orientace, byli krutě pronásledováni. V současnosti je organizace DOB, která svůj název odvodila z jisté erotické básně, důležitým příkladem organizování žen v despotických časech a sehrála klíčovou roli při vytváření lesbické identity, její viditelnosti, institucí a politické strategie. Krom toho pomohli myšlenku sociální změny rozšířit o ženskou sexualitu.¹¹⁰

5.4.2.3 TEORIE STANOVISKA

Teorie stanoviska je jednou z nevlivnějších a nejdiskutovanějších teorií feministické epistemologie, která vzešla z druhé vlny feministického myšlení. Objevila se v roce 1970 jako feministická kritická teorie o vztazích mezi znalostmi

¹⁰⁸ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 206.

¹⁰⁹ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 105-106.

¹¹⁰ GALLO, Marcia M., 2005. *Winds of change: The daughters of Bilitis and lesbian organizing*. Herbert/Hart library. [online]. Poslední změna 13.3. 2014. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.gerberhart.org/dob.html>.

a praktikováním moci. Tato teorie umisťuje vztahy mezi politickou a sociální moc. Jedná se o teorii, která analyzuje příčinné účinky mocenských struktur.¹¹¹

V širším pojetí analyzuje vztahy mezi poznáním a sociální pozicí poznávaného subjektu. Zdůrazňuje vazbu mezi způsobem, jakým poznáváme a životem poznávajícího. Tento život není univerzální, ale jedná se o konkrétní život s konkrétním sociálním statutem. Teorie stanoviska popisuje poznání jako proces determinovaný svojí materiální zakotveností – rodem, sociálním statutem a dalšími aspekty. Teorie stanoviska se zaměřuje primárně na ženu – na stanovisko určené jejím životem a jejími zkušenostmi. Kritizuje abstraktní kategorii ženy. Toto stanovisko nelze vztáhnout obecně na ženy. Ne každá žena disponuje feministickým stanoviskem.¹¹² Jedná se o konkrétní stanovisko konkrétní ženy. Feminismus není určujícím znakem ženy, ale je určitým konkrétním stanoviskem, které žena může zastávat.

V centru pozornosti teorie stanoviska stojí vztah mezi poznáním a mocenskou pozicí toho, kdo poznává. Všechny důležité předpoklady poznávacího procesu jsou determinovány v sociálně-historickém kontextu. Ze zmíněných východisek pak tato teorie dochází ke zjištění, že existují epistemologicky různé pozice, ze kterých poznávací procesy vychází. A na základě tohoto zjištění reaguje teorie stanoviska odmítavě vůči tradiční filosofii, která věří v univerzální a objektivní poznání. Podle teorie stanoviska není možné věřit v existenci jednoho, univerzálního vzoru, podle kterého by bylo možné uskutečnit rozhodnutí mezi konkurujícími si poznávacími výroky.¹¹³

Podle Nancy Hartstock, jedné z nejznámějších představitelk teorie stanoviska, mohou ženy dosáhnout feministického stanoviska, které funguje jako alternativa anebo kritika abstraktní maskulinity, ale současně může pomoci generalizovat možnosti ženských aktivit k přeměně a naplnění historických možností sociálního systému jako

¹¹¹ BOWELL, T. *Feminist standpoint theory*. Internet encyclopedia of philosophy. A peer-reviewed academic resource. [online]. [Cit. 14. 2. 2014]. ISSN 2161-0002. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/fem-stan/>.

¹¹² FARKAŠOVÁ, Etela. Teória stanoviska. Diskusie v súčasnej feministickej filozofii. In: *Fphil.uniba.sk* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1999. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-teoria_stanoviska.pdf.

¹¹³ FARKAŠOVÁ, Etela. Teória stanoviska. Diskusie v súčasnej feministickej filozofii. In: *Fphil.uniba.sk* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1999. [Cit. 25. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-teoria_stanoviska.pdf.

celku. Díky tomu by potom lidská společnost byla strukturovaná nikoli na základě opozice, ale na základě různých vztahů a vazeb.¹¹⁴

Tvrzení o existenci privilegovaných pozic vyvolává mezi představitelkami teorie stanoviska také jisté rozpory. Helen Longino, předsedkyně výboru americké filosofické asociace pro postavení žen v profesi,¹¹⁵ uvádí, že v procesu poznání je důležitý kritický dialog, v jehož průběhu se prezentují všechna relevantní stanoviska a jim odpovídající perspektivy. Má garantovat rovnost intelektuální autority pro všechny členy společnosti. Tento pluralismus stanovisek je podle Helen Longino důležitým předpokladem pro získání poznání a to proto, že žádný segment si tak nemůže nárokovat status epistemologické nadřazenosti.¹¹⁶

Teorii stanoviska koncipovala americká socioložka a feministka Dorothy Smith, která definovala představu o tom, že člověk je ovlivněn tím, jakým disponuje sociálním statutem ve společnosti.

Podle Dorothy Smith jsou pro teorii stanoviska charakteristické tři následující teze:

- 1) Neexistuje objektivní poznání
- 2) Žádní dva lidé nemají přesně stejný názor
- 3) Lidé by své osobní stanovisko neměli považovat za samozřejmost

Dorothy Smith tuto teorii vytvořila na základě osobních zkušeností pocházejících z jejích četných sociologických výzkumů.¹¹⁷

¹¹⁴ FARKAŠOVÁ, Etela. Teória stanoviska. Diskusie v súčasnej feministickej filozofii. In: *Fphil.uniba.sk* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1999. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-teoria_stanoviska.pdf.

¹¹⁵ *Feminist theory website*, 1999. *Feminist Theory. Helen Longino. Biographical information*. [online]. [Cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.cddc.vt.edu/feminism/longino.html>.

¹¹⁶ FARKAŠOVÁ, Etela. Teória stanoviska. Diskusie v súčasnej feministickej filozofii. In: *Fphil.uniba.sk* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1999. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-teoria_stanoviska.pdf.

¹¹⁷ DIRKS, Danielle, 2011. *Standpoint theory*. Soc theory. Department of sociology. [online]. Poslední změna 30. 9. 2011. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://soctheory.iheartsociology.com/2011/11/30/standpoint-theory/>.

5.4.2.4 ROZVOJOVÝ FEMINISMUS

Rozvojový feminismus (také feminismus Třetích zemí) se specializuje na specifické zájmy žen v rozvojových zemích neboli zemích Třetího světa. Do velké míry se jedná o kombinaci socialistických a liberálních feminismů. Feminismus do těchto zemí přináší buďto ženy ze západních zemí, anebo v těchto zemích sám vzniká. Tento častěji „přinesený“ feminismus se však musí vyrovnávat se specifickými kulturními hodnotami, které jsou vlastní zemím třetího světa, avšak pro západní kulturu jsou zcela cizí. To může být někdy velmi problematické. Příkladem může být např. ženská obřízka, která je v muslimských zemích naprosto přirozenou součástí života zdejších žen. Ženou, která není obřezána je pohrdáno a je pro ni mnohem těžší najít si manžela. V zemích západní kultury je obřízka naopak považována za něco zcela nepřijatelného, téměř až barbarského. A právě těmto kulturním zvyklostem a odlišnostem se rozvojový feminismus musí umět přizpůsobit. Z důvodu velmi nízké vyspělosti zemí Třetího světa a časté chudoby a hladomoru, který tyto země sužuje, se velmi často stává, že se zde feminismus dostává do pozadí. Pro obyvatele těchto zemí je přednější obstarání obživy a vůbec zajištění podmínek pro život. Otázka feminismu je tak často opomenutá.¹¹⁸

5.4.2.5 MATEŘSKÝ FEMINISMUS

Mateřský feminismus je jedním z velmi vlivných proudů druhé vlny amerického feminismu. Jeho stěžejním cílem bylo, aby mateřství nabylo skutečného významu a bylo tak náležitě oceněno. Aby nejen mateřství, ale také schopnosti, které díky němu ženy-matky získají, měly své právoplatné místo v kultuře.¹¹⁹

Mateřský feminismus je termín, který byl používán k popsání ideologie, která řídila mnoho vůdců hnutí za volební právo na konci devatenáctého a začátku dvacátého století. Vyzýval ženy, aby definovaly svou veřejnou roli jako ženy, sestry a matky. Ženy vyznávající tento proud neviděly žádný rozpor mezi tradiční rolí ženy v domácnosti a její účastí na veřejném životě. Jejich akce ve veřejné sféře nebyly více než rozšíření

¹¹⁸ VESELÁ, Markéta. *Feminismus jako rovnost příležitostí?* Brno, 2007, s. 15-16.

¹¹⁹ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009, s. 81.

jejich role ve sféře soukromé. Tyto ženy promítaly svou mateřskou roli za hranici svého vlastního rodinného života. Cítily, že jako sestry i matky, mohou zavést do politiky jedinečný pohled, který vycházel z reálného života žen zahrnující např. útrapy vyvolané chudobou, zneužíváním nebo alkoholismem a další.¹²⁰ Imigrace a urbanizace přinesla ženám ze střední třídy kontakt s chudobou, kriminalitou a se špatnými pracovními podmínkami, z nichž většina byla často výsledkem špatné výchovy přistěhovalců. Toto ženské hnutí vzešlo z naléhavosti změny v soukromém životě. Ženy hromadně agitovaly pro lepší rozvodové a majetkové zákony, lepší podmínky pro pracující ženy a přístup k vysokoškolskému vzdělání pro ženy. Uvědomovaly si, jak jsou zranitelné, když jsou doma s dětmi v „nečinnosti“ a chtěly to změnit. Motivační silou jejich reformační horlivosti se stala odpovědnost za děti, kterou disponovaly. Mateřství se stalo více než jen biologickou funkcí. Stalo se také funkcí sociální.¹²¹

5.5 PŘÍNOS AMERICKÉHO FEMINISMU

Spojené státy americké jsou velkou, silnou a pokrokovou mocností. Mimo jiné byly kolébkou feministického hnutí jako takového. Ženy se zde mnohem snáze dostaly k veřejné činnosti. Velmi brzy také začaly publikovat. Nebály se zakládat ženské spolky, které byly zaměřené vždy na konkrétní problémy či na konkrétní skupiny žen a kterých neustále přibývalo. Nebály se ani organizovat povstání za svá práva. Nutno podotknout, že často úspěšná. Zkrátka byly odvážné a svou houževnatostí se zasloužily o mnohé. Byly příkladem a vzorem ostatním příznivcům feminismu ve světě.

O velký přínos americkému feminismu se pak postarala především Betty Friedan. O jejích zásluhách se později budeme ještě podrobně zmiňovat.

¹²⁰ The Manitoba historical society. Keeping history alive for over 135 years. *Maternal feminism*. [online]. Poslední změna 27. 8. 2009. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.mhs.mb.ca/docs/features/timelinks/reference/db0015.shtml> .

¹²¹ The Manitoba historical society. Keeping history alive for over 135 years. *Maternal feminism*. [online]. Poslední změna 27. 8. 2009. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.mhs.mb.ca/docs/features/timelinks/reference/db0015.shtml>.

Podle amerikanistky Niny Bosničové z Gender Studies byl americký feminismus také mnohem praktičtější a přímočařejší. A to především co se týče cesty od teorie k praxi.¹²²

5.6 POSTFEMINISMUS

Postfeminismus jako takový s sebou nese problémy se svou vlastní definicí. Definice pozitivní říká, že postfeminismus je stále v pohybu, mění se a přetváří se. Zaujímá jasně kritické stanovisko vůči patriarchálnímu systému. Zpochybňuje patriarchální premisy ve svých postojích i v praxi, což je především z pohledu feministek chvályhodné. Definice negativní by nejráději vložila mezi postfeminismus pomlčku. Tato definice předpokládá, že feminismus je onou předponou post sabotován, což napovídá, že se dnes bez něj již můžeme obejít.¹²³ To ale není pravda. Stále je zapotřebí udržovat ho živý.

Postfeminismus nelze definovat jednou obecnou definicí. V současné době téměř nenacházíme feministky, které by reprezentovaly ženské hnutí a ženy univerzálně. Obecně je třeba říci, že ženy jsou stejně jako muži diferencovanou skupinou lišící se barvou pleti, národností, rasou, sociálním postavením, náboženstvím a mnoha dalšími aspekty. Z tohoto důvodu ani není možné vytvořit jednu obecnou feministickou teorii, která by dokázala zahrnout problémy všech těchto jednotlivých skupin. Feministky i feministé se obvykle soustředí především na určitou skupinu žen než na feminismus obecně. Diferenciace názorů a proudů feministického myšlení tak stále pokračuje, vyvíjí se, mění se.¹²⁴

Co se týče Spojených států amerických, ženy tmavé barvy pleti feminismus v současné době kritizují za to, že je příliš „bílý“. Reflektuje podle nich hlavně problémy bílých žen a problémy žen tmavé barvy pleti opomíjí. A to i přesto, že problémy, které řešily ženy tmavé barvy pleti již v průběhu druhé vlny amerického

¹²² BOSNIČOVÁ, Nina. Hovory na bělidle. In: Pořad zaměřený na problém žen, ale určený nejenom ženám. [rozhlasový pořad] ČR 6, 19. 7. 2014, 0:00.

¹²³ WRIGHTOVÁ, Elizabeth. *Lacan a postfeminismus*. Praha: Triton, 2003, s. 11-14.

¹²⁴ ZVĚŘINA, Jaroslav, 2004. *Feminismus a jeho současné podoby*. Revue politika. Politicko-společenská revue Centra pro studium demokracie a kultury [online]. [Cit. 20. 3. 2014]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby>.

feminismu, se značně lišily od problémů, kterými se zabývaly ženy bílé. Ty řešily především problém izolace od vnějšího světa. Tyto ženy nepracovaly. Byly doma a staraly se o děti, manžela a domácnost. Na rozdíl od nich ženy tmavé barvy pleti se touto problematikou vůbec zabývat nepotřebovaly, protože ustavičně musely velmi tvrdě pracovat.¹²⁵

Problémem současné doby je také to, že někteří lidé stále nedovedou správně rozpoznat feminismus od upřímné snahy mnohých žen a mužů odstranit diskriminační postoje některých lidí a institucí vůči ženám. Svoboda jako taková je však nedělitelná. Ženy jsou stejně jako muži především lidmi. A tuto lidskou podstatu v dnešním civilizovaném světě ženám nikdo neupírá.

6 BETTY FRIEDAN

Za zcela nejzásadnější feministickou aktivistku v rámci druhé vlny amerického feminismu je obecně považována spisovatelka a novinářka Betty Friedan. Její dílo „*Feminine mystique*“ je nejrozšířenějším průkopnickým dílem druhé vlny amerického feminismu a pro mnoho žen byla tato kniha jakousi Biblí, která jim změnila celý život.

„*Matka feminismu*“.

Takto Betty Friedan označila ve svém článku Denise Watson z magazínu *The Virginian-Pilot*, která měla možnost udělat s ní interview.¹²⁶ Betty Friedan však nebyla jen hlavní představitelkou liberálního proudu druhé vlny amerického feminismu a aktivní feministkou. Byla také klinickou psycholožkou, novinářkou, spisovatelkou a také reformátorkou. A v neposlední řadě pak také matkou a manželkou.¹²⁷

Betty Friedan se narodila 4. února roku 1921 jako Bettye Naomi Goldstein v Peorii v americkém státě Illinois. Její otec, ruský imigrant, vlastnil v Peorii klenotnictví.¹²⁸ Matka pracovala jako redaktorka místních novin avšak pouze do doby, než se své práce vzdala, aby mohla pečovat o své děti a stát se ženou v domácnosti

¹²⁵ BOSNIČOVÁ, Nina. Hovory na bělidle. In: Pořad zaměřený na problém žen, ale určený nejenom ženám. [rozhlasový pořad] ČR 6, 19. 7. 2014, 0:00.

¹²⁶ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 161.

¹²⁷ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 192.

¹²⁸ HENNESSEE, Judith. *Betty Friedan: her life*. New York: Random House, 1999, s. 4-5.

a matkou na plný úvazek. Tohoto rozhodnutí však později hluboce litovala. Aby Betty nestihl stejný osud jako ji, snažila se jí již od mládí vštěpovat důležitost vzdělání a možnost budoucí kariéry ať už v oboru nebo mimo něj.¹²⁹

Betty Friedan vystudovala psychologii a sociální vědy na Smith College v Massachusetts a poté jí bylo nabídnuto prestižní stipendium na universitě v Berkeley.¹³⁰ Studium však nedokončila. Jejímu tehdejšímu příteli se nelíbil její zápal pro psychologii a ona se kvůli němu svého studia a budoucí kariéry v oboru, vzdala. Tohoto rozhodnutí později velmi lituje a uvádí ho jako příklad důsledku „mystiky ženství“, o kterém podrobně hovoří ve svém stěžejním díle „*Feminine mystique*“ a podle kterého je kariéra pro ženu prvním krokem k tomu, jak zůstat sama – bez manžela i dětí.¹³¹ 19. a 20. století nebylo ženám příliš nakloněno. Kariéra byla považována za něco, co náleží pouze mužům – živitelům rodin. Ženské místo bylo v domácnosti u dětí.

Roku 1947 se Betty Friedan provdala za divadelního producenta Carla Friedana a přestěhovala se s ním na newyorské předměstí do Greenwich Village. Měli spolu tři děti – Daniela, Jonathana a Emily. Po narození syna Daniela si Betty Friedan vzala mateřskou dovolenou, aby o syna mohla náležitě pečovat. Po narození druhého syna Jonathana o ni požádala znovu, kvůli čemuž byla vyhozena ze svého zaměstnání v místních novinách. Snažila se s tímto bezprávím bojovat, ale marně a tak se z ní stala typická žena v domácnosti žijící na předměstí. Jedinou činností, krom péče o domácnost, děti a manžela, jí zůstalo příležitostné psaní článků do ženských časopisů.¹³²

Její manžel Carl Friedan však byl takto spokojen. Stejně jako idea většiny ostatních mužů, byla i jeho ideou rodina, v níž figuruje žena pouze jako matka, manželka a hospodyně.

¹²⁹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 64-65.

¹³⁰ FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 4.

¹³¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 44.

¹³² JOHNSON LEWIS, John. *Betty Friedan. Key second wave feminism*. About.com. [online]. [Cit. 10.3: 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/bettyfriedan/p/betty_friedan.htm

„Carlovo vize manželky byla žena, která setrvala v domácnosti, vařila a hrála si s dětmi.“¹³³

V tom se s Betty Frieden ostře rozcházel. Dalším kamenem úrazu jejich vztahu byl obrovský úspěch, který přišel společně s první knihou Betty Friedan „*Feminine mystique*“. Carl tvrdil, že své ženě umožnil emocionální a finanční podporu, aby mohla napsat tuto knihu. Vyčítal jí, že jen zřídka byla manželkou a matkou. Častěji byla spisovatelkou a bojovnicí za ženská práva.¹³⁴ Carl Friedan nemohl unést úspěch, kterého se Betty dostalo. Určitou roli v tom sehrála žárlivost a jeho mužská ješitnost. Jejich manželství bylo od začátku velmi bouřlivé, avšak tyto rozpory jejich problémy ještě více prohloubily. A právě tyto neshody a ještě mnohé další později vedly k rozvodu.¹³⁵

Betty Friedan a Carl Friedan se po vzájemných neshodách rozvedli v květnu roku 1969. Po rozvodu se Betty Friedan začala zabývat skupinovou terapií orientující se na řešení problémů v manželství.¹³⁶

Co se týče publikační činnosti Betty Friedan, je třeba říci, že je poměrně rozsáhlá. Kromě mnoha článků, kterými přispívala do amerických ženských časopisů a novin napsala také několik knih. Nejpopulárnější je bezpochyby již zmíněná kniha „*Feminine mystique*“. Mezi její další významná díla patří „*It Changed my Life: Writing on the Women's Movement*“, „*The Second Stage*“ a „*The Fountain of Age*“.¹³⁷

Roku 1973 Betty Friedan založila První ženskou banku a v roce 1974 byla jmenována humanistkou roku. Její práce byla náležitě oceněna. Mimo jiné jí náležela cena *American Humanist Reward* z roku 1975 a *Eleanor Roosevelt Leadership Award* z roku 1989.¹³⁸

Pro feminismus jako takový bylo vždy potřeba být vidět, aby ho vůbec někdo začal brát v potaz. Proto se feministické aktivistky snažily na sebe co nejvíce upozorňovat. Neváhaly narušovat stereotypy s úmyslem být vidět. Přály si, aby se pozornost obrátila na ně. Bojovaly za to, aby byly slyšet a vidět, ale také za právo

¹³³ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 15.

¹³⁴ HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000, s. 154.

¹³⁵ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 18.

¹³⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 535.

¹³⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 58.

¹³⁸ Tamtéž, s. 58.

mluvit, protože jazyk je to, čím se píše a mluví. Jazyk je moc! A mocný je ten, kdo ho umí používat. Ten, kdo mluví a lidé mu se zájmem naslouchají. I Betty Friedan, nejvýraznější osobnosti druhé vlny amerického feminismu, často nařizovali, aby zmlkla a přestala dělat rozruch. Ale ona je neposlechla. Uměla svůj hlas používat a byla si toho dobře vědoma. A jen díky tomu, že neustoupila, posunula feminismus zase o krůček výš. Nebo spíše o velký významný krok.¹³⁹

Betty Friedan se v rámci druhé vlny amerického feminismu zasloužila o mnohé. Ne nadarmo byla a stále je společností a mnohými odborníky považována za jednu z nejvýraznějších a nejinspirativnějších žen amerického feministického hnutí. Níže se v práci budeme věnovat jejím ústředním myšlenkám, založeným organizacím a jejímu přínosu americkému feminismu.

6.1 LEGALIZACE POTRATŮ

Otázka potratu byla dlouho velice kontroverzním tématem. Dodnes má jak své zastánce, tak i odpůrce. Někteří potrat považují čistě za privátní rozhodnutí každé ženy, ti radikálnější ho považují za zabití. Spory ohledně této otázky se vedou zejména v silně nábožensky zakořeněných zemích jako např. právě ve Spojených státech amerických. Legalizace potratů tak byla jedním z přelomových událostí druhé vlny amerického feminismu a právě Betty Friedan na něm měla svůj podíl.

Potrat byl problémem, který vyvolal velkou emoční vlnu a to jak u žen, tak u mužů. Velké emoce vyvolával u zastánců potratů, jejichž rozhodnutí bylo spojeno s pocity strachu z mateřství a odpovědnosti. Z hlediska politického představoval potrat etické odmítnutí ženské společenské povinnosti reprodukovat. Silné emoce však nechybí ani u odpůrců potratů, kteří jsou naopak proti potratům ať už ve jménu morálky založené na úctě k životu nebo ze strachu z feminismu, nebo dokonce z puritánských motivů.¹⁴⁰

Tématu dobrovolného přerušování těhotenství předcházelo feministické reformační hnutí, které se vyvinulo na počátku šedesátých let devatenáctého století. Toto hnutí dalo vzniknout takovým organizacím jako je *Sdružení pro studium potratů* (*Association for*

¹³⁹ PACHMANOVÁ, Martina. *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě*. Havlíčkův Brod, One Woman Press. 2002, s. 282.

¹⁴⁰ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 191-192.

the Study of Abortion), které bylo založeno v roce 1964, jiné věnující se podpoře ze strany rodiny *Společenství rodičovské podpory (Parent's Aid Society)* v New Yorku nebo *Sdružení na zrušení zákona o potratech (Association to Repeal Abortion Laws)*, založeným v Kalifornii roku 1966.¹⁴¹

Dalším důvodem, který vysvětluje, proč feministické akce vykrytalizovaly kolem tohoto problému, je existence specifických represivních zákonů proti dobrovolnému přerušení těhotenství. V šedesátých letech dvacátého století mnoho států stále ještě používalo staré zákony formulované v devatenáctém století. Podle těchto starých zákonů byl potrat trestným činem a to ve všech případech. Trestný nebyl pouze v případě přímého ohrožení života matky. Zákon zakazující potrat nadále platil i v šedesátých letech, ale přibylo několik výjimek, za kterých mohl být proveden: porod znamenal pro matku zdravotní riziko, existovala možnost, že dítě se narodí s vážnou fyzickou nebo duševní vadou, žena otěhotněla cestou znásilnění nebo incestu.¹⁴² Karla Jay, průkopnice v oblasti gay a lesbických studií v USA, v knize zabývající se ranými léty radikálních feministických a homosexuálních hnutí *„Tales of the Lavender Menace: A Memoire of Liberation“*¹⁴³ popisuje, jakými způsoby se tenkrát ženy snažily o dítě přijít, když ještě nebyla možnost potratu. Ženy se často koupaly v příliš horké vodě, braly nebezpečné pilulky doufajíce, že o dítě přijdou. Často však přišly o život i ony samy. Dokonce se všemožnými předměty snažily protrhnout si dělohu a dítěte se tím zbavit. Tak usilovně se snažily o dítě přijít, že si neuvědomovaly, že nemálo ohrožují také vlastní život.¹⁴⁴ Vyjma těchto vlastních a mnohdy brutálních zásahů do vlastního těla byly jedinou možností potraty nelegální, které ale byly velmi nebezpečné a často život ohrožující. Bohužel v době, kdy ženy neměly možnost svobodně rozhodnout o svém těhotenství, se děly poměrně často.¹⁴⁵ To se však brzy změnilo.

Feministická pozice ohledně tohoto problému byla jasně definována v roce 1967, kdy mělo dojít ke zrušení stávajících zákonů o potratech. Potraty měly být legalizovány. Podle většiny liberálních feministek mělo být toto rozhodnutí

¹⁴¹ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 191.

¹⁴² Tamtéž, s. 192.

¹⁴³ *Goodreads*. [online]. [Cit. 25. 3. 2014]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/author/show/78186.Karla_Jay.

¹⁴⁴ JAY, Karla. *Tales of the Lavender Menace: A Memoir of Liberation*. New York: Basic Books, 1999, s. 8.

¹⁴⁵ FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 12.

doprovázeno ještě několika dalšími omezeními např. povinností být obyvatelem státu, ve kterém k potratu došlo, souhlas rodičů v případě nezletilé ženy, potvrzení o tom, že operace byla provedena kvalifikovaným chirurgem v uznávaném lékařském zařízení a nakonec odmítnutí provedení potratu v případě pokročilého stadia těhotenství. Nicméně menšina liberálních feministek a většina feministek radikálních se vyjádřila ve smyslu, že by zákon o zrušení potratů měl být bez výjimek. Argumentovaly tím, že pokud zůstane nějaké legislativní omezení, pak by dobrovolné přerušování těhotenství mělo být umístěno v jiné právní kategorii a mělo by být výjimkou v chirurgických zákrocích. Jako určité zlo, které je potřeba řídit zákonem, místo toho, aby se jednalo o privátní záležitost mezi pacientem a lékařem.¹⁴⁶

Možnost nějakým způsobem předejít odpovědnosti nežádoucího nebo neplánovaného těhotenství, byla také nezbytným předpokladem k tomu, aby si jednotlivé páry mohly naplno užívat svůj sexuální život. Podle moderního pojetí lidských práv patří mezi tyto práva také právo svobodně se rozhodnout, zda mít dítě či ne, v jakou dobu počít a také se svobodně rozhodnout kolik dětí mít. Tyto aspekty znamenaly určitou změnu postavení ženy ve společnosti. Nižší reprodukční zátěž i odpovědnost za potomky umožnila ženám více se soustředit na požadavek rovnoprávnosti, ale dala jim také možnost se prosadit.

Otázka potratu však byla velice kontroverzní. Mezi její odpůrce patřili nejen ti, kteří ho považovali za vraždu, ale také některé ženy, které musely neustále popírat názor, že odmítly poslechnout tikot svých biologických hodin. Betty Friedan si v tomto případě stála za názorem, že ženy mají právo se samy rozhodnout, kdy si pořídí dítě. A v případě, že si ho nepořídí nikdy, je to rovněž jen jejich vůle.¹⁴⁷

Roku 1969 se Betty Friedan podílela na založení *Národní konference o zrušení zákona o potratech*, jejímž cílem byla legalizace potratů. Organizace byla později přejmenována na *Národní asociaci pro zrušení zákonů o potratech - National Association for the Repeal of Abortion Laws (NARAL)*.¹⁴⁸

¹⁴⁶ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 192.

¹⁴⁷ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 23.

¹⁴⁸ JOHNSON LEWIS, John. *Betty Friedan. Key second wave feminism*. About.com. [online]. [Cit. 10.3: 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/bettyfriedan/p/betty_friedan.htm .

Po rozhodnutí Nejvyššího soudu v roce 1973, který rozhodl o definitivním zrušení zákona o potratech, se úmrť žen souvisejících s potratem snížilo o neuvěřitelných 600 procent.¹⁴⁹

V současné době se problém potratů nejvíce dotýká rozvojových zemí. Nejdůležitějším zdrojem pomoci obyvatelům těchto zemí je *Fond obyvatel OSN*, který je financován z dobrovolných příspěvků od zúčastněných zemí. Tento fond poskytuje zhruba 150 zemím finanční pomoc na dobrovolné plánování rodiny a na zdravotní péči pro matku a dítě. Stejně tak poskytuje zdravotní služby pro ženy z nejchudších oblastí světa. Cílem je zajištění toho, aby těhotenství byla plánovaná, každý porod byl bezpečný a aby bylo s ženami nakládáno s úctou a respektem.¹⁵⁰

6.2 NOW

Betty Friedan byla mimo jiné také iniciátorkou vytvoření nejvýznamnější americké organizace pro ženy *NOW – National Organization for Women* a stala se současně její první prezidentkou.¹⁵¹

Krédem této organizace bylo: „...vytvořit akci, která by plně zapojila ženy do hlavního proudu americké společnosti, výkonu všech práv a odpovědnosti v opravdovém a rovném partnerství s muži.“¹⁵²

NOW se zabývala především prosazováním ženských práv a to hlavně v oblasti politické, pracovní a rodinné. Bojovala proti všem formám sexismu v médiích, především v reklamách a magazínech pro ženy, ale bojovala také proti diskriminaci žen, především proti diskriminaci žen v zaměstnání.¹⁵³ Zabývala se také otázkami vzdělání s orientací na rozšíření vzdělání žen. Fungovala jako organizace nejen ženská, ale připojit se mohli rovněž muži.¹⁵⁴ *NOW* vznikla v roce 1966 krátce poté, kdy byla schválena VII. část *Zákona o občanských právech*, který zakazoval pohlavní

¹⁴⁹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 73.

¹⁵⁰ Naral Pro-Choice America. *United nations population fund*. [online]. Naral Pro-Choice America. [Cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.prochoiceamerica.org/media/fact-sheets/birth-control-family-planning-unfpa.pdf>.

¹⁵¹ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 193.

¹⁵² SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 19.

¹⁵³ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 210.

¹⁵⁴ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 193.

diskriminaci v zaměstnání a diskriminaci rasovou. Zákon však nebyl respektován a proto bylo potřeba, aby na sebe ženy opět upozornily. Ženy do Betty Friedan vkládaly velké naděje. Byla známou spisovatelkou a bojovnicí za ženská práva. Odletěla tedy do Washingtonu, aby zjistila, co může udělat pro to, aby byl zákon respektován. Záhy navrhla a sestavila první programový bod organizace pro ženy, kterou pojmenovala jako *NOW*.¹⁵⁵ Rok po svém založení tato organizace čítala na 700 členů, o sedm let později dokonce 40.000 členů.¹⁵⁶

Potenciál této organizace se však nejvíce projevil o čtyři roky později po jejím založení, kdy se 26. srpna 1970 při výročí schválení 19. Dodatku ústavy, který přikazoval umožnit ženám volit, uskutečnila celostátní stávka žen za rovnost, která se stala největší celostátní stávkou za ženská práva v americké historii.¹⁵⁷ Stávka se konala v Chicagu v době, kdy *NOW* čítala něco kolem tří tisíc členů.¹⁵⁸ Nicméně stávka a následný pochod v rámci Ženské demonstrace za rovnost (*Women's Strike for Equality*) byl velmi úspěšný a přivedl do *NOW* mnoho dalších žen.¹⁵⁹ V následujících letech díky aktivitám *NOW* došlo k zákazu sexuální diskriminace na školách a také k tomu, že již nebylo možné ženy propustit ze zaměstnání z důvodu vstupu do manželství či narození dítěte.¹⁶⁰

6.3 LESBISMUS

Z úspěchu a medializace organizace *NOW* se později snažily těžit také extrémně radikální skupiny, které se netajily otevřenou nenávisť vůči mužům. Nebylo jednoduché neustále dokola vysvětlovat, že *NOW* tyto skupiny nezastupuje ani nepodporuje.¹⁶¹

Velmi výraznou skupinou, která se snažila profitovat z úspěchů *NOW*, byly lesbické ženy. Ty se jejím prostřednictvím snažily dovolat podpory lesbismu. Organizace *NOW* však k ženám s lesbickou sexuální orientací příliš přátelská nebyla

¹⁵⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 520.

¹⁵⁶ DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 193.

¹⁵⁷ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 4.

¹⁵⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 529.

¹⁵⁹ FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 12.

¹⁶⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 533.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 529.

a stejným způsobem přistupovala v tomto případě i k ženám tmavé barvy pleti. Betty Friedan na jednom z kongresů *NOW* nazvala lesbismus tzv. „*levandulovou hrozbou*“ ženského hnutí. Dle Betty Friedan a *NOW* byl lesbismus a rasismus aspekty soukromého života a jakákoli jejich spojitost s *NOW* jen odváděla pozornost od skutečných problémů ženské nerovnosti.¹⁶² To ale neznamená, že se těchto žen feministické problémy netýkaly. Právě naopak. Problémy s diskriminací se jich dotýkaly a to hned několikanásobně, protože tyto ženy byly často diskriminovány nejen kvůli pohlaví, ale také kvůli své barvě pleti nebo sexuální orientaci. Nebo třeba obojímu. A právě proto se na sebe snažily co nejvíce upoutat pozornost. I ony si zasloužily rovné zacházení, nehledě na barvu pleti či orientaci. A pokud se feminismus týká všech žen, neměly by ani tyto ženy být jakýmkoli způsobem odstrkovány či snad dokonce vylučovány z feministického hnutí.

O lesbismu a homosexuální orientaci tak, jak ji známe dnes, se začalo hovořit na přelomu 19. a 20. století. V této době dochází k přechodu od „romantického přátelství“, které fungovalo mezi ženami a které bylo typické pro 18. a 19. století, k reálné lesbické lásce a vztahům století 20.¹⁶³

Lesbismus dlouho nebyl považován za běžný jev. Mnozí ho odsuzovali. Především pak feministky druhé vlny amerického feminismu, které lesbické ženy často označovaly jako „třetí pohlaví“. Tato nepřirozená kategorie pohlaví byla spojována s hrubou abnormalitou, která porušuje ženskou anatomii i chování žen a mužů. Bylo jim vyčítáno, že udržují primárně mužské vlastnosti na ženském těle, což považovaly pro ženy za nepřirozené. V tomto smyslu nebyly považovány za skutečné ženy a v sexuálním i politickém smyslu stály mimo kategorii „ženy“. Lesbické ženy proto začaly hledat efektivní způsob, jak řešit jejich obvinění z přílišné mužskosti. Na základě těchto nepříjemných pocitů byly lesbické ženy z feministického hnutí vyloučeny. I přes tuto diskriminaci a vyloučení z feministického hnutí se lesbické ženy snažily prosadit a najít si své místo v rámci hnutí, protože vzhledem k tomu, že žily bez partnera, tzn. bez finanční podpory druhého člověka, zoufale potřebovaly ženská práva, aby mohly pokojně a nezávisle žít.¹⁶⁴

¹⁶² DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 193.

¹⁶³ POSPÍŠIL, David. *Homosexualita z hlediska svého vývoje ve společnosti: homosexualita, historické souvislosti, coming out*. Praha, 2006, s. 39.

¹⁶⁴ DEEVEY, Sharon, 2011. The Women's Liberation Movement is a Lesbian Plot! In: *Makinghistoryatmacquarie.wordpress.com*. [online]. 22.11. [Cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: <https://makinghistoryatmacquarie.wordpress.com/tag/lavender-menace/>

Situace se znatelně změnila až po první světové válce, kdy se navzdory obrovské populační explozi a zdůrazňování mateřství, vztahy mezi ženami začaly více respektovat.¹⁶⁵ V době, kdy spolu ženy pouze „přátelily“ se mezi nimi totiž sexualita prakticky neobjevovala. Pak ale přišel Freud se svou teorií psychoanalýzy a lidské sexuality a v té chvíli se sexuální náplň začala objevovat takřka všude. Láska jakožto romantický cit byla od této doby silně semknutá se sexualitou.¹⁶⁶ Ještě znatelnější změna nastala v sedmdesátých letech 20. století, kdy lesbická láska začala být vnímána dokonce v pozitivním světle. Již nebyla zobrazována jako sexuální úchylnka, ale jako plnohodnotná varianta heterosexuálního vztahu dvou lidí. Vznik feministických a také lesbických skupin díky tomu viditelně posílil.¹⁶⁷

Lesbické ženy začaly zaujímat silné jádro ve feministických hnutích. I proto nebo možná především proto byl feminismus často spojován právě s lesbismem. Tato skutečnost značně přispěla k čím dál častějším střetům mezi feministkami a lesbickými ženami.¹⁶⁸ Podobných lesbických spolků bylo mnoho. Jejich společným jmenovatelem byla kritika sociální konstrukce heterosexuality a sexismu v naší kultuře a jejich dopad na život lesbických žen. Předmětem kritiky byl především zmíněný heterosexuálníismus, tedy společenský tlak na heterosexuální jako jedinou možnou sexuální orientaci.¹⁶⁹ Ženy se nemohou osvobodit z patriarchátu, dokud se neosvobodí z povinné heterosexuality, která je považována za jedinou normální orientaci a která mimo jiné stojí na podřízenosti žen mužům. Ženy podle tohoto systému mají povinnost být sexuálně dostupné mužům. Ženská role ve společnosti je definována skrze muže a skrze vztahy žen k mužům. Vztahuje-li se žena k ženě, ztrácí tím veškeré výhody, které jinak plynou ze soužití s mužem.¹⁷⁰ Ve stejné míře to však platí rovněž pro muže. I muži, kteří jsou homosexuály, jsou velmi často diskriminováni. Heterosexuálníismus je ideologií, která je nepřátelská nejen k lesbickým ženám, ale i k homosexuálním mužům.

Lesbicky orientované feministky proto často vyzývaly ženy k separatismu. Tvrdily, že pouze ženy sobě mohou dát nový smysl sebe sama. Odmítaly patriarchát, který byl nerozlučitelně spjat s heterosexuální orientací. Argumentovaly proto tím, že

¹⁶⁵ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 171.

¹⁶⁶ POSPÍŠIL, David. *Homosexualita z hlediska svého vývoje ve společnosti: homosexualita, historické souvislosti, coming out*. Praha, 2006, s. 40.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 42.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 41.

¹⁶⁹ JANEBOVÁ, Radka. *Feministické teorie sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 50-51.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 52.

lesbismus je nezbytný k osvobození žen od mužského útlaku. Tyto aktivistky se úporně snažily distancovat se od stereotypů typicky mužských rolí a patriarchátu. Jedním ze způsobů bylo rozpletení lesbismu od heterosexuality a označení heterosexuality jakožto „obcování s nepřítelem“, protože heterosexuality byla často „nepřítelem“ lesbicky orientovaných feministek. Všechny záporné vlastnosti jako např. agrese a sexuální narušivost byly připisovány mužům. Naopak ty pozitivní jako je něžnost, věrnost a čistá láska pak náležela ženám. Sex s muži pro ně proto znamenal určitou agresi, na druhou stranu sex se ženou byl něžný a čistý. Lesbické feministky proto heterosexuální ženy považovaly za „nižší“ z důvodu, že se spojovaly s muži a tím nepřímo podporovaly patriarchální systém společnosti.¹⁷¹

Řada lesbických feministek však upozorňuje na to, že heterosexuality a patriarchát jsou dva oddělené systémy, které existují nezávisle na sobě. Proto tento systém nemusí být nutně hierarchický. Obsahuje sice nadřazenost heterosexuality nad lesbismem, ale nemusí nutně obsahovat nadřazenost mužů nad ženami. Právě rozlišování mužských a ženských rolí mezi lesbickými ženami ukazuje, jak patriarchát proniká i do lesbismu.¹⁷²

6.4 LEVANDULOVÁ HROZBA

O lesbismu se zmiňuje také Betty Friedan a to ne zrovna v pozitivním smyslu. Podle Betty Friedan byl lesbismus nástrojem k diskreditaci feministek. Znamenal novou překážku feministického hnutí.¹⁷³

Betty Friedan na kongresu *NOW* v New Yorku v roce 1970 nazvala lesbismus tzv. „*Lavender Menace*“ neboli „*levandulovou hrozbou*“ pro ženské hnutí. Tato levandulová hrozba byla reakcí na odmítání lesbicky orientovaných žen ve feministických hnutích.¹⁷⁴ Z úspěchu a medializace organizace *NOW* se později snažily těžit také extrémně radikální skupiny, které se netajily otevřenou nenávisť vůči mužům.¹⁷⁵ Např. extrémní lesbický feminismus, který se snažil prosadit názor, že žena

¹⁷¹ WESTERBAND, YAMISSETTE. Lesbian history: lesbian feminism. In: *Umich.edu*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://sitemaker.umich.edu/lesbian.history/lesbian_feminism.

¹⁷² JANEBOVÁ, Radka. *Feministické teorie sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 52.

¹⁷³ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 63.

¹⁷⁴ GOTTFRIED, Heidi. *Feminism and social change: Bridging theory and practise*. Illinois: University of Illinois Press, 1996, s. 143.

¹⁷⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 529.

je plnohodnotnou lidskou bytostí, na rozdíl od muže, který je podle nich pouze násilnickou, agresivní a autoritářskou bytostí.¹⁷⁶ Tento postoj na feministické hnutí neházel zrovna nejlepší světlo a feministky se s ním v žádném případě neztotožňovaly. Upozorňovaly na to, že jejich cílem není ponížít muže a prohlásit je za násilnické a méněcenné ve srovnání se ženami. Požadovaly pouze stejná práva pro muže i ženy, nicméně ne na úkor mužů.

„*The Lavender Menace*“ bylo také označení skupiny radikálních lesbických žen, která vznikla v roce 1970. Svůj název přejala od Betty Friedan, která takto označila lesbismus obecně. Tyto ženy cítily oprávněné obavy z toho, že jsou vylučovány z feministického hnutí. Nežádoucí byly i pro organizaci *NOW*, která vylučovala všechny ženy lesbické orientace z výše popsaných příčin.¹⁷⁷

Jednou z členek „*The Lavender Menace*“ byla i výše zmíněná lesbicky orientovaná feministka Karla Jay. Karla Jay ve své knize „*Tales of the Lavender Menace: A memoir of Liberation*“ popisuje, jak se stala radikální lesbickou feministkou i to, co obnáší život s matkou trpící bezejmenným problémem.¹⁷⁸

O rok později pak tato skupina změnila svůj název na „*Lesbian Liberation*“ a později ještě na „*Radicalesbians*“. V témže roce se skupina také definitivně rozpadla.¹⁷⁹

7 ŽENSKÁ MYSTIKA

Nejpopulárnější kniha Betty Friedan „*Feminine mystique*“ neboli ženská mystika vyšla v roce 1983. Vydavatelství *W. W. Norton and Company* jí na vydání knihy poskytlo tisíc dolarů a nikdo, ani ono, nečekal, že by se kniha mohla stát tak populární.¹⁸⁰ Betty Friedan na této knize pracovala dlouhých pět let, po které sbírala materiál a prováděla výzkumy. V rámci své knihy vyzpovídala nespočet odborníků,

¹⁷⁶ POSPÍŠIL, David. *Homosexualita z hlediska svého vývoje ve společnosti: homosexualita, historické souvislosti, coming out*. Praha, 2006, s. 42.

¹⁷⁷ NAPIKOSKI, Linda. Lavender menace: feminism definition. In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/feminism/a/lavender_menace.htm.

¹⁷⁸ JAY, Karla. *Tales of the Lavender Menace: A Memoir of Liberation*. New York: Basic Books, 1999, s. 3-7.

¹⁷⁹ BELGE, Kathy. What is the lavender menace? In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: <http://lesbianlife.about.com/od/lesbiansinhistory/f/LavenderMenace.htm>.

¹⁸⁰ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 16.

psychoterapeutů, doktorů, sociologů, redaktorů, obchodníků, učitelů, studentů ale také nespočet žen, které trápil bezejmenný problém. Celému dílu předcházelo studium sociologie, psychologie, moderní historie a v neposlední řadě také vypracování dotazníků, které rozeslala svým bývalým spolužačkám a na základě jejich výsledků došla k závěru, že s ženami opravdu něco není v pořádku.¹⁸¹ Její výzkum byl opravdu velmi podrobný a pečlivý.

Kniha se téměř okamžitě stala bestsellerem. A to především proto, že byla revoluční. Betty Friedan se v ní nebála interpretovat a také pojmenovat to, co se do té doby nikdo pojmenovat neodvážil. Nazvala nespokojenost a deprese žen „problémem“, který interpretovala jako „bezejmenný problém“. Díky této knize se stala hrdinkou. Revoluční hrdinkou, které bylo potřeba.

„*Revolucionářky jsou mým druhem hrdinek.*“¹⁸²

Být „revolucionářkou“ je samo o sobě velmi obdivuhodné. Stejný osud revolucionářky potkal i radikální lesbicky orientovanou feministku Karlu Jay, která zastávala názor, že jen revolucionářky a revolucionáři, kteří se nebojí jít proti proudu, mohou změnit svět.

„*Myslela jsem, že my revolucionářky, měníme svět. A v malé míře jsme to dělaly.*“¹⁸³

Betty Friedan to však kromě slávy a uznání přineslo i několik komplikací. Zkomplikovalo jí to například vzdělání jejího syna Jonathana, kterého nepřijali na univerzitu v Princetonu právě z toho důvodu, že jeho matka byla považována za revolucionářku a děti takovýchto žen – žen, které šly proti proudu, nebyly žádoucí.¹⁸⁴

Betty Friedan již v úvodu své knihy „*Feminine mystique*“ přiznává, že než knihu začala psát, nebyla si vůbec vědoma nějakého ženského problému. Zaslepena tehdy ženským mýtem neviděla možnosti, které se později ženám naskytly a stávající situace jí přišla jako normální, ale které ona sama zcela nerozumí a nenaplňuje ji. „*A tak jsem*

¹⁸¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 33-38.

¹⁸² SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 5.

¹⁸³ JAY, Karla. *Tales of the Lavender Menace: A Memoir of Liberation*. New York: Basic Books, 1999, s. 2.

¹⁸⁴ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 23.

*si stále jako řada ostatních říkala, co to se mnou je, že nejsem s to zažít orgasmus při drhnutí kuchyňské podlahy“.*¹⁸⁵

Očekávané štěstí a naplnění, o kterém psala a které mělo s „prací“ domácí hospodyňky a matky přijít, však nepřišlo. Místo toho se Betty Friedan začala cítit jako v pasti. A právě tato past ji přivedla k tomu všechny své myšlenky sepsat do jednoho díla, které se stalo ústředním dílem druhé vlny feministického hnutí ve Spojených státech amerických.

7.1 JAK SE „ODMÍTANÉ“ STALO REVOLUČNÍM

V době, kdy Betty Friedan psala „*Feminine mystique*“ již přispívala do několika amerických časopisů. Např. do známého *The New York Times Magazine*, *Woman's day*, *McCall's*, *Home Journal*, *Family Circle*, *Harper's*, *Ladies Home Journal* a několika dalších.¹⁸⁶ Ve svých článcích původně pomáhala vytvářet iluzi americké ženy, která je dokonalou hospodyňkou, matkou a manželkou. Když však napsala článek, ve kterém zpochybnila ženskou roli ve společnosti, všechny noviny, které dosud její články publikovaly, ho odmítli vydat s tím, že se dočista zbláznila a že takový článek v žádném případě nesmí spatřit světlo světa. Na základě tohoto odmítnutí se nenechala zastrašit a rozhodla se napsat knihu, ve které vše podrobně vysvětlila a která se stala východiskem druhé vlny amerického feminismu. Nutno dodat, že současně s psaním své knihy stačila zastávat domácnost a výchovu svých tří dětí. Sama Betty Friedan však připouští, že během psaní své knihy si několikrát položila otázku, zda není blázen, že se pouští do něčeho tak kontroverzního. Ale jak říká: „*vzhledem k tomu, jak do sebe jednotlivé důkazy zapadaly, přinášelo mi to psaní současně klid a neochvějnou jistotu a dávalo mi další sílu*“.¹⁸⁷

Tento „hazard“ se jí však vyplatil a z Betty Friedan se přes noc stala legenda.

¹⁸⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 31.

¹⁸⁶ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 343.

¹⁸⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 35.

8 BEZEJMENNÝ PROBLÉM

Nečekaný úspěch knihy, Betty Friedan „*Ženská mystika*“ zaručil, že se o „bezejmenném problému“ začalo veřejně mluvit. Už nebyl tím problémem, o kterém se ženy bály mluvit, ale stal se problémem, o kterém se mluvit musí.

Betty Friedan stejně jako řada dalších feministických aktivistek započala svou činnost tím, že sama začala čelit konkrétním osobním problémům, které se v jejím životě objevily. A díky tomu, že o stejných problémech často slyšela i od ostatních žen, rozhodla se, že je s těmito problémy třeba začít něco dělat. A v první řadě je třeba je pojmenovat.¹⁸⁸

Bezejmenný problém neboli také problém beze jména. Přesně takto Betty Friedan formulovala onen problém, který sužoval nejen ji, ale i řadu dalších žen. Podle výsledků jejího obšírného a několikaletého bádání sužoval tento problém dokonce celé generace amerických žen. Po dlouhou dobu mu nebyla věnována žádná pozornost ani diskuse. Po dlouhou dobu vlastně ani nebyl problémem, nebo se jím nezdál být. Byl něčím, co bylo považováno za zcela normální. Dokud nepřišla Betty Friedan, která ženám otevřela oči a nejen ženy, ale i celá společnost zjistila, že tento problém skutečně existuje a je třeba ho neprodleně vzít na vědomí. Problém beze jména spočívá v pocitu úzkosti, deprese, pasti, neúčinnosti a v mnoha dalších výrazech, které by se zde daly použít. Přestože se ve většině případů jednalo o dobře zajištěné Američanky ze středních vrstev, jejich problém spočíval v tom, že se cítily nenaplněné a postrádaly vlastní identitu. Identita ženy-matky a ženy-manželky, případně ženy-hospodyně nebyla dostačující k tomu, aby v ní našly životní naplnění. Neměly možnost uplatnit své dosažené vzdělání, pokud nějaké měly, ani své ostatní schopnosti či talent, protože to bylo neslučitelné s představou manželky a matky. Profesní kariéra byla doménou pouze svobodných žen, případně žen, které byly společností zavržené a byly pokládány za neženské. Slova jako emancipace nebo kariéra byly pro vdané ženy zapovězené. Emancipované ženy, případně ženy kariéristky byly společností považovány za nešťastné, často neurotické a neschopné najít si manžela a porodit mu děti, protože to byl úděl tehdejší ženy – najít si manžela a rodit děti.¹⁸⁹ Ženy byly často varovány, že přílišné vzdělání a kariéra povedou k maskulinizaci žen. A takovéto maskulinní ženy

¹⁸⁸ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 28-29.

¹⁸⁹ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 58-59.

pro muže nejsou atraktivní a velmi často se pro ně stávají sexuálně lhostejnými.¹⁹⁰ Ženy měly být podle tehdejší společnosti vděčné za to, že mohou ženami být. Ženství bylo považováno za to vůbec nejcennější, co žena může mít. Za její podstatu. Bylo považováno za něco tajuplného a to především proto, že se váže ke zrodu života. Nebýt ženství nebyly by ženy ničím.

„Žena, která nerodí děti, není žádná žena.“¹⁹¹

Betty Friedan však vlastní ženské naplnění a nalezení identity a to nikoli jako matky, ale v podobě zaměstnání, koníčků, vzdělání atd. kladla na stejnou úroveň jako naplnění ženského života prostřednictvím mateřství.¹⁹²

Ženy bezejmenný problém po dlouhou dobu nebyly schopné pojmenovat. Často si myslely, že jsou jediné, které mají tento problém, a to je frustrovalo ještě více. Myslely si o sobě, že s nimi není něco v pořádku, ale nevěděly, jak to řešit. Bezejmenný problém tak dlouho spočíval na dně ženské duše, aniž by se ho některá žena odvážila vyslovit nahlas nebo se s ním dokonce rozhodla něco dělat. Ženy byly především matkami a manželkami. Měly vlastní domácnosti a nemusely chodit do práce a vydělávat peníze na živobytí. To bylo doménou muže. Podle společenských konvencí tedy měly vše, co mohla žena potřebovat ke štěstí. A pakliže v tomto stavu nebyly šťastné, byla to jejich vlastní chyba.¹⁹³

8.1 IDEÁL AMERICKÉ ŽENY 20. STOLETÍ

Krátce po druhé světové válce se jádrem americké kultury a milionů žen stala mystika ženství. Jediným cílem žen bylo být dokonalou matkou a manželkou. Jejich nejvyššími ambicemi bylo porodit kupu dětí, mít chápajícího manžela a krásný dům. Svět mimo domov je nezajímá. Ženy hrdě vypisovaly do kolonek zaměstnání: matka v domácnosti.¹⁹⁴

¹⁹⁰ LUNDBERG Ferdinand, FARNHAM Marynia F. *Modern woman: The lost sex*. New York: Harper & Brothers, 1947, s. 86.

¹⁹¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 88.

¹⁹² FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998.

¹⁹³ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 59.

¹⁹⁴ *West Valley College*, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

Velmi trefně tuto situaci vystihla Betty Friedan ve své knize „*Feminine mystique*“:

„Žena v domácnosti obývající dům na malebném předměstí, den co den líbající na jeho prahu manžela, po jehož odchodu do práce vždy naloží kupu dětí do rodinné dodávky, aby je zase vyklopila před školou a později se mohla blaženě usmívat, až bude po lesknoucí se kuchyňské podlaze přejíždět elektrickým voskovačem. Tahle dokonalá žena také uměla péci domácí chléb, uměla si pro sebe a pro děti ušít krásné oblečení a dokázala celý den udržovat v chodu automatickou pračku a sušičku na prádlo. Také dvakrát do týdne převlékala ložní prádlo, což do té doby prováděla jen jednou, chodila na kursy tkaní koberců a litovala svou frustrovanou matku, která kdysi snila o tom, že jednou v životě něco dokáže.“¹⁹⁵ Takové ženy opravdu byly a byly na to hrdé! Jejich sen se stal skutečností.

Ženám bylo vtoukáno do hlavy, že jediné skutečné naplnění najdou jako manželky, matky a hospodyňky. Odborníci jim radili, aby si našly muže a pevně se ho držely. Radili jim, jak kojit svoje děti, jak vychovávat svoje děti, jak si správně vybrat myčku na nádobí či jak nejlépe upéct domácí chléb. Snažili se jim radit, jak se oblékat tak, aby to působilo co nejvíce žensky. Radili jim i ohledně manželství. Svými tipy jim pomáhali učinit ho více vzrušující. Učili je litovat neurotické a neženské ženy, které se chtěly stát básnířkami nebo fyzičkami, či snad prezidentkami. Vnucovali jim názory o tom, že ženy, které jsou ženské, netouží po kariéře ani po vyšším vzdělání a už vůbec ne po nezávislosti nebo rovných příležitostech. Některé již čtyřicetileté či padesátileté ženy měly stále na paměti bolestnou ztrátu svých snů, ale to ony nechápaly, protože měly pocit, že ony svůj sen žijí.¹⁹⁶

Ženy, které se rozhodly jít proti proudu a stát se básnířkami, lékařkami, herečkami, učitelkami či snad prezidentkami byly považovány za hodny lítosti. Ženy, které měly nějaký cíl a byly nezávislé a odhodlané ho dosáhnout byly taktéž politováníhodné. Byly označovány jako kariéristky. A žena kariéristka byla

¹⁹⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 53.

¹⁹⁶ *West Valley College*, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

v padesátých letech dvacátého století označována jako „muže pojídající harpie, mizerná neurotická čarodějnice, od které by se muž i dítě, měli držet dál.“¹⁹⁷

V současnosti se nám výše zmíněná citace možná může zdát příliš přehnaná, ale je třeba říci, že v Americe 20. století byla žena, která se rozhodla pracovat na své kariéře zkrátka divná. Podle společnosti na ní něco nebylo v pořádku. Byla považována za neženskou. Fakt, že o kariéru jim zdaleka nešlo, nebyl podstatný. Bohužel stále přežíval předsudek, že takového ženy tak žijí proto, že nejsou schopny najít si manžele a založit s nimi rodinu a že tím pádem musí být nešťastné a neurotické. Přestože většina z nich manžela měla, mnohé i děti.¹⁹⁸ Přesto byly odsuzované. Protože opravdové ženy přece netouží po žádné kariéře nebo vzdělání. Jediné po čem opravdové ženy podle všech soudových existujících periodik měly toužit, byla spokojená rodina, leskem čišící domácnost a spokojený manžel. V magazínech bylo možné najít jen obrázky šťastných a spokojených žen. Žen – hospodyněk. Napsat článek o ženě, která např. maluje nebo vykonává jakoukoli jinou činnost, která se vymyká tradičním ženským činnostem, nebylo ničím zajímavé. Ženy potřebovaly v časopisech najít přesně takové ženy, se kterými se mohly ztotožnit. Reálný život žen – život po stránce emocionální a psychické byl censurován.¹⁹⁹ A že si toho Betty Friedan byla velmi dobře vědoma, dokazuje i fakt, že do mnoha takových časopisů své doby sama přispívala.²⁰⁰

Současně existovalo také mnoho výjimek. Žen, kterým toto ke štěstí nestačilo. A nebylo jich málo. Pokud se však žena necítila šťastná v domácnosti s dětmi, měla za to, že je s ní něco v nepořádku a styděla se za to. Netušila, že není zdaleka jediná, kdo má stejný problém a stejné pocity. Pokud se ženy o svých problémech pokusily mluvit se svými manželi, většinou jim nerozuměli. Necháпали, jak může být nespokojená, když na bedrech nemá odpovědnost za uživení celé rodiny. A ani ženy samotné nevěděly, co se s nimi děje. Americké ženy tak postupně zjišťovaly, že je mnohem těžší mluvit o tomto problému, než např. o sexu. Dokonce ani psychiatři jim nedokázali pomoci. A mnohé ženy ani pomoc nevyhledaly, protože se za svůj problém tak moc styděly a také se bály, že budou považovány za neurotičky. Což zpočátku opravdu byly.²⁰¹

¹⁹⁷ FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 10.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁹⁹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 64.

²⁰⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 49.

²⁰¹ *West Valley College*, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

Zde se nelze vyhnout myšlence, zda problém netkví v tom, že ženy, jak se říká, pálilo dobré bydlo. Bezejmenným problémem trpěly převážně ženy, které měly vše, o čem kdy snily. Společnost se udivovala nad tím, jak vůbec tyto ženy mohou být nespokojené, když si žijí v takovém luxusu, že nemusejí pracovat. Jejich jedinou starostí je přece péče o děti a domácnost a se zbylým časem mohou naložit, jak samy uznají za vhodné. Takový luxus! A ony jsou přesto nespokojené. Problém však tkvěl v něčem úplně jiném.

K revoluci došlo až v první polovině dvacátého století, kdy se ženy odvážily vystoupit z úkrytů svých domácností a začaly hledat, v čem spočívá jejich problém a proč nejsou spokojené, když by podle společnosti spokojené být měly.²⁰²

Sama Betty Friedan žila dlouhou dobu pohlcená tímto ženským mýtem. Snažila se najít to pravé ženské naplnění. Pochopit ho a podřídit se mu, tak jako to udělala její matka. vzdala se kvůli tomu své kariéry psycholožky a později i novinářky a žila život typické předměstské hospodyňky, což byl sen každé mladé dívky. Nicméně, jak se ukázalo, její vlastní zkušenost s manželstvím, rodinou, dětmi a životem na předměstí se jen ztěžka shodovala se štěstím, které bylo ve spojitosti s těmito hodnotami hojně propagováno v médiích.²⁰³ Naplnění jí takový život nepřinesl, a tak se začala pít po tom, proč. Trvalo jí to dlouho, ale její zaujetí přijít tomuto hromadnému problému na kloub, přineslo své ovoce.

„Coby manželka a matka tří malých dětí jsem totiž měla velké výčitky svědomí, že díky svému vzdělání a schopnostem dělám práci, která mě odvádí z domova, od rodiny. Měla jsem pocit, že ji proto také dělám polovičatě a vůbec jsem nechápala proč to všechno.“²⁰⁴

8.2 VZDĚLÁNÍ JAKO PROBLÉM?

Když bezejmenný problém začal sužovat stále více a více žen, nastal čas najít jeho příčinu. Bylo vysloveno mnoho důvodů a také mnoho absurdních důvodů, které se snažily vysvětlit, proč jsou ženy ve zdánlivě dokonalém životě nespokojené.

²⁰² FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 10.

²⁰³ HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000, s. 153.

²⁰⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 37.

Jedním z často opakovaných důvodů bylo vzdělání, kterého se některým ženám dostalo. Vzdělání ženám rozšiřovalo obzory a činilo je sebevědomějšími. Nově nabyté vědomosti a myšlenky z nich dělaly silnější osobnosti s vyššími cíli než jen skončit v domácnosti a ztratit tak možnost své vědomosti využívat a dál se rozvíjet.²⁰⁵

Ženy samotné často trpěly depresemi z toho, že celé jejich studium bylo zbytečné. Obávaly se především toho, že léta, která strávily studiem, je připravily pouze na to, jak se stát dobrou matkou a manželkou než aby jim dala co nejvíce znalostí a motivovala je k tomu, že jednou všechny své znalosti zúročí. Řešení tohoto důvodu bylo snad ještě absurdnější než celý problém. Od specialistů na domácnost totiž vzešel návrh na to, aby se ženám dostalo praktičtějšího vzdělání v oblasti péče o domácnost. Hojně tak začaly vznikat semináře, které měly ženy lépe připravit na život v domácnosti a sexuální příručky, které ženám našeptávaly, jak si zpříjemnit manželský život. Jako nejnesmyslnější se jevil návrh na to, aby bylo studium vysoké školy umožněno pouze chlapcům. Vždyť ženy kromě domácnosti stejně nemají pro své vědomosti využití a navíc jim vzdělání jakožto matkách a manželkám stejně jen znesnadňuje život. Nemluvě o tom, že je pro ně ztrátou času, který by jinak jistě mohly zúročit mnohem lépe – například nějakou užitečnou prací v domácnosti.²⁰⁶

Ne každý však zastával tento názor. Betty Friedan naopak shledávala vzdělání jako důležitou možnost seberealizace každé ženy i muže. Současně ho z hlediska nabití mnoha znalostí vnímala také jako nedílnou součást přípravy na budoucí povolání. Zkrátka velmi ho podporovala ve všech směrech. Roku 1976 Betty Friedan značně přispěla k rozšíření role vzdělávacího systému ve společnosti a také k jeho postupné transformaci na základní kámen rovnostářské společnosti, kterému předcházela vzdělávací revoluce skládající se z otevřené otázky ohledně sexuálních rolí mužů a žen a vzdělávání mužů, žen a celé společnosti. Novým zvykem se měla stát rovná odpovědnost za výchovu dětí, o kterou by se již neměla starat pouze žena, ale měla by se spravedlivě rozdělovat mezi ženu i muže. Mezi matku i otce. Takto definovaná vzdělávací revoluce by měla započít na universitách. Součástí každé akademické společnosti by mělo být centrum péče o děti a škola pro děti členů fakulty nebo

²⁰⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 60.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 59-61.

studentů.²⁰⁷ Tyto reformy by podle Betty Friedan ženám znatelně usnadnily dosáhnout vzdělání.

Z tohoto hlediska přerozdělování rodičovských a domácích povinností je zřejmé, že ve zreformované rovnostářské společnosti by již neměla být role ženy jako hospodyňky. Syndrom hospodyňky, o kterém bude řeč v následujícím odstavci, by tak měl být definitivně odstraněn.²⁰⁸

„Věříme, že skutečné partnerství mezi pohlavími vyžaduje jinou představu o manželství, spravedlivé sdílení odpovědnosti za domov i za děti a finanční podporu na tyto břemena. Věříme, že řádné uznání by mělo být založeno na ekonomických a sociálních hodnotách péče o děti a domácnost.“²⁰⁹

Podle Betty Friedan a stejně tak podle Ginette Castro, autorky knihy *„American feminism: A contemporary history“* je vzdělávání jedním z klíčových aspektů ženské účasti na národním hospodářství a také hlavním kritériem, podle kterého jsou posuzovány lidské schopnosti a jejich užitečnost pro stát.²¹⁰ O ženské seberealizaci a možnosti najít vlastní identitu prostřednictvím vzdělání nemluvě.

Jak ale mají ženy pochopit, že právě vzdělání, nebo řada jiných aktivních činností pro ně může být tím pravým řešením bezejmenného problému, když matky, které jsou pro své dcery vzorem, byly samy v domácnosti?

8.3 MATKA JAKO VZOR?

„Kým bys chtěla být, až vyrosteš? Dívky slychali: jsi hezká holčička, budeš maminkou přesně tak, jako tvoje maminka.“²¹¹

Celoživotním údělem drtivé většiny žen, bylo stát se manželkou a matkou. Ne všechny americké ženy trpěly bezejmenným problémem. Našly se i výjimky, které byly se svým životem spokojené a které by neměnily. Byly to ženy, které za to, že mají

²⁰⁷ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 58.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 58.

²⁰⁹ WARRIOR, Betsy. *Battered Women's Directory*. S.l.: Womans Program, 1985, s. 8.

²¹⁰ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, s. 58.

²¹¹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 162.

zdravé děti, milujícího manžela a útulný domov, denně děkovaly Bohu. Považovaly to za neuvěřitelné štěstí, kterého se jim dostalo a takové štěstí je třeba si náležitě hýčkat. Taková žena, když vypisuje do kolonky zaměstnání žena v domácnosti, dělá to s maximální hrdostí. Většina těchto žen sice po pravdě přiznává, že občas je přepadne nuda, přesto by na svém životě nic nezměnila.²¹² Matky těchto žen pro ně byly vzorem, kterému se v životě snažily přiblížit a stejný osud podle nich čekal i jejich děti. Synové jednou měli být rozhodnými muži, schopní finančně zajistit rodinu a mít rozhodující slovo ve všech důležitých otázkách, potažmo ve všech otázkách, které se netýkaly starosti o domácnost a s ní spojených činností.

„Celý svět mimo domov – politika, umění, věda, problémy, otázky, myšlenky – stál mimo ženino chápání.“²¹³

A dcery? Ty měly být matkami, přesně tak, jako jejich matky.

Z pohledu feministek se však jednalo o ženy, které dosud „neprohlédly“. Myslely si, že jsou spokojené, protože jim stále ještě nedošlo, že vlastně spokojené nejsou a je tedy otázkou času, kdy se i u nich objeví onen bezejmenný problém.

Betty Friedan na toto reaguje s politováním. Dle jejího názoru je lepší mít drobné problémy než se smířit s tak pasivním a nudným životem. Sama Betty Friedan říká, že nikdy nechtěla žít tak, jako její matka. Byť byla milující matkou a stejně tak i manželkou. A současně dodává, že ani její matka si nepřála, aby ji potkal stejný osud jako ji. Žít nudný život jako domácí hospodyňka. Přála jí lepší život. Jakoby říkala, že sama v životě něco postrádala a že k opravdovému životu je třeba víc než jen stát se dobrou matkou a manželkou. Její matka nebyla v životě šťastná. Byla nucena vzdát se svého zaměstnání v novinách, když se provdala. Ač této ztráty celý život litovala, nikdy se už k práci v novinách nevrátila. Proto vehementně podporovala dceru Betty ve vzdělání. Nechtěla, aby jednou přemýšlela nad minulostí se zármutkem nad ztracenou kariérou i časem. Chtěla, aby ty možnosti, které ona sama neměla, její dcera maximálně využila. Chtěla, aby něčeho v životě dosáhla a aby měla vzdělání, kterého jí se nedostalo.²¹⁴

²¹² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 114-115.

²¹³ FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998, s. 61.

²¹⁴ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 64-65.

Mnoho dívek nechtělo dopadnout jako jejich matky. Jaký jiný vzor ale má mladá dívka mít, když ne svou matku, která se o ni celý život vzorně starala? Snad možná svou učitelku z univerzity? Ale měla vůbec nějakou? A pokud se jí nedostalo vysokoškolského vzdělání pak koho, když všude kolem byly jen samé hospodyňky. A když nějaká vybočila z řady a stala se např. spisovatelkou, pak byla považována za nenormální, případně za ženu, co si nebyla schopna najít muže, o kterého by mohla pečovat a počít s ním děti. A to není příliš vhodný vzor pro mladé dívky. Možná právě také nedostatek vzorů přispěl k dlouholetému problému amerických žen, který se postupem času transformoval v bezejmenný problém.

8.4 KRIZE IDENTITY

Se vzory úzce souvisí také krize identity. Dochází k ní v době, kdy je třeba se rozhodnout, jakým směrem v životě se vydat. Rozhodnout to, kým se staneme, protože to ovlivní naši budoucnost. Zda se dáme tou snazší cestou a půjdeme ve šlépějích své matky a staneme se ženou v domácnosti anebo se vydáme proti proudu a staneme se spisovatelkou, protože to je to, bez čeho náš život nikdy nemůže být naplněn? Jedná se zcela jistě o rozhodnutí velmi důležité, protože ovlivní celý náš budoucí život.²¹⁵

Betty Friedan v souvislosti s touto krizí dodává, že mnoho dívek se vydalo po stopách svých matek především proto, že se jednoduše bály dospět. Bály se začít udělat zásadní rozhodnutí, protože by později mohly litovat, a proto se daly raději tou jednodušší a milionkrát ozkoušenou cestou – cestou manželství a života v domácnosti.²¹⁶ Touto krizí identity však netrpí pouze ženy, ale ve stejné míře jí trpí také muži. Ti se také jednoho dne musí vypořádat s rozhodnutím, kým se stanou. I oni potřebují někoho, kdo by jim sloužil jako vzor pro jejich budoucí život. Kde ale takové vzory hledat a jak vědět, že právě ony jsou ty správné? To už je otázka, na kterou nám nikdo odpověď nedá. Je to risk. Pokud ho ale nepodstoupíme, pak nikdy nedospějeme a nikdy se neosamostatníme.

Podle Betty Friedan je proto velmi důležité, aby se feminismus dostal právě i k mladým děvčatům a případně i chlapcům, kteří mají ještě celý život před sebou a které ještě čeká mnoho důležitých životních rozhodnutí. A právě feminismus by jim

²¹⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 131-133.

²¹⁶ Tamtéž, s. 131-133.

v tom mohl výrazně pomoci. Zejména pak v otázce budoucího života. Může pomoci mladým dívkám vyvarovat se chyb, kterých se dopustily jejich matky. Může jim pomoci vyvarovat se promarněných životů. Ne pro všechny ženy byl život ženy prostřednictvím svého manžela, dětí a domácnosti samozřejmě chybou, pro Betty Friedan, by to však chyba rozhodně byla. Dívky by hlavně měly vědět, že existují i jiné možnosti. Jakou možnost si zvolí, to už pak závisí čistě na nich. Měly by také vědět, že si nemusí vybírat mezi domácností s dětmi a prací či kariérou, ale měly by vědět, že s podporou svého manžela je možné skloubit obojí.²¹⁷

„Pokud mohu přeskočit myšlenku, že žena je především osobnost, pak žena není matkou, sexuální objektem ani neplacenou myčkou nádobí – nepotřebuje si vybírat mezi domácností a kariérou, ale může mít obojí – a já za tím budu stát.“²¹⁸

9 BEZEJMENNÝ PROBLÉM A JEHO NÁSLEDKY

Že byl bezejmenný problém velice vážným psychickým onemocněním, nedokazují jen deprese, kterými ženy hojně trpěly, ale také nespočet všelijakých syndromů, které se u nich objevovaly. Níže zmíníme tři nejčastější syndromy, kterými ženy často trpěly. Jako první syndrom, který již svým označením ukazuje na život v domácnosti, a to syndrom hospodyňky.

9.1 SYNDROM HOSPODYŇKY

Syndrom hospodyňky aneb feministická nemoc, jejíž příznaky se začaly objevovat v dalších a dalších domácnostech, se postupem času začaly objevovat také v centru pozornosti freudovských psychologů. Nemoci začali říkat neštěstí, protože její lék předepsaný terapeutky se zdál být horší než nemoc samotná. Tato nemoc se ukázala jako problém rozměru národní katastrofy, jako epidemie. Nemoc postihovala především ženy střední třídy, které se vzdaly možnosti získat vyšší vzdělání, kariéru i vlastních zájmů ve prospěch své role manželky a matky. To způsobilo jejich nespokojenost.

²¹⁷ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 162.

²¹⁸ Tamtéž, s. 4.

A každá nespokojená žena byla současně považována za ženu neurotickou.²¹⁹ Neurotické stavy, menstruační obtíže, sexuální frigidita nebo naopak agrese, promiskuita, deprese, sebevraždy a mnoho dalších. To byly problémy, které byly tak časté, že už je ženy začaly považovat za běžné.²²⁰

Syndrom hospodyňky se stal globálním problémem. Nebylo již nadále možné ignorovat hlas uvnitř žen, který tak zoufale volal: chci něco víc než jen mít manžela, děti a domov. Zoufalství tolika amerických žen již nebylo možné nadále ignorovat. Současný stav nebyl tím, co ženy očekávaly. Nenaplnil je. Nebyl oním pravým ženským. Pro lidské utrpení je však vždy nějaký důvod a americké ženy ho měly. Jen ho ještě nikdo nespécifikoval. Anebo dosud nikdo nepoložil ženám správnou otázku. Součástí tohoto zprvu podivného a nezvyklého problému je to, že nemůže být chápán ve smyslu materiálních problémů, které od pradávna sužují člověka jako např. chudoba, hlad, nemoc, zima... Nedá se říci, že ženám nic nechybělo, ale nechybělo jim nic materiálního. Po materiální stránce se většina žen trpících bezejmenným problémem měla velmi dobře. Problém, který sužoval tolika amerických žen, neměl svůj původ ve vzdělání, v příliš náročné péči o domácnost, ani ve ztrátě ženskosti. Tyto ženy byly tak ženské, jak jen mohly být. Pochopení tohoto problému bylo daleko záladnějši, než se na první pohled zdálo.²²¹

9.2 PROVINILÝ SYNDROM ŽENY KARIÉRISTKY

Dalším syndromem, o kterém Betty Friedan často hovoří ve spojitosti s bezejmenným problémem je syndrom ženy kariéristky.

„Narodit se jako žena s mozem se jevilo jako handicap. Taková žena byla pro ostatní podivná.“²²²

Provinilý syndrom ženy kariéristky je označení pro přesvědčení, že všechny problémy jsou způsobeny tím, že žena pracuje, namísto toho, aby byla v domácnosti, jako většina ostatních žen. Nejde ani tak o kariéru. Většina žen byla ráda, že má vůbec

²¹⁹ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 11.

²²⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 72.

²²¹ *West Valley College*, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

²²² SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 4.

nějakou práci a kariéra jako taková je vůbec nezajímala. Šlo jim především o to, dělat, co je baví a být prostřednictvím své práce ku prospěchu společnosti. Muži své ženy obviňovali z vlastního neúspěchu ve vlastní kariéře. Na ženinu práci sváděli všechny problémy, které se objevily. Má-li syn špatný prospěch ve škole, je to automaticky chyba ženy, která se mu díky své práci nemůže věnovat tak intenzivně, jako by tomu bylo, kdyby byla v domácnosti. I když problémy zjevně vůbec nesouvisí s ženinou prací, je vždy nejsnazší najít původ problémů právě v ní. Bohužel ženy jsou křehké a nechají se snadno přesvědčit o jiném názoru, než jaký samy mají. A tak často docházelo k tomu, že ženy si sice našly práci, která je naplňovala a bavila, ale záhy se našel problém, který je donutil práce zanechat a vrátit se zpátky do domácnosti. Ženy raději ustoupily a své práce se vzdaly, než aby je společnost a vlastní manželé považovali za špatné matky a původce všech problémů. Až příliš se bály, že by jejich práce mohla zničit jejich manželství a rodinu. Podřídily se ženskému mýtu. U takových žen se pak záhy opět objevily příznaky problému, který nemá jméno.²²³

Betty Friedan bytostně popírá tezi, že by zaměstnání nebo snad vzdělání mohlo být původcem všech problémů. Naopak se domnívá, že práce je jedním z hlavních faktorů, velmi pravděpodobně tím nejdůležitějším, který může ženám pomoci zbavit se onoho bezejmenného problému.

„Ženy kariéristky mne nutí myslet si, že pokud zůstanu v akademickém světě, budu muset žít v celibátu.“²²⁴

9.3 ÚNAVOVÝ SYNDROM ŽENY V DOMÁCNOSTI

Co způsobilo chronickou únavu, která se často objevovala u velmi mladých žen, jejichž denní náplň spočívala v péči o domácnost a děti, není dodnes jasné. Podle některých odborníků to byla skutečná únava. Skutečná únava z celodenní péče o děti, vaření a z úklidu svých velkých domů na předměstí. Únavový syndrom ženy v domácnosti. Tak diagnostikovali mnozí psychoterapeuti tento stále čtenější problém. Mnoho lékařů si už nevědělo rady se ženami, které ho čím dál častěji navštěvovaly

²²³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 482-483.

²²⁴ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 4.

s tímtež problémem – únavou.²²⁵ Ale mohl snad také únavový syndrom být zapříčiněn problémem beze jména?

Únavový syndrom je velmi vysilujícím onemocněním. Je charakteristický svým rychlým nástupem s dlouhodobými komplikacemi, z nichž nejčastějším je únava a vyčerpanost. Někteří odborníci jsou přesvědčeni, že je toto onemocnění záležitostí lidské psychiky a jednou z jeho častých příčin je deprese.²²⁶ Ženy, které tímto syndromem trpěly, spaly déle než průměrný člověk a jejich energie zdaleka nepřesahovala jejich denní aktivní program. Přesto se cítily stále unavené. Na vině ale nebyla přemíra domácích prací či péče o rodinu. Příčinou byla nuda. Nuda, která se dostavila po stále se opakujícím kolovrátku stále stejných úkonů, denní jednotvárnosti. Pokud totiž žena s vyšší inteligencí vykonává práci, na kterou není třeba inteligence téměř žádná, stává se pro ni tato rutina ještě mnohem nudnější a nezáživnější. Domácí práce totiž nebyly nijak zvlášť namáhavé. Některé samozřejmě namáhavé být mohou, rozhodně ale ne na tolik, aby to u masy žen způsobilo únavový syndrom. Nuda a pocit marnosti a vnitřní prázdnoty, to byly důvody, které u tolika žen způsobily syndrom únavy a také četné deprese. Ale jak tenhle problém řešit, když smyslem domácích prací bylo právě to, aby ze sebe ženy dostaly veškerou svou kreativitu a tvůrčí energii. Tu energii, kterou by jinak mohly využít k daleko prospěšnějším a zajisté i zábavnějším činnostem.²²⁷

Únavový syndrom má dopad nejen na lidské zdraví, ale především pak na rodinný a sociální život člověka. Člověk trpící únavovým syndromem obvykle není schopen zvládnout žádný společenský život a v některých případech ho tento syndrom může naplno vyřadit z jakékoli činnosti. Důsledkem tohoto syndromu pak může být v případě žen zanedbaná domácnost, neschopnost plnit mateřské povinnosti nebo neschopnost plnit ty partnerské doprovázené sníženým zájmem o sex.²²⁸

Situace se řešila podobným způsobem jako dnes a to předepisováním antidepresiv, která se pro ženy stala denním chlebem. Pomáhala ženám přečkat každý další den. Každý další den, který se nijak nelišil ode dne předchozího, ani ode dne následujícího. Stereotyp se stal strašákem téměř každé ženy v domácnosti.

²²⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 70.

²²⁶ *Chronický únavový syndrom*. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.unavovsyndrom.cz/priciny-a-diagnostika.html>.

²²⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 356.

²²⁸ *Chronický únavový syndrom*. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.unavovsyndrom.cz/ma-dopad-na-zivot.html>.

„Když se ráno probudíte s pocitem, že před sebou máte v řadě další stejný a bezvýznamný den, radši spolknete nějaké to sedativum, protože si pak tu nedůležitost všeho přece jen méně berete.“²²⁹

10 BEZEJMENNÝ PROBLÉM A JEHO DOPAD NA DĚTI

Bezejmenný problém neměl dopad jen na ženy, které jím trpěly, ale i na osoby žijící v jejich bezprostřední blízkosti, tedy jejich manžele a děti. Děti především. Manželé a muži obecně pro tento problém obvykle neměli pochopení. Co se týče dětí, ty byly ovlivněny výchovou, která spočívala na bedrech téměř výhradně ženských.

„Mnoho chlapců nikdy nenabylo žádného skutečného smyslu nebo identity, protože byli vychováni v domech na předměstí obklopeni svými matkami a bez mužů okolo sebe. S výjimkou popeláře, mlékaře a televizního opraváře.“²³⁰

I v současné době je tradiční rodinou často považována rodina bez otce. Žena je bytostí, která dává život a které je svěřena péče o dítě. V současnosti je to právě matka, která je považována za pilíř tradiční rodiny.

Ve zmatku ženina citového a sexuálního života, se ženám často stávalo to, že začaly přenášet své citové potřeby na své syny, což způsobilo, že byly označovány jako matky, které zneužívají své syny. Z utrápených matek se tak stávaly matky až přehnaně ochraňující a pečující až dominantní, které byly obviňovány z toho, že ze svých synů svou přehnanou péčí vychovávají homosexuály.²³¹ Promarněné životy synů – mladých mužů, kteří nebyli schopni v životě ničeho dosáhnout a kteří se nedokázali ani samy za sebe rozhodovat, viděl každý. Byli želízkiem v ohni tehdejší doby a byli dávání za vinu matkám. Promarněné životy dcer a jejich matek však jakoby nikdo neviděl nebo je vidět nechtěl.

Čím to bylo způsobeno? Pravděpodobně tím, že od mužů se čekalo mnohé. Především pak finanční zabezpečení rodiny prostřednictvím perspektivní práce. Naopak od žen se neočekávalo nic než péče o rodinu a domácnost. Jejich život společnost za

²²⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 70.

²³⁰ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 5.

²³¹ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 11.

promarněný nepovažovala, protože takový byl přece jejich úděl – být ženou znamená být manželkou a matkou. Být manželkou znamená pečovat o manžela. Být matkou znamená pečovat o děti. Starost o domácnost se pak jeví jako jakýsi bonus navíc. A za to všechno se žena paradoxně dočkala nálepky původce problémů svých dětí.

Aby si chlapci vybudovali oddělenou identitu a odpoutali se od matek, které na ně vyvíjely tlak a snažily se je ovládat, bylo potřeba, aby chlapci odporovali příliš blízkému vztahu se svou matkou. Bylo více než důležité, aby se na matky příliš citově nevázáli. Může to být boj trvající až do dospělého věku chlapců, ale může pomoci zabránit tomu, aby matky žily prostřednictvím svých synů.²³²

11 NÁVRHY NA ŘEŠENÍ BEZEJMENNÉHO PROBLÉMU

Jak plyne z několika kapitol výše, měl bezejmenný problém velký vliv na ženy a především na jejich psychiku. Mluvíme pochopitelně o vlivu v negativním smyslu. Ač nezpůsobil fyzickou bolest, byly nemoci, které způsoboval mnohdy mnohem závažnější. Bylo tedy potřeba tento problém řešit.

Návrhů, jak řešit bezejmenný problém, bylo mnoho. Všechny rady se ale orientovaly na to, jak si užívat rodinného života a jak se realizovat a zabavit v domácnosti. Jako by ani jiné řešení neexistovalo. Jako by ženám nic jiného nezbyvalo, než se přizpůsobit a snažit si tento svůj dopředu nalinkovaný život snažit alespoň trochu užít. Většina žen poloviny dvacátého století se přizpůsobila a snažila se žít tak, jako by žádný problém neměla.²³³

Nezáleží vůbec na tom, kde ženy žijí. Jestli v malebném domku na předměstí velkoměsta či na pohádkovém ranči uprostřed přírody. Ústředním problémem je stereotyp, který ženy svazuje. Nemožnost seberealizace. Ženy se cítí jako v pasti, protože je denně čeká ta sama rutina. Krom toho mnoho lidí si neuvědomuje, že péče o rodinu je mnohdy daleko únavnější a náročnější než kdejaké zaměstnání. Ženy se rády starají o své děti i o svého muže. Jsou šťastné, když jsou i jejich blízcí šťastni. Současně si ale pokládají otázku, zda je tohle opravdu všechno, co jim život nabízí. Opravdu je

²³² SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 216.

²³³ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 64.

jejich celoživotním údělem stát u plotny a přebalovat svoje děti? Nenabízí jim život přece jen trochu víc?²³⁴ Např. být sama sebou. Alespoň na malou chvíli.

Podle Betty Friedan by všechny ženy, které se staly obětí mystiky ženství, měly s tímto problémem něco dělat. Řešením není smířit se s ním a považovat život ve stínu mystiky ženství za samozřejmost. Ženy se podle ní musí pokusit stále intelektuálně i duševně růst. Protože růst je to, pro co je člověk stvořen.²³⁵

„Myslím, že ženy, které se staly obětí ženské mystiky, by s tím něco měly udělat, měly by změnit věci, které se pro ně staly samozřejmostí, měly by se vyvíjet. Vývoj je to, pro co jsou lidské bytosti stvořeny. Pokud se nebudeme vyvíjet, zemřeme.“²³⁶

Návrhů na řešení bezejmenného problémů bylo nespočet. Ty od žen se zpravidla velmi lišily od návrhů ze strany mužů. Ženy však po zjištění, že se jejich problém netýká pouze jich, ale celé řady dalších žen, svému problému rozuměly podstatně lépe. Několik návrhů na řešení bezejmenného problémů nabízí i Betty Friedan.

11.1 ZAMĚSTNÁNÍ

Klíčem k vyřešení bezejmenného problému může být dle Betty Friedan zaměstnání. Práce, prostřednictvím které si ženy sebe samých budou moci vážít. Práce, která je naplní a díky které budou moci upotřebit všechny svoje schopnosti a dovednosti. Nemluvě o tom, že pracující ženy jsou neopomenutelnou a efektivní silou, která může znatelně přispět ekonomice státu. Prostřednictvím práce mohou být ženy součástí společnosti samy za sebe a nikoli pouze prostřednictvím svých manželů a to je podle Betty Friedan velká výzva.²³⁷

Betty Friedan však nebyla jedinou feministkou, která zdůrazňovala ženskou práci. Již americká feministka a socioložka Charlotte Perkins Gilman²³⁸ věřila, že každá žena potřebuje nějakou práci a rodinný systém je třeba přeorganizovat tak, aby se v něm pro práci našel dostatek místa. Jako mladá matka a manželka trpěla konfliktem mezi

²³⁴ West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

²³⁵ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 4.

²³⁶ Tamtéž, s. 4.

²³⁷ Tamtéž, s. 153-154.

²³⁸ GradeSaver: „*Study guides & Essay editing.*“ [online]. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.gradesaver.com/author/charlotte-gilman/>.

mateřstvím a vlastními ambicemi. Svůj problém nakonec vyřešila tou radikálnější cestou – rozvodem. A aby uspokojila svého manžela, vzdala se v jeho prospěch svého dítěte. Vybrala si cestu kariéry jako spisovatelka a feministická teoretička. Její rozhodnutí následovalo mnoho dalších žen, které se v domácnosti cítily jako v pasti, avšak ne natolik brutální cestou, aby se vzdaly vlastních dětí. Její první kniha „*Women and Economics*“, ve které předkládá jasné argumenty a originální návrhy, jak se zbavit zmíněné pasti domácnosti, se stala přes noc známou. Snaží se v ní obhájit a vysvětlit své jednání, které dle ní bylo jak potřebné morálně, tak ekonomicky žádoucí. Jak říká ve své knize, dokud byly ženy závislé na svých manželech, byly nuceny vyvíjet přílišnou sexuální aktivitu. Ženské sexuální atributy se staly rozvinutějšími a důležitějšími na úkor jiných ženských vlastností a kvalit. Podle Charlotte Perkins Gilman je možné vytvořit rovné partnerství pouze v případě, že žena bude sama výdělečně činná. Díky tomu se ženy nejenže budou cítit sebevědoměji a užitečněji, ale také ekonomicky výrazně přispějí ke zvýšení produkce zboží i služeb.²³⁹

*„Věda, umění, státní správa, školství, průmysl – domov je jejich kolébkou, a může se stát i jejich hrobem, pokud v něm setrváme. Pouze pokud žijeme, myslíme, cítíme a pracujeme mimo domov, stáváme se lidskými, civilizovanými a socializovanými. Prostřednictvím zaměstnávání žen může společnost ekonomicky získat a zvýšit tak produkci zboží i služeb.“*²⁴⁰

Stát se sama sebou a vést plnohodnotný život není jednoduché. Obzvláště pak pro člověka, potažmo ženu, která s tím nemá žádné zkušenosti. Je potřeba, aby si ženy dokázaly zorganizovat práci. Aby svůj čas dokázaly rozdělit mezi rodinu, péči o domácnost, práci apod., ale aby jim zbyl také nějaký čas na své vlastní zájmy. Jen tak jejich život může být plnohodnotný. A jen tak se bude moci prostřednictvím své práce podílet na budoucnosti světa. Bude moci říci a cítit, že konečně nejen přežívá, jako tomu bylo doposud, ale skutečně žije.²⁴¹ Prvním krokem k tomu je najít v sobě odvahu a říct důrazně „ne“ životu v domácnosti.

Co se týče práce, je neméně důležité, aby si ženy hledaly práci, se kterou mohou počítat i do budoucna. Občasná výpomoc ve škole či zorganizování nějakého projektu a vůbec všechny obecně prospěšné práce jsou sice velice chvályhodné, ale jsou dočasné. Ženy dokončí svůj úkol a co dál? Tudy bohužel cesta nevede. Možná pro

²³⁹ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 38-40.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 40.

²⁴¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 463-464.

velmi mladé maminky, které si mohou od miminka odběhnout jen na chvíli ano, ale pro starší ženy s odrostlejšími dětmi nikoli. Ty potřebují dlouhodobou práci, ve které mohou rozvíjet svůj potenciál a se kterou mohou počítat do budoucna.²⁴²

Takové ženy, jak upozorňuje Betty Friedan, by se také měly připravit na to, že stát se pracující ženou není tak snadné a lehké, jak by se mohlo na první pohled zdát. Takové ženy musí být připravené na to, že jejich manželům se to nemusí příliš líbit. Na každého, kdo nějakým způsobem vybočí z řady, se upíná pozornost. Může se stát, že ostatní ženy budou závidět a dají svou nelibost zřetelně najevo. Může se také stát, že žena tím ztratí i mnohé přátele a spojence, které v ženách – svých přítelkyních dosud měla. Ženský mýtus v ženách zahubil ctižádost i jakékoli ambice stát se někým víc než matkou, manželkou a hospodyňkou. Ženy mohly být ctižádostivé pouze, šlo-li o manžela nebo děti. Pokud se rozhodly zkusit štěstí a vymanit se ze svázanosti ženského mýtu, stálo je to nemalé úsilí a záviselo to už jen na nich, budou-li natolik houževnaté, trpělivé a ctižádostivé, aby si vybojovaly své místo ve společnosti jako pracující ženy.

Kathleen Erickson, viceprezidentka *The Federal Reserve Bank of Minneapolis*, v rozhovoru o ženách a ekonomice pokládá Betty Friedan velmi zajímavou otázku. Ptá se jí, zda si myslí, že je příjem prostřednictvím vlastní práce pro ženu významnější než její rasa nebo pohlaví v kontextu determinace ženského úspěchu.

Podle Betty Friedan nelze popřít, že diskriminace rasová i diskriminace z pohledu otázky pohlaví zde byla a stále je a to především ve sféře pracovní. V době ekonomického tlaku se toto nebezpečí ještě prohlubuje a z takto diskriminovaných lidí se často stávají obětní beránci. Přesto věří, že zaměstnání může být tou správnou cestou k emancipaci žen.²⁴³

Jedním z pozitivních aspektů zaměstnání je také to, že ženy jsou díky němu schopny se o sebe i své děti postarat a finančně je zabezpečit i v případě, že nečekaně ovdoví. Na tento fakt upozorňuje Betty Friedan v jednom ze svých rozhovorů.

Pokud se žena rozhodne nepracovat a tudíž na pokrytí všech rodinných finančních výdajů vystačí manželův příjem, pak je to samozřejmě v pořádku. Jedná se o svobodnou volbu každé ženy. Co si ale počne žena, která v takto uspořádaném životě

²⁴² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 474.

²⁴³ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 158.

ovdoví? Jak se vypořádá se všemi životními náklady? A jak se s nimi vypořádá v případě, že má např. tři děti, které je nutné finančně zabezpečit? Takováto situace s sebou nepřináší jenom finanční nesnáze, ale také emocionální. Protože žena, která je celý život zvyklá vkládat svou energii pouze do dětí a starosti o domácnost, najednou musí řešit nezřídka kdy existenciální problémy. A není to jen o aspektu existenciálním, ale rovněž o tom, že žena tak definitivně ztrácí kontext se společností, který jí doposud poskytoval manžel a s touto skutečností se musí nějak vyrovnat.²⁴⁴ Pokud však žena pracuje a má svůj vlastní příjem a přijde nečekaně o manžela, je schopna tuto nenadálou situaci vyřešit lépe a mnohem rychleji. Především ji to také tak emocionálně nepoznamená, jako ženu nezaměstnanou, která se zpočátku cítí beznadějná a často vůbec netuší, jak se s takovou situací vyrovná.

11.2 SEX JAKO PRAVÉ ŽENSKÉ NAPLNĚNÍ

Ženy své naplnění nenašly v rodině ani v pozici matky a manželky. Ale jak píše Betty Friedan ve své knize „*Feminine mystique*“ myslely si, že by ho mohly nalézt v sexu. Ženský mýtus jim svou energii nedovoloval uplatnit v nějaké hlubší činnosti, a tak se začaly soustředit na svou sexuální roli. Některým ženám dával právě sex pocit, že žijí a stal se pro ně tím nejdůležitějším. Založily na něm a na hledání uspokojení celou svou ženskou identitu. Pro ženy, které žily v souladu s ženským mýtem, ani nebyla jiná cesta, jak hledat uspokojení, než právě cesta prostřednictvím sexu.²⁴⁵ Tyto ženy však paradoxně měly největší problémy dosáhnout orgasmu. Často také trpěly různými gynekologickými problémy, poporodními depresemi nebo menopauzou, která se dostavila mnohem dříve, než je běžné.²⁴⁶

Nadměrné zdůrazňování erotiky a sexu a po něm obvykle následující jeho vytěsnění, je podle Freuda charakteristickým rysem určité skupiny duševních poruch.²⁴⁷ Tento postoj, který ženy hojně zastávaly, vedl spíše k neurotickým onemocněním nežli k nalezení onoho pocitu naplnění. Rozhodně pak nemůže být řešením ženského problému beze jména. Protože duševní neuspokojenost se všemi svými následky, které

²⁴⁴ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 158.

²⁴⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 373.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 378.

²⁴⁷ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 345.

z ní vyplývají, může existovat i ve vztahu, kde sexuální život běžně funguje a je naprosto v pořádku.²⁴⁸

Většina žen nebyla se svým sexuálním životem příliš spokojena. Často udržovaly jeden nebo i více mimomanželských poměrů. Doufaly, že najdou to, co v manželství nenašly, i když doufaly, že manželství spolu s dětmi se stanou vrcholem jejich životního štěstí. Jak ale sílila touha po sexu, v němž by americké ženy mohly najít naplnění, sílil také nezájem ze strany mužů.²⁴⁹ Ženy na muže kladly až přehnané nároky. Pakliže muži nebyli schopni ženu uspokojit, bylo jimi ze strany jejich manželek pohrdáno.²⁵⁰ Mimomanželské poměry se tak stávaly stále častějšími. Krom nárůstu nevěř vzrostl také počet homosexuálních mužů.²⁵¹

Podle Freuda se však homosexuálně orientovaní muži stávají homosexuály už mnohem dříve. Podle něj tak nárůst homosexuálně orientovaných mužů nemá žádnou spojitost s chováním žen. Muži jsou již v dětství nejprve velmi intenzivně citově vázáni na matku, která je pro ně zdrojem potravy. V pubertě však dojde ke změně – muž se ztotožní s matkou a začne pátrat po milostném objektu, který by mohl milovat tak, jako milovala matka jeho a on ji. V některých případech však bývá snazším cílem nalézt člověka stejného pohlaví než člověka pohlaví opačného. S tím se také podle Freuda pojí vysoké oceňování mužského orgánu a neschopnost postrádat ho u druhého pohlaví. Skutečnost, že ženě chybí penis, u takovýchto jedinců vyvolává nechuť k ženám. Někdy dokonce odpor. Dalším motivem homosexuální volby partnera se pak jeví také strach z otce. Tento motiv pramení z Oidipova komplexu, kdy dítě soupeří s otcem o matčinu lásku a přízeň. V tomto případě se muž tím, že se vzdá ženy, snaží vyhnout se otcově konkurenci a proto si jako svého životního druha vybere muže.²⁵²

Dnešní názor na homosexualitu je však již trochu odlišný. Podle psychiatrů je homosexualita normální variantou sexuální orientace, která je vrozená a z rodinných vztahů nepochází. Nepochází ani z přílišné angažovanosti ze strany matky. Rodina a společnost mohou homosexuálně orientované jedince pouze ovlivnit svým chováním, které je bohužel často negativní a pohrdavé.²⁵³

²⁴⁸ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 104-105.

²⁴⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 367-368.

²⁵⁰ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 370.

²⁵¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 385.

²⁵² FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy II.-III.* Praha: Avicenum, 1993, s. 379.

²⁵³ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 99-100.

Fenomén sexu se v padesátých letech 19. stol. objevoval v Americe všude. Erotické romány pro ženy byly stále oplzlejší, fotky nahých žen zabíraly stále větší místo v pánských časopisech, v médiích se objevovalo stále více sexuálních narážek a v neposlední řadě byl zaznamenán také obrovský rozmach časopisů pro homosexuály.²⁵⁴ Co bylo dříve tabu, se považovalo za zcela běžnou věc. Sex byl zkrátka všude. Ženám však chvíli trvalo, než si uvědomily, že sex jim jejich lidskou identitu nenahradí.

12 BEZEJMENNÝ PROBLÉM Z POHLEDU SIGMUNDA FREUDA

Jak již bylo výše řečeno, muži na bezejmenný problém pohlíželi odlišným způsobem nežli ženy. Dlouhou dobu v něm vlastně vůbec neviděli problém. Zpočátku ho vnímali jako jakýsi ženský rozmar, případně nudu. Teprve až když se stal téměř globálním problémem, pochopili i oni, že není radno brát ho na lehkou váhu. Přesto na jeho řešení pohlíželi jiným způsobem než ženy. Zvláště názor předního psychoanalytika Sigmunda Freuda se na dlouhou dobu stal revolučním.

12.1 NOVÝ ŽENSKÝ MÝTUS DLE SIGMUNDA FREUDA

Čtyřicátá léta s sebou přinesla také nové postoje v podobě myšlenek autora psychoanalýzy Sigmunda Freuda. Pod rouškou jeho učení si lidé začali nesprávně vysvětlovat to, proč jsou ženy nespokojené.²⁵⁵ Zpochybnit to však nebylo jednoduché. Vždyť jak by si mohla průměrně vzdělaná americká žena dovolit kritizovat někoho, kdo tak významně přispěl na poli lidské psychiky? Samozřejmě mohla, ale nebylo by jí to nic platné, neboť Freudovy názory a učení se staly revolučními a měly hluboký vliv na společnost.

Prvotně je třeba zmínit to, že Sigmund Freud ženskou emancipaci neuznával. Zastával totožný názor jako tehdejší Viktoriánská éra a to ten, že úlohou ženy má být péče o děti a domácnost. Žena dle něj měla být něžným, zranitelným stvořením, protože

²⁵⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 369.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 166.

to bylo přesně to, co ji činilo ženou a co na ženách on sám obdivoval. Její prvořadou činností mělo být splnit svému muži každé přání.²⁵⁶

Sám Freud feminismus obecně nijak neobdivoval. Ženy kariéristky ale podporoval. Podle něj s nimi byla mnohem jednodušší domluva a byly i méně soupeřivé nežli muži. Rád se těmito ženami obklopoval.²⁵⁷ Obecně tedy lze říci, že Freud ženskou emancipaci neuznával, přesto emancipované ženy současně obdivoval.

Freud se ve svém učení orientoval především na otce. Tím posiloval společenský patriarchalismus i sexismus, což byly systémy, kterými feministické aktivistky pohrdaly, a jejich snahou bylo je vymýtit.²⁵⁸ Feministky jako Simone de Beauvoire a především pak Betty Friedan také zastávaly názor, že Freudova psychologie nepodporuje genderovou rovnost, ale naopak podporuje utlačování žen. Z těchto důvodů se k Freudově psychoanalytické teorii zpočátku stavěly odmítavě. Betty Friedan však později přiznala určitý přínos Freudovu učení a uznala také, že ji Sigmund Freud svým učáním ovlivnil. Souhlasila rovněž s tím, že psychoanalýza určitým způsobem přispěla k emancipaci žen od stávající sexuální morálky.²⁵⁹

12.2 ŽIVOT FREUDA A JEHO VLIV NA TEORII O ŽENÁCH

Freudovo myšlení o ženách významně ovlivnil jeho konfliktní vztah s vlastní matkou. Jeho předpoidipovské období, tedy období od narození do tří let věku, které je pro dítě zásadní, bylo pro Freuda velmi traumatizující. Jako dítě se upnul na svou matku. Když však porodila Freudova bratra Julia, měl Freud pocit, že se veškerá její starost a láska přeorientovala na mladšího bratra, kterého díky tomu začal nenávidět. Všechn svůj vztek na matku tak přesunul na bratra. Situace se zkomplikovala, když jeho bratr ve věku pouhého půl roku skutečně zemřel. Destruktivní fantasmie, v nichž Freud svého rivala v podobě mladšího bratra zabíjí, bohužel nemohly být odtrženy od reality, kdy k tomuto neštěstí opravdu došlo. Freuda to nevratně poznamenalo a došlo u něj k narušení normálního vývoje dítěte, prostřednictvím kterého dochází

²⁵⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 179.

²⁵⁷ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 139.

²⁵⁸ SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999, s. 216.

²⁵⁹ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 23.

k diferencování fantasmie od reality. K němu v jeho případě nedošlo a on tak měl pocit, že svou fantasií zavinil bratrovu smrt.²⁶⁰

Psychoanalýza v tomto případě tvrdí, že v duši každého dítěte působí jak přátelská hnutí, tak i ta destruktivní. Tato přání se pak uplatňují ve fantasijním životě dítěte. Tento fantasijní svět má však pro utváření osobnosti dítěte stejný význam jako vnější realita. Malé dítě ale ještě není schopno rozlišovat mezi vnější realitou a tou vnitřní a tyto fantasmie tak může vnímat jako skutečné. Laicky řečeno to, co se odehrává v dětské fantasii, se leckdy dítěti může jevit jako skutečnost a může ho to značně ovlivnit. Podle psychoanalýzy jsou obě tyto skupiny motivů vrozené, současně je ale lze určitým dílem ovlivnit výchovou.²⁶¹

Pokud předchozí odstavec vztáhneme na samotného Freuda, zjistíme, že díky prožité negativní zkušenosti se svým bratrem se z důvodu potlačeného vzteku, který cítil k matce, obával, že může svou fantasií zabít také ji. Následkem toho si ji Freud idealizoval, čímž se snažil chránit ji i sebe před její ztrátou.²⁶² Této problematice, kdy je dítě přitahováno k rodiči opačného pohlaví, se podrobně věnuje Freudem koncipovaný Oidipův komplex, který měl obrovský podíl na Freudově vnímání ženské podřazenosti.

12.3 PŘEDOIDIPOVSKÉ OBDOBÍ

Na předoidipovské období poukazovaly mnohé feministky jako na vysvětlení ovládnutí žen již od primitivních dob. Základem jejich tvrzení je to, že ženy mají moc nad výchovou dítěte. Jsou zdrojem jak tělesné rozkoše, tak i bolesti, kterou si musí projít při porodu. Muži tak potřebují panovat nad ženami, aby si tím vykompenzovali vztek z toho, že v dětství byly ženami – matkami ovládnuty. Tím ženy degradují a nutí je žít prostřednictvím jich samotných. Nedovolí jim být samy sebou.²⁶³

Nedostatek moci a uznání žen tak často způsoboval to, že ženy se stávaly panovačnými a dominantními ve vztahu ke svým dětem. Pokud se žena chová dominantně, je velmi pravděpodobné, že se vztek dítěte z dětství přenesl i do dospělosti. Postoidipovská matka může být vtíravá, přehnaně kontrolující a starostlivá

²⁶⁰ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 74-77.

²⁶¹ MAHLER, Martin, 2001. Freudův komplex anebo komplex z Freuda? In: *Psychoanalýza.cz*. [online]. [Cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.psychoanalýza.cz/page10/page131/page166/page166.html>.

²⁶² SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 78.

²⁶³ Tamtéž, s. 46.

anebo se může snažit vychovat z dítěte to, co sama chce bez ohledu na jeho vlastní autonomii. Pokud taková matka není, pak si dítě své fantazie, které vnímají matku jako dominantní a ovládající osobnost, bez problému nějak vyřeší samo.²⁶⁴ Pak ale také existují matky, které naopak poskytují neadekvátní péči a o dítě se nestarají tak pečlivě, jak by měly. Často jeho potřeby úplně přehlížejí. Dítě je tak zanedbáváno a má proto na matku vztek, který v sobě dusí, protože matku vnímá jako zranitelnou. Tento potlačovaný vztek tak často v budoucnosti přenáší na jiné ženy – často na své budoucí manželky.²⁶⁵

Zní to trochu jako paradox, že by bezejmenný problém mohl mít nějaký dopad také na děti. Bez prostudování příslušné literatury by člověk řekl, že děti žen, které trpěly bezejmenným problémem, byly předurčeny k tomu žít bezproblémový život, život jako v bavlnce. Vždyť o ně bylo postaráno dvacet čtyři hodin denně. Matky je denně vozily do školy i na zájmové kroužky, pomáhaly jim s domácími úkoly, doma měly vždy perfektně naklizenou a domácí strava byla taktéž samozřejmostí. Jak je tedy možné, že děti z takovýchto rodin měly problémy?

Hlavní problém tkví v tom, že matky svým dětem zasvětily celý svůj život. Děti byly od narození tak zvyklé na neustálou pomoc a podporu, že jim žalostně chyběla jakákoli disciplína. Neuměly snášet bolest. Bylo pro ně těžké dotáhnout věci do konce a díky neustálé matčině péči byly znuděné vlastním životem. Staly se na matkách závislé a to jim ztěžovalo jejich budoucí rozvoj. Stejně jako své matky, ani oni nevěděly, kým vlastně jsou, natož pak kým by chtěly být v budoucnu. Věděly hlavně to, že matka tady pro ně je celý den, že jim se vším pomůže a všechno za ně vyřeší.²⁶⁶

12.4 OIPIŮV KOMPLEX

Byl snad bezejmenný problém hlavně problémem týkající se sexu? Vyplýval snad z Oidipovského komplexu? Sigmund Freud byl toho názoru, že ano.

Sex, potažmo sexualita byla tím, čím Sigmund Freud vysvětloval téměř všechny své teorie. Zastával tezi, že sexuální hnutí se podílí na těch nejvyšších kulturních, uměleckých i společenských výtvorech lidstva a jeho přínos nelze podceňovat. Pudy,

²⁶⁴ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 47.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 47-48.

²⁶⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 69.

keré v sexualitě hrají nemalou roli, proto považoval za základ kultury.²⁶⁷ Také schopnosti ženské sublimace pudů považuje za nižší než ty mužské, takže i z tohoto důvodu je ženská účast na kulturním vývoji nižší než ta mužská.²⁶⁸

Sigmund Freud se ve svých teoriích soustředil především na sexualitu dětskou, z níž vychází i jeho koncepce Oidipovského komplexu, který je předmětem několika odstavců níže.

Sigmund Freud pojmenoval Oidipovým komplexem psychickou situaci, do níž vstupuje každé dítě, a která se zabývá vztahem dítěte ke svým rodičům. Hraje klíčovou roli při utváření a strukturování dětské osobnosti. Tuto situaci nemůže člověk opustit ani po dosažení dospělosti, nikdy není definitivně uzavřená, protože v jistých okamžicích člověk opět hledá nové odpovědi na dávné otázky. Člověk se i v dospělosti může znovu stát Oidipem.²⁶⁹

Oidipův komplex označuje intrapsychickou situaci, do které vstupuje již malé dítě, konfrontované s existencí svébytného rodičovského páru. Vyplývá z biologicky vrozených sexuálních instinktů každého dítěte ve věku tří až pěti let. Představuje souhrn incestních přání dítěte vůči rodiči opačného pohlaví a současně snahu odstranit rodiče stejného pohlaví. Tyto snahy jsou současně doprovázeny pocity viny. Podle Sigmunda Freuda se jedná o snahu chlapce vlastnit svou matku a nahradit místo v jejím životě, které zastává otec. V otci dítě spatřuje svého soupeře o matčinu náklonost. Oidipův komplex je analogicky známý také jako tzv. Elektřin komplex, který se vztahuje na dívky a který spočívá v tom, že dívky pociťují touhu po svém otci a žárlí na svou matku.²⁷⁰

Po tomto výkladu se ukázalo, že již není možné dále tvrdit, že dětství je asexuální a že sexuální pohnutky do něj vpadnou až v období puberty. Freud dokázal, že sexuální zájmy a aktivity existují u dítěte téměř v každém období jeho života a to už od samého počátku. Je však odlišná od sexuality dospělého a již plně vyvinutého člověka.²⁷¹

²⁶⁷ NAGL-DOCEKAL, Herta. *Feminist Philosophy*. Oxford: Westview Press, 2004, s. 47.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 47.

²⁶⁹ MAHLER, Martin, 2001. Freudův komplex anebo komplex z Freuda? In: *Psychoanalyza.cz*. [online]. [Cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.psychoanalyza.cz/page10/page131/page166/page166.html>.

²⁷⁰ CHERRY, Kendra. What is an oedipal complex? In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://psychology.about.com/od/oindex/g/def_oedipuscomp.htm.

²⁷¹ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 339.

Freud zdůrazňuje, že libido každého člověka již od narození tíhne k tomu, kdo je schopen uspokojit všechny jeho potřeby. Tak i dítě automaticky tíhne k matce, která je prvním člověkem, kterého po porodu vidí, je tedy prvním objektem jeho zájmu i lásky. A opět je to žena, kdo utiší jeho hlad a kdo je mu ochranou proti úzkosti.²⁷²

Takováto iluze jednoty dítěte s matkou může také vyvolat paralyzující pocit neschopnosti. Tento fakt vyzorovala Freudova dcera Anna Freudová ze svých vlastních zkušeností s mateřstvím. Návrat k iluzi z raného dětství podle ní může podkopat veškeré pozitivní vědomí já a to proto, že ženy jsou stejného pohlaví jako matky. Z toho důvodu jsou více náchylné k pocitům, že jejich vlastní individualita je spoutána neustálým pocitem propletení a propojení s matkou a matky představou o nich. Dcery jsou tak spoutány s matkami velmi pevným poutem, ačkoli v tomto vztahu chybí otec, což se později může nepříznivě projevit právě u dcer, které jsou takto připoutané ke svým matkám. Takové matky, které ignorují úlohu otce při psychickém vývoji dítěte, trpí iluzí soběstačnosti matky a dítěte.²⁷³

Záhy však vztah k matce vystřídá intenzivnější vztah k otci. Vztah dítěte k otci je však poznamenán zvláštní ambivalencí a to z toho důvodu, že otec pro dítě dříve znamenal ohrožení prostřednictvím svého blízkého vztahu s matkou. Dítě se tedy otce bojí, ale zároveň k němu vzhlíží.²⁷⁴

Zdravá duševní budoucnost každého dítěte závisí na tom, zda jeho rodiče dokážou tyto oidipovské problémy, které u dětí v daném věku vyzorují, unést a usměrnit je. Toto usměrnění spočívá ve schopnosti projektovat dětské problémy do budoucnosti, v nichž děti již jako dospělí jedinci dojdou stejného hodnotného splnění svých milostných tužeb, jako jejich rodiče.²⁷⁵

Oidipův komplex je i v současnosti aktuální a psychoanalyticky ho považují stále za velice užitečný a inspirativní. Mnoho pozdějších autorů v této tematice navazovalo na Freuda. Nejznámějšími autory, kteří zpracovali tematiku Oidipovského komplexu, jsou známí psychoanalytici Melanie Kleinová nebo Jacques Lacan. Naopak v mnoha názorech s ním nesouhlasila a svůj nesouhlas dala několikrát veřejně najevo

²⁷² FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, s. r. o., 1998, s. 24.

²⁷³ SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999, s. 216-217.

²⁷⁴ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, s. r. o., 1998, s. 24.

²⁷⁵ MAHLER, Martin, 2001. Freudův komplex anebo komplex z Freuda? In: *Psychoanalyza.cz*. [online]. [Cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.psychoanalyza.cz/page10/page131/page166/page166.html>.

především známá americká psychologka a také významná feministka Karen Horneyová.²⁷⁶

Freud podotýká, že Oidipův komplex zaznamenal i u sebe samého. Svou teorií Oidipovského komplexu vysvětloval svůj vztah k matce a otci, kdy vzpomínal, jak jako dítě na otce žárlil, protože jeho matka bez výhrad splnila vše, co od ní žádal. Pokusil se sám sebe léčit sebeanalýzou a do jisté míry se mu to povedlo. Trpěl však osudem zakladatele této teorie, při němž se nemohl zbavit některých neurotických handicapů tak lehce, jako většina jeho pacientů, které analyzoval později.²⁷⁷

„Objevil jsem lásku k matce a žárlivost na otce i ve svém vlastním případě a nyní se domnívám, že je to obecný jev raného dětství.“²⁷⁸

12.5 KASTRAČNÍ KOMPLEX

S Oidipovským komplexem nedílně souvisí také komplex kastroční. Ženská nespokojenost dle Sigmunda Freuda pramenila z přesvědčení, že ženy mužům závidí penis. Závist penisu považoval za biologickou a univerzální dispoziční všech žen. A to, že ženám chybí něco, co všichni muži mají, je také jeden z hlavních důvodů, proč jsou ženy z biologického hlediska považovány za méněcenné ve srovnání s muži.²⁷⁹

„Objev, že ženy nemají penis, ženu tedy v očích děvčátka znehodnocuje právě tak, jako ji znehodnocuje v očích chlapce a později snad i muže.“²⁸⁰

Dle Freuda považovaly mladé dívky svou vagínu za ránu vzniklou z kastrace jejich penisu, z čehož obviňovaly svou matku. Naopak k otci vzhlížely s nadějí, že od něj dostanou penis darem, což se později změní na dar dítěte. Touha po penisu je tak v dospělosti nahrazena touhou po dítěti. Obzvlášť pak po chlapci, který s sebou přináší právě i penis, který je předmětem ženské závisti vůči mužům.²⁸¹

²⁷⁶ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007.

²⁷⁷ MAHLER, Martin, 2001. Freudův komplex anebo komplex z Freuda? In: *Psychoanalyza.cz*. [online]. [Cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.psychanalyza.cz/page10/page131/page166/page166.html>.

²⁷⁸ FREUD, Sigmund. *The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Vol. 14.(1914-1916): On the history of psycho-analytic movement, papers on metapsychology and other works*. London: Hogart Press, 1966, s. 265.

²⁷⁹ FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 102.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 441.

²⁸¹ SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007, s. 26.

Tato úvaha o závidění penisu se ve čtyřicátých letech dvacátého století překvapivě uchytla a mnozí sociologové, pedagogové i odborníci na péči o dítě v ní viděli možný důvod toho, proč jsou ženy v domácnosti tak nespokojené.²⁸²

Dalším důvodem, proč ženy dle Sigmunda Freuda mužům záviděly penis, byl ten, že muži ve Viktoriánské době byli svobodní a nezávislí. Užívali si radostí, které jim život nabízel. Ženy takovou možnost neměly. Záviděly mužům jejich možnosti a přály si být jako oni. Přály si mít stejné možnosti jako oni. Toužily se vyrovnat mužům a tím pádem také mít to, co je od nich odlišovalo – penis. Avšak musely se naučit své tužby dobře skrývat, neboť jejich životy byly závislé na mužích a ti doma chtěli mít krásné a křehké ženušky.²⁸³

Východiska, se kterými Sigmund Freud přišel a problematika, kterou se zabýval, v té době nebyly ještě příliš probádány a tak bylo snadné dosadit je na místo možné příčiny bezejmenného problému.

12.6 SEXUALITA JAKO PŮVOD NEURÓZ

Primárně je třeba hned na začátku připomenout, že Sigmund Freud žil v době, kdy sex byl dost tabuizován, a možná právě proto veškerá východiska svých teorií nacházel právě v problematice týkající se sexu a sexuality.

Původní Freudův názor o původu hysterie a neuróz byl, že jejím původcem je sexuální zneužití v dětství. Později však od tohoto názoru upustil. Analýza vlastních snů a vzpomínek ho přesvědčila o tom, že to tak není a že původcem neuróz a hysterie jsou nevědomé fantasie vytvořené v dětství na základě incestních přání, o kterých hovoří Oidipův komplex.²⁸⁴

Původce neuróz je tedy třeba podle Sigmunda Freuda hledat v sexu a sexualitě jako takové. Za základ lidské psychiky a motivace lidského chování Freud považuje nevědomované procesy skrytě probíhající v podvědomí, předvědomí či nevědomí. Přisuzuje hlavní roli pudům, především pak pudu sexuálnímu neboli libidu. Definuje sexualitu na základě libida a pudu,²⁸⁵ protože podle psychoanalýzy je právě sexualita

²⁸² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 169.

²⁸³ Tamtéž, s. 183.

²⁸⁴ SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999, s. 10.

²⁸⁵ WRIGHTOVÁ, Elizabeth. *Lacan a postfeminismus*. Praha: Triton, 2003, s. 23.

původem těchto nervových onemocnění, způsobující neurózy, a to jak u žen, tak i u mužů. Především pak nedostatečné sexuální uspokojení, či dokonce neuspokojení. Nervózní příznaky pocházejí z konfliktu mezi libidem, které se stalo nadměrně velkým, a odmítáním sexu. Značná část neurotických lidí totiž není schopna dosáhnout uspokojení. Následně pak tyto lidé velmi často trpí právě neurózami nebo hysterií.²⁸⁶

Hysterie je velmi vážné onemocnění. Ač nepostihuje vnitřní orgány člověka, může způsobit např. ochrnutí, poruchy očí a zraku, zmatenost, delirium, nepřítomnost ducha, halucinace, úzkost, neschopnost mluvit, odpor k přijímání potravy a mnohé další problémy.²⁸⁷ Každý psychický jev má svoji příčinu, byť neuvědomovanou. Je proto třeba nebrat hysterii ani neurózy na lehkou váhu.

Jak již bylo zmíněno výše ve spojitosti se Sigmundem Freudem, je třeba vzít na vědomí, že Freud považoval sexualitu za velmi důležitou lidskou vlastnost. Zdůrazňoval, že její neuspokojení, se nesmí brát na lehkou váhu. Faktem je, že sexuální uspokojení je spolehlivým lékem proti potížím, které postihují neurotiky.²⁸⁸ Když dojde k přílišnému nahromadění energie, pak má lidská psychika tendenci se této přebytečné energie zbavovat – uvolňovat, což je spojeno s pocitem úlevy nebo slasti, ke kterým dochází právě uspokojením sexuálních pudů.

Co se týče sexuálního života, neměl by se podle Sigmunda Freuda podceňovat duševní faktor v sexuálním životě. Hovoříme nyní o tzv. psychosexualitě – sexualitě subjektu nevědomí.²⁸⁹ Mnohé z neurotických stavů, které Freud označuje jako aktuální neurózy, podle něj závisí na somatickém faktoru sexuálního života.²⁹⁰

Velmi užitečným nástrojem pro analýzu ideologickou, která může dát vzniknout politické akci proti utlačování žen, se stává Freudem koncipovaná psychoanalýza.²⁹¹ Ústředním bodem teorie psychoanalýzy je pro feminismus dnes už téměř klišé, že samotná anatomie neurčuje sexuální identitu člověka.²⁹²

Psychoanalýza je lékařská metoda usilující o vyléčení jistých forem neuróz a hysterie a to pomocí psychologické techniky.²⁹³ A protože ženy v průběhu druhé vlny

²⁸⁶ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 105.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 9-10.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 105.

²⁸⁹ WRIGHTOVÁ, Elizabeth. *Lacan a postfeminismus*. Praha: Triton, 2003, s. 23.

²⁹⁰ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 105.

²⁹¹ WRIGHTOVÁ, Elizabeth. *Lacan a postfeminismus*. Praha: Triton, 2003, s. 16.

²⁹² Tamtéž, s. 22.

²⁹³ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 325.

amerického feminizmu depresemi a neurózami trpěly velice často, ukázala se i teorie psychoanalýzy jako velice ojedinělý a inspirativní pokus vyléčení neuróz.

12.6.1 PODNĚTY VYVOLÁVAJÍCÍ NEURÓZY

Podnětů, které jsou spouštěčem neurózy a to jak u mužů, tak u žen, je hned několik. Sigmund Freud v knize „*Vybrané spisy II-III.*“ popisuje celkem čtyři podněty způsobující neurózy:

1) První podnět, který u žen způsobuje onemocnění neurózou lze obecně interpretovat jako odepření. Žena je spokojená, pokud je uspokojována její potřeba lásky. Jakmile u ní tato potřeba uspokojena není, je jí odepřena, stává se neurotickou. A pokud žena není po této stránce uspokojena, je neustále pod tlakem a v napětí. Aby se tohoto napětí zbavila, je potřeba, aby ho proměnila v energii a to jakoukoli činností. Co se týče léčby, lékař v tomto případě nemůže pomoci. Pomoci může pouze náhrada, kterou bude žena schopna uspokojit své potřeby lásky.²⁹⁴

2) Druhý podnět, který vede k neurózám, spočívá ve vnitřním úsilí o uspokojení, které je v realitě dostupné, ale ženy ho nemůžou dosáhnout. Ženy se pokouší přizpůsobit se realitě a splnit reálný požadavek a naráží přitom na nepřekonatelné obtíže, což vede k neuróze. Jedná se o konflikt setrvat v takovém stavu, ve kterém člověk je, anebo se změnit na základě nových reálných požadavků.²⁹⁵

3) Třetím podnětem je potom onemocnění způsobené zbrzděním vývoje. Jedná se o ženy, které neurózou onemocní ve chvíli, kdy překročí určitý dětský věk a nikdy nedosáhnou schopnosti těšit se z požitků, přestože se o to vehementně snaží.²⁹⁶

4) Čtvrtým a posledním podnětem způsobujícím neurózu je zvýšení množství libida. Zvýšení množství libida je obvykle spojeno s pubertou nebo menopauzou, ale může se projevit i v dosud neznámé periodicitě.²⁹⁷

Tyto podněty způsobující propuknutí neurózy se mohou také vzájemně prolínat.²⁹⁸

²⁹⁴ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy II.-III.* Praha: Avicenum, 1993, s. 265-266.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 266-267.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 268.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 269.

Sigmund Freud tedy uznával jediný původ neuróz a to ten, který nacházel v ženské sexualitě. Dle jeho názoru žena není schopna dosáhnout uspokojení v sexu, dokud se nesmíří s tím, že je od Boha bytostí podřadnou a méněcennou ve srovnání s mužem.²⁹⁹ A tak ženy začaly hojně navštěvovat psychoanalyticky, načež ti si s nimi nevěděli rady. Psychoanalýza v tomto případě nezafungovala. Bylo třeba hledat problém jinde. Bezejmenný problém zkrátka nebylo možno vyřešit jen tak.

13 DRUHÁ FÁZE

Ústřední a první kniha Betty Friedan „*Ženská mystika*“ byla velice úspěšným a přelomovým dílem druhé vlny amerického feminismu. Autorka původně nezamýšlela, že by mohla sepsat druhou knihu věnující se ženské otázce. Přesto všechno, čeho feministické hnutí dosáhlo, však cítila, že něco je stále špatně. Uvědomila si, že ženské hnutí spěje ke svému konci a současná fáze, která byla založená především na osobních otázkách a problémech, se musí transformovat do fáze druhé. Rovnost, kterou si ženy vybojovaly, je třeba si udržet a neustále ji přiživovat.³⁰⁰

Podle Betty Friedan bylo třeba pokračovat v tom, co započala svojí první knihou „*Feminine mystique*“, která způsobila revoluci. Po nečekaném úspěchu první knihy jí nakladatelství *Random House* nabídlo 30.000 amerických dolarů na napsání druhé knihy, kterou nazvala „*The second stage*“ neboli „*Druhá fáze*“.³⁰¹

Začala proto formulovat své myšlenky, které nazvala druhou fází a které vyšly ve stejnojmenné knize „*The second stage*“.³⁰² V druhé fázi se snaží především o přenesení feministických požadavků na politické pole. Zejména pak o zakořenění pravé ženské hodnoty práce do života celé společnosti. To bylo to, co bylo po první fázi nejvíce zapotřebí.³⁰³ Pouze pokud se přesuneme do druhé fáze a položíme si nové otázky – politické, ale rovněž i ty osobní, kterým čelí jak ženy, tak muži, můžeme se pokusit žít v rovnosti, za kterou jsme bojovaly a stále bojujeme.³⁰⁴ Pokud společnost

²⁹⁸ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 270.

²⁹⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 184-185.

³⁰⁰ FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 237.

³⁰¹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 3-17.

³⁰² FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981, s. 3-15.

³⁰³ Tamtéž, s. 241.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 29.

dokáže ocenit ženskou sílu, práci a potenciál, budou se ženy schopny spojit s muži – následovat je nebo i vést.

14 PŘÍNOS BETTY FRIEDAN

Změny, které se díky obrovské zásluze a vlivu Betty Frieden udály, jsou nečekané, a rozhodně revoluční. Tato americká feministka a spisovatelka se velkou zásluhou zasloužila např. o zvýšení počtu žen studujících na vysokých školách. Ženy, které zastupují posty poslankyň, kněžek, rabínek, požárnic nebo např. rektorek na vysokých školách již nejsou ničím, nad čím by společnost kroutila hlavami. Historické práce na téma ženy, ženy v historii apod. jsou běžnými tématy studentských prací. Dále můžeme zmínit např. muže působící v domácnosti a čím dál tím častější participaci mužů na domácích pracích. Výchovu nečinící rozdíl mezi dívkami a chlapci. Zrušení rozdílů mezi mužskými a ženskými domácími pracemi. Stejný plat za srovnatelnou práci, svatební smlouvy, děti svěřované do péče otců a nikoli do péče výhradně matek. Zákaz sexuální diskriminace. Legalizace potratů a s tím spojená i znatelně nižší úmrtnost žen při zakázaných a neprofesionálně provedených potratech. První porod až v pokročilém věku ženy. Dále také skutečnost, že žena již nemůže dostat výpověď ze zaměstnání v případě, že nečekaně otěhotní, vdá se či jen dosáhne určitého věku. Ženy byly díky Betty Friedan mnohem spokojenější. Mohly se vzdělávat a současně pečovat o děti, aniž by byly považovány za neženské či za hodny opovržení. Stejně tak mohly skloubit práci v zaměstnání s rodinným životem. Mohly zastupovat důležité a vysoké posty, což dříve bylo pro ženu nemyslitelné. A především se mohly konečně realizovat a najít vlastní identitu, se kterou se ztotožnily, aniž by je za to kdokoli kritizoval nebo je nazýval špatnými matkami. Mohly být právoplatnými členy společnosti a to samy za sebe. Mohly svými znalostmi, dovednostmi a prací přispívat do společnosti a to konečně samy za sebe, nikoli prostřednictvím svých mužů. Důležitá rozhodnutí již nestála pouze na bedrech mužů, ale také na bedrech žen.

Díky těmto zásadním a změnám se ženy staly také mnohem vitálnějšími a začaly se dožívat vyššího věku, než tomu bylo dříve.³⁰⁵

Kniha Betty Friedan „*Feminine mystique*“, která byla revolučním dílem druhé vlny amerického feminismu tyto změny ještě podpořila. Pro mnohé ženy se stala Biblií.

³⁰⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 23.

A ještě dlouho po vydání tohoto výjimečného díla Betty Friedan zastavovaly ženy na ulici, aby jí potřásly rukou a poděkovaly za to, že jim pomohla otevřít oči. Vzpomínají, za jakých okolností knihu četly a kolik se toho od té doby změnilo.

Sama Betty Friedan říká, že: „*Model rovnoprávnosti žen a mužů jsme dotáhli k největší možné dokonalosti.*“³⁰⁶

Změny, na kterých má Betty Friedan nemalou zásluhu, přetrvaly do dnešních dní. Trochu paradoxní je však fakt, že čeho feminismus před mnoha lety dosáhl, dnes lidé považují za zcela normální a běžné. V dnešním světě se již nikdo nepodiví tomu, že se o malé dítě stará muž a žena vydělává peníze a stará se o finanční zabezpečení rodiny. Nikdo se již nepozastaví nad tím, že v čele státu nestojí muž, ale žena. Každá doba má svá úskalí a čelí nějakým problémům. To, co bylo kamenem úrazu v době před pár desítkami lety, je dnes považováno za samozřejmost. Společnost zase čelí novým problémům, které vypluly na povrch. Zkrátka každá doba má svá úskalí.

Ve světě 21. století, ve kterém v současné době žijeme, čelíme také mnoha problémům. Stále více lidí upřednostňuje single život. Co se manželství týče, pak stále vzrůstá míra rozvodovosti, mnoho žen dává přednost kariéře před rodinou a pak v pozdějším věku nastávají problémy s otěhotněním. Pracovních příležitostí je stále méně a méně. Každá doba s sebou přináší také určité problémy. Je však třeba postavit se čelem ke každému problému či konfliktu, který se objeví, ať už žijeme v jakékoli době a nepřestávat se pokoušet o kompromisy a rozvíjet se jako společnost. Stále je na čem pracovat a stále je potřeba, aby se feminismus udržoval živý a všechny tyto problémy se co nejvíce redukovaly. Protože svět, ve kterém dnes žijeme, je dílem feministického hnutí. Ženy musely hodně bojovat a trpět, aby byl takový, jaký je dnes. A současná generace je, troufám si říci, povinna neustrnout ve vývoji a pokračovat v tom, co ženské hnutí započalo již před mnoha lety. Nikdy se nesmí přestat snažit dělat svět lepší, ať už se jedná o jakkoli malé krůčky kupředu vstříc pokroku a lepší budoucnosti.

³⁰⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002, s. 6.

15 ZÁVĚR

Cílem práce bylo poskytnout souvislé informace týkající se ústředních myšlenek americké feministky Betty Friedan a jejího hlavního díla na pozadí sociálního a myšlenkového kontextu dané doby. Pozornost byla věnována taktéž reflexi druhé vlny amerického feminismu, jejích odnoží a v neposlední řadě také jejího přínosu, který významně ovlivnil další vývoj feminismu v USA. V průběhu vývoje této vlny se mimo jiné zrodila i ústřední kniha Betty Friedan s názvem „*Ženská mystika*“, která svými myšlenkami upoutala pozornost nejen žen, ale široké veřejnosti a proto jsou především myšlenky obsažené v této knize předmětem této práce. Téma bylo zakončeno reflexí Freudismu. Zejména reflexí myšlenek a názorů Sigmunda Freuda ve vztahu k hlavním problémům, o kterých hovoří Betty Friedan, a které se staly stěžejními problémy celé druhé vlny amerického feminismu.

V práci upozorňuji také na fakt, že ne všemi byl přínos druhé vlny amerického feminismu vnímán pozitivně. Je důležité zdůraznit i to, že se našly rovněž ženy, které ho vnímaly negativně. Negativně se k určitým myšlenkám a názorům stavěla také Betty Friedan, která nesouhlasila především s vyjádřením podpory patriarchátu Sigmundem Freudem a důrazně odmítala také jeho vysvětlení příčiny bezejmenného problému, které bylo v rozporu s její vlastní interpretací toho problému. Prostřednictvím těchto aspektů se snažím poukázat na názorové rozdílnosti těchto dvou osobností a na názorovou rozdílnost Sigmunda Freuda s feminismem obecně. V neposlední řadě v práci zohledňuji názory Betty Friedan na lesbismus, které jsou velice kontroverzní a neslučují se s feministickou ideologií, která si za cíl klade získání rovných práv pro všechny ženy bez rozdílu. Naopak velmi sympatické jsou mi názory autorky na řešení ústředního problému její knihy a problému, který se v průběhu druhé vlny amerického feminismu stal problémem veřejným a velmi ožehavým.

Samotné téma práce je velice rozsáhlé, a proto s ohledem na předepsaný rozsah nebylo možné zohlednit všechny aspekty, které byly předmětem zkoumání dané autorky, ani všechny feministické problémy a všechna témata dané doby. Pozornost tedy byla věnována pouze určitým vybraným aspektům a z mého hlediska také nejožehavějším problémům období druhé vlny amerického feminismu.

Velmi zajímavým tématem by jistě bylo také zhodnocení vlivu Betty Friedan na feminismus ve Spojených státech amerických v současném 21. století a srovnání všeho, čeho bylo díky ní a jejím myšlenkám a aktivitě do této doby dosaženo a co by stále

potřebovalo zlepšit a na čem by bylo třeba ještě zapracovat. To však s ohledem na předepsaný rozsah práce nebylo možné, přesto by tento návrh mohl sloužit jako motiv k sepsání další práce týkající se této výjimečné ženy.

Závěrem bych ráda připomněla, že nejen Betty Friedan, ale celá druhá vlna amerického feminismu byla po všech směrech velice přínosná a její progres nelze přehlédnout. Přesto však Betty Friedan upozorňuje na to, že i přes všechny úspěchy, kterých feminismus dosud dosáhl, je třeba neusnout na vavřínech a udržovat ho stále živý. Ženy by ani v současném světě 21. století neměly přestat bojovat za svá práva, protože stále je možno nalézt nespočet věcí, na kterých je třeba pracovat, aby životní podmínky byly ženám otevřené a jejich postavení ve společnosti bylo rovnocenné ve všech směrech.

16 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 367 s. ISBN 80-7325-060-8.

Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. 13.vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2007. 1388 s. ISBN 978-80-85810-56-1.

CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990. 302 s. ISBN 0-8147-1448-X.

DECARLI VALDROVÁ, Jana et. al. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2.

FIALOVÁ, Eva et. al. *Neviditelný problém: Rovnost a diskriminace v praxi*. Praha: Gender Studies, 2010. 68 s. ISBN 978-80-86520-30-8.

FREUD, Sigmund. *The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Vol. 14.(1914-1916): On the history of psycho-analytic movement, papers on metapsychology and other works*. London: Hogart Press, 1966. ISBN 9780701200671.

FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy II.-III*. Praha: Avicenum, 1993. 479 s. ISBN 80-201-0226-4.

FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. 157 s. ISBN 80-86123-00-6.

FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. 405 s. ISBN 80-86123-03-0.

FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, s. r. o., 1998. 141 s. ISBN 80-86202-13-5.

FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Praha: Pragma, 2002. 596 s. ISBN 80-7205-893-2.

FRIEDAN, Betty. *It changed my life: Writing on the women's movement*. Cambridge: Harvard University Press, 1998. 504 s. ISBN 0-674-46885-6.

FRIEDAN, Betty. *The second stage*. New York: Summit Books, 1981. 344 s. ISBN 0-671-41034-2.

GOTTFRIED, Heidi. *Feminism and social change: Bridging theory and practise*. Illinois: University of Illinois Press, 1996. 296 s. ISBN 978-0-252-06495-1.

HENNESSEE, Judith. *Betty Friedan: her life*. New York: Random House, 1999. 330 s. ISBN 0-679-43203-5.

HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000. 355 s. ISBN 1-55849-276-3.

JANEBOVÁ, Radka. *Feministické teorie sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Studijní materiál. 69 s. ISBN neuvedeno.

JAY, Karla. *Tales of the Lavender Menace: A Memoir of Liberation*. New York: Basic Books, 1999. 288 s. ISBN-13 978-0465083664.

KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009. 119 s. ISBN 978-807-2485-284.

LUNDBERG Ferdinand, FARNHAM Marynia F. *Modern woman: The lost sex*. New York: Harper & Brothers, 1947. 497 s. ISBN neuvedeno.

NAGL-DOCEKAL, Herta. *Feminist Philosophy*. Oxford: Westview Press, 2004. 250 s. ISBN 0-8133-6571-6.

OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403-6.

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 304 s. ISBN 80-85850-67-2.

O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989. 334 s. ISBN 0-88738-761-6.

PACHMANOVÁ, Martina. *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě*. Havlíčkův Brod, One Woman Press. 2002. 414 stran. ISBN 80-86356-16-7.

POSPÍŠIL, David. *Homosexualita z hlediska svého vývoje ve společnosti: homosexualita, historické souvislosti, coming out*. Praha, 2006. Absolventská práce. Evangelická akademie Praha. Vedoucí práce Magdaléna SKŘIVÁNKOVÁ.

SAYERS, Janet. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton, 1999. 252 s. ISBN 80-7254-035-1.

SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002. 200 s. ISBN 1-57806-480-5.

SLIPP, Samuel. *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: Triton, 2007. 265 s. ISBN 978-80-7254-891-0.

VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. 236 s. ISBN 80-7044-808-3.

VESELÁ, Markéta. *Feminismus jako rovnost příležitostí?* Brno, 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Marta GOŇCOVÁ. 236 s. ISBN 80-7044-808-3.

WALBY, Sylvia. *Theorizing patriarchy*. Oxford: Blackwell Publishers, 1990. 229 s. ISBN 0-631-14769-1.

WARRIOR, Betsy. *Battered Women's Directory*. S.l.: Womans Program, 1985. ISBN 978-0960154463.

WRIGHTOVÁ, Elizabeth. *Lacan a postfeminismus*. Praha: Triton, 2003. 78 s. ISBN 80-7254-369-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BELGE, Kathy. What is the lavender menace? In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z:

<http://lesbianlife.about.com/od/lesbiansinhistory/f/LavenderMenace.htm>.

BOSNIČOVÁ, Nina. Hovory na bělidle. In: Pořad zaměřený na problém žen, ale určený nejenom ženám. [rozhlasový pořad] ČR 6, 19. 7. 2014, 0:00.

BOWELL, T. *Feminist standpoint theory*. Internet encyclopedia of philosophy. A peer-reviewed academic resource. [online]. [Cit. 14. 2. 2014]. ISSN 2161-0002. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/fem-stand/>.

DEEVEY, Sharon, 2011. The Women's Liberation Movement is a Lesbian Plot! In: *Makinghistoryatmacquarie.wordpress.com*. [online]. 22.11. [Cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: <https://makinghistoryatmacquarie.wordpress.com/tag/lavender-menace/>.

DIRKS, Danielle, 2011. *Standpoint theory*. Soc theory. Department of sociology. [online]. Poslední změna 30. 9. 2011. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://soctheory.iheartsociology.com/2011/11/30/standpoint-theory/>.

FARKAŠOVÁ, Etela. Teória stanoviska. Diskusie v súčasnej feministickej filozofii. In: *Fphil.uniba.sk* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1999. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-teoria_stanoviska.pdf.

Feminist activism, 2011. *Second-wave feminism*. Feminist activists. [online]. [Cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z: <http://feministactivism.com/tag/second-wave-feminism/>.

Feminist theory website, 1999. *Feminist Theory*. Helen Longino. *Biographical information*. [online]. [Cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.cddc.vt.edu/feminism/longino.html>.

Feminist theory website, 1999. [online]. [Cit. 24. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.cddc.vt.edu/feminism/Jaggar.html>.

Feministická skupina 8. března. *Historie a vývoj feministického hnutí*. [online]. 2001. [Cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: <http://fs8brezna.ecn.cz/files/feminismus.html>.

GALLO, Marcia M., 2005. *Winds of change: The daughters of Bilitis and lesbian organizing*. Herbert/Hart library. [online]. Poslední změna 13.3. 2014. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.gerberhart.org/dob.html>.

Goodreads. [online]. [Cit. 25. 3. 2014]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/author/show/78186.Karla_Jay.

GradeSaver: „*Study guides & Essay editing*.“ [online]. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.gradesaver.com/author/charlotte-gilman/>.

HEAD, Tom, rok neuvěden. Feminism in the United States. A short history of feminism. In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: <http://civilliberty.about.com/od/gendersexuality/tp/History-of-Feminism.htm>.

CHERRY, Kendra. What is an oedipal complex? In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://psychology.about.com/od/oindex/g/def_oedipuscomp.htm.

Chronický únavový syndrom. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.unavovysyndrom.cz/priciny-a-diagnostika.html>.

Chronický únavový syndrom. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.unavovysyndrom.cz/ma-dopad-na-zivot.html>.

JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Feministické perspektivy v praxi sociální práce*. [online]. 19 (11) [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/cc9f6b8d415d8092557851bc12e8154b880c90c9_feministicke-perspektivy-v-praxi-socialni-prace.pdf.

JOHNSON LEWIS, John. *Betty Friedan. Key second wave feminism*. About.com. [online]. [Cit. 10.3: 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/bettyfriedan/p/betty_friedan.htm.

MAHLER, Martin, 2001. Freudův komplex anebo komplex z Freuda? In: *Psychoanalyza.cz*. [online]. [Cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.pschoanalyza.cz/page10/page131/page166/page166.html>.

NAPIKOSKI, Linda. Lavender menace: feminism definition. In: *About.com*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/feminism/a/lavender_menace.htm.

NAPIKOSKI, Linda. New York radical women. 1960s radical feminist group. In: *About.com*. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: http://womenshistory.about.com/od/feminism/a/new_york_radical_women.htm.

Naral Pro-Choice America. *United nations population fund*. [online]. Naral Pro-Choice America. [Cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.prochoiceamerica.org/media/fact-sheets/birth-control-family-planning-unfpa.pdf>.

RUBESTEIN, David M. *Guide to the New York Radical Feminists Records, 1970-2011*. Duke university libraries. [online] [12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://library.duke.edu/rubenstein/findingaids/newyorkradfem/>.

RYNDER, Constance B., 1999. *Seneca Falls Convention*. American history magazine. [online]. [Cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.historynet.com/seneca-falls-convention>.

SCHUYLER BISHOP, Philip. Three theories of individualism. In: [online]. [Cit. 5. 4. 2014]. DOI: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?>. Dostupné z: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1635&context=etd>.

The Manitoba historical society. Keeping history alive for over 135 years. *Maternal feminism*. [online]. Poslední změna 27. 8. 2009. [Cit. 18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.mhs.mb.ca/docs/features/timelinks/reference/db0015.shtml>.

ZORMANOVÁ, Lucie, DROZDOVÁ, Monika. *Postavení muže a ženy v Bibli*. Rovné příležitosti. [online]. [Cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.

ZVĚŘINA, Jaroslav, 2004. *Feminismus a jeho současné podoby*. Revue politika. Politicko-spoločenská revue Centra pro studium demokracie a kultury [online]. [Cit. 20. 3. 2014]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby>.

WESTERBAND, Yamisette. Lesbian history: lesbian feminism. In: *Umich.edu*. [online]. [Cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://sitemaker.umich.edu/lesbian.history/lesbian_feminism.

West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z:

http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

17 RESUMÉ

The present work called "*Betty Freidan and her contribution in the second wave of American feminism*" focuses primarily on the central ideas and opinions of the famous American feminist and writer Betty Friedan and also provide a reflection of the most important ideas contained in her main book "*The Feminine Mystique*", which reflects the main problems faced by many women and most of them have changed their lives.

To familiarize the reader with the submitted issues is explained in the introduction a feminist ideology, its content and major requirements. Attention is also given to the interpretation of the second wave of American feminism, its offshoots and the benefits. Brief section also deals with the reflection of the first wave, which was important for understanding of the context. Work does not forget to mention the most influential power system of the time, which was the patriarchy and his reflection not only by Betty Friedan, but also by well-known psychoanalyst Sigmund Freud, whose ideas and opinions in relation to the ideas of Betty Friedan and the second wave of American feminism is at work also dedicated a negligible space. In conclusion, the work presents an evaluation of the impact and contribution that the second wave and especially Betty Friedan significantly contributed to American feminism.

18 PŘÍLOHY

Obr. 1

Betty Friedan hovořící na ženském shromáždění - 1971

Zdroj:

COULTAN, Mark. Feminist icon Betty Friedan dies on her birthday. In: *The age.com.au* [online]. New York, 6. 1. 2006. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.theage.com.au/news/world/feminist-icon-betty-friedan-dies-on-her-birthday/2006/02/05/1139074106712.html>.

Obr. 2

Konference *NOW* – 30. říjen 1966

Zdroj:

Now organizing conference, October 1966. In: *National organization for women*. [online]. 2006. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.now.org/history/1966conference.html>.

Obr. 3

Konference v Seneca Falls – 1848

První konference za ženská práva ve Spojených státech amerických

Zdroj:

Declaration of sentiments – A turning point of the women´s right movement. In: *Declaration of sentiments1848weebly.com*. [online]. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://declarationofsentiments1848.weebly.com/social.html>.

Obr. 4

Podpora ženského požadavku na rovná práva ze strany mužů - 1972

Nápisy na praporech: „Pojďme sdílet péči o děti“

*„Mužské osvobození -muži jsou něco více než jen
objekty úspěchu“*

Zdroj:

FARRELL, Warren. Equity without equity: universities love-hate relationship with men. In: *Avoiceformen.com*. [online]. 25. 9. 2013. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.avoiceformen.com/education/equity-without-equity-universities-love-hate-relationship-with-men/>.

Obr. 5

Členky radikální lesbické skupiny „*Lavender menace*“

Zdroj:

The chat. Brave pioneers of the alternative lifestyle. In: *Zetaboards.com* [online]. 30. 9. 2012. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: http://s1.zetaboards.com/L_Anon/topic/4943669/1/.